

Programmabegroting 2020 - 2023

Aangeboden aan de gemeenteraad op 16 oktober 2019

“Kiezen voor Samen Duurzaam Gezond”

Gemeente

Bodegraven Reeuwijk

Inhoudsopgave

Deel A: Aanbiedingsbrief.....	4
Aan de gemeenteraad	4
Het financiële beeld	11
Deel B: Programma's	17
Programma 1. Leven, leren en werken@Bodegraven-Reeuwijk	17
Programma 2. Wonen en Leefomgeving@Bodegraven-Reeuwijk	24
Programma 3. Samenwerken, ondernemen en dorpspromotie@Bodegraven-Reeuwijk	38
Programma 4. Bestuur en dienstverlening@Bodegraven-Reeuwijk	41
Algemene dekkingsmiddelen, overhead en onvoorzien@Bodegraven-Reeuwijk	46
Deel C: Paragrafen	50
Paragraaf 1 – Lokale heffingen	50
Paragraaf 2 – Weerstandsvermogen en risicobeheersing	67
Paragraaf 3 – Onderhoud kapitaalgoederen	80
Paragraaf 4 – Financiering	83
Paragraaf 5 – Bedrijfsvoering	90
Paragraaf 6 – Verbonden partijen	92
Paragraaf 7 – Grondbeleid	99
Deel D: Financiële begroting	104
Overzicht van baten en lasten	104
Toelichting op de baten en lasten.....	106
Uiteenzetting van de financiële positie	108
Overzicht van taakvelden per programma	112
Analyse ten opzichte van de begroting 2018	118

Deel E: Bijlagen	122
Overzicht investeringen	123
Overzicht reserves	124
Overzicht voorzieningen	125
Overzicht geldleningen	126
EMU-saldo	127
Beleidsindicatoren	128

Deel A: Aanbiedingsbrief

Aan de gemeenteraad

Voor u ligt de tweede begroting van uw gemeenteraadsperiode. 2020 vormt daarmee het tweede volledige jaar van de uitvoering van de ambities van het raadsprogramma Samen Duurzaam Gezond. In juli 2019 is de kadernota 2020 behandeld. De inhoud van de kadernota was dit jaar anders dan gebruikelijk. Het grote tekort van het Sociaal Domein trekt een zware wissel op onze gemeentelijke begroting en de ambities. Met de kadernota is voor de zomervakantie een eerste stap gezet om evenwicht te brengen in de raadsambities van Samen Duurzaam Gezond en het financieel tekort binnen het Sociaal Domein.

Gedurende de zomermaanden is gewerkt aan een pakket aan bezuinigingsmaatregelen dat recht doet aan de ambities van Samen Duurzaam Gezond en de opgave om het tekort van het Sociaal Domein meerjarig op te vangen binnen onze begroting. Deze maatregelen zijn gevat in de keuzenotitie. Tevens is er in september ruimte geweest om met elkaar het gesprek te voeren over een tweetal belangrijke thema's (het subsidieprogramma en inkoop Sociaal Domein). Deze begroting vormt het resultaat van deze zorgvuldige gezamenlijke afweging en biedt een duurzaam evenwicht.

Een aantal opgaven die benoemt staan in deze begroting (en ook eerder in de kadernota) vraagt om meerjarige aandacht en inzet. Ambities op het Sociaal Domein, Duurzaamheid, beheersbaarheid van de leningenportefeuille en de Omgevingswet vragen elk jaar om gezamenlijk stappen te zetten met het vaststellen van de toekomstige kadernota's.

Leeswijzer

Deze aanbiedingsbrief bestaat uit drie delen. Allereerst is er aandacht voor de verwerking van de keuzenotitie. Daarna een kort overzicht van de belangrijke thema's voor 2020 aan de hand van de drie pijlers van het raadsakkoord Samen Duurzaam Gezond. Het derde deel van de aanbiedingsbrief bestaat uit het financiële beeld van onze gemeente, opgebouwd uit het bekende drieluik: het meerjarenperspectief, de leningenportefeuille en de algemene reserve.

De Keuzenotitie

Bij de behandeling van de Kadernota 2020 is de motie 'Keuzenotitie sluitende begroting' aangenomen. Met deze motie heeft is opgeroepen om, ter voorbereiding op het vaststellen van de begroting 2020, de financiële keuzemogelijkheden in beeld te brengen om te komen tot een sluitende begroting. Met de Keuzenotitie Begroting 2020-2023 die is aangeboden aan de raad, is invulling gegeven aan de motie.

Een gezonde gemeente begint bij een financieel gezond uitgangspunt. Door evenwicht aan te brengen in inkomsten en uitgaven wordt de mogelijkheid gecreëerd om te investeren in de samenleving. Onze ambitie op dat vlak is en blijft Samen Duurzaam Gezond. Deze ambitie kan echter niet los gezien worden van de ontwikkeling op het Sociaal Domein, waar het tekort toeneemt. Een structureel financieel herstel komt hiermee in gevaar. De tekorten binnen het Sociaal Domein kunnen op dit moment niet opgelost worden binnen het Sociaal Domein zelf. Dit betekent dat op de andere thema's keuzes dienen te worden gemaakt om te komen tot een duurzaam financieel evenwicht.

In de Keuzenotitie Begroting 2020-2023 zijn diverse maatregelen voorgesteld om te komen tot een sluitende begroting.

Bij deze maatregelen zijn de volgende uitgangspunten voor ogen gehouden:

1. Het raadsprogramma 'Samen duurzaam gezond' is leidend,
2. Om tot een sluitende begroting te komen zijn maatregelen nodig, dit moet niet leiden tot het kapot bezuinigen van beleid;
3. De maatregelen mogen niet leiden tot (grote) lastenverzwaring voor de burgers;
4. Het knelpunt sociaal domein moet een bijdrage leveren aan de oplossing van de financiële uitdaging;
5. De schuldpositie mag niet oplopen, maar moet eerder dalen.

In de voorliggende begroting 2020-2023 zijn de maatregelen verwerkt die in de Keuzenotitie begroting 2020-2023 zijn opgenomen en waarvan het college heeft geadviseerd deze over te nemen:

In deze begroting zijn de bovenstaande maatregelen verwerkt. Ten opzichte van de keuzenotitie sluitende begroting 2020-2023 zijn de volgende maatregelen gewijzigd opgenomen:

1. De bezuiniging op het investeren van de kwaliteit van onze wegen is geschrapt
2. De bezuiniging op de algemene onderhoudskosten van onze gemeente is geschrapt
3. De extra bijdrage voor het Evertshuis is teruggebracht naar 1 jaar (alleen voor 2020). Op basis van het onderzoek kiezen we in 2020 voor een toekomstscenario voor het Evertshuis met een passende bijbehorende financiële bijdrage.
4. De toeristenbelasting is verhoogd. De tarieven voor hotels worden vanaf 2021 verhoogd van € 2,00 p.p.p.n naar € 2,35 p.p.p.n. (het landelijk gemiddelde). De tarieven voor de categorie vakantieparken worden stapsgewijs verhoogd. In 2020 € 1,75 in 2021 € 1,80 in 2022 € 1,90 en in 2023 naar € 2,0.

x € 1.000

Voorgestelde en verwerkte maatregelen	Jaar			
	2020	2021	2022	2023
Fermwerk	50	50	50	50
Stoppen met extra huishoudelijke hulp toelage	82	82	82	82
Beperken bezuiniging subsidie	-125	-175	-175	-175
Invulling eigen verantwoordelijkheid	150	150	1.000	1.000
Schrappen subsidieregeling groen	25	25		
Schrappen subsidieregeling groene daken	10	10		
Verschuiven Kunst in de Dorpen	45	-45		
Toename aantal overnachtingen toeristenbelasting	45	90	135	180
Verhoging tarief toeristenbelasting	-	19	62	110
Aframen aantal uren ODMH	50	50	50	50
Vrijval reserve premie centrum Bodegraven	125			
Vrijval reserve duurzaamheid	125	125		
Bijstelling beïnvloedbare kosten	255	265	215	215
Ontwikkeling Evertshuis		77	77	77
Financiële norm		500	500	
Totaal voorgestelde maatregelen	837	1.223	1.996	1.589

Met de maatregelen is het gelukt een begroting te presenteren met een structureel voordelig saldo. Wel wordt opgemerkt dat de leningenportefeuille in 2022-2023 boven de gestelde norm van € 140 miljoen uitkomt. Dit betekent dat er in de toekomst nog maatregelen moeten worden getroffen om de leningenportefeuille weer terug te brengen. Hierbij zal kritisch gekeken gaan worden naar de noodzaak van toekomstige investeringen. In de Kadernota 2021 zal hier een voorschot op worden genomen.

Samen Duurzaam Gezond

Het raadsprogramma Samen Duurzaam Gezond vormt de basis voor deze begroting. In dit deel van de aanbiedingsbrief besteden we aandacht aan de ambities voor het komende jaar. We merken op dat de ambitie hoog is. Dit najaar gaan we aan de slag om de ambities te vatten in een langetermijnagenda. Op deze manier kunnen we met de gemeenteraad het gesprek voeren wanneer, welke ambitie beslag krijgt. Zo organiseren we een gezamenlijk beeld over de fasering van onze ambities.

Samen

Binnen 'Samen' zien we de volgende belangrijke ontwikkelingen.

Dorpsvisie, toekomstvisie en omgevingsvisie

Een belangrijke ambitie voor 2020 is het vorm geven aan het antwoord op de vraag: "wat voor gemeente willen we zijn?". Wat is onze toekomstvisie en welke thema's vinden we op lange termijn als gemeenschap van belang. Het antwoord op deze vraag ligt voor een groot deel besloten in hoe inwoners hun eigen leven, het dorp en de toekomst voor zich zien. Als gemeente willen we herkenbaar en verbindend besturen. Vanuit deze gedachte beginnen we dan ook bij de basis: het gesprek met inwoners over de toekomst van hun buurt, hun directe omgeving, hun dorp. Onze gemeente is een groot aantal diverse dorpen rijk. Elk dorp kent een eigen structuur, en eigen geschiedenis en daarmee ook een eigen toekomstperspectief. In 2020 gaan we aan de slag om samen met inwoners dit beeld vorm te geven. Wat is belangrijk?, wat maakt het prettig wonen en leven in de buurt? Wat kan beter naar de toekomst toe? zijn vragen die we onze inwoners zelf willen laten beantwoorden. We zien dat veel inwoners deze rol al pakken. We zien een samenleving die enthousiast is om zelf vorm te geven aan de toekomst van hun wijk, dorp of gemeenschap. Rondom de centrumontwikkeling van Bodegraven zien we het initiatief Hart voor Bodegraven een belangrijke rol spelen in de gezamenlijke ontwikkeling. Ook bij de ontwikkeling van de dorpsvisie in Reeuwijk Brug zien we deze gezamenlijke verantwoordelijkheid. Als gemeente faciliteren we deze kracht en maken zo dankbaar gebruik van de kracht energie en kennis van onze inwoners.

Het inwonersperspectief is weliswaar een zeer belangrijke bouwsteen voor onze toekomstvisie, maar zeker niet de enige. Als we gestructureerd vorm willen geven aan onze toekomst dan zijn verschillende invalshoeken of bouwstenen noodzakelijk. Hoe zien we de toekomst van bedrijvigheid in onze dorpen? Hoe houden we onze dorpen bereikbaar? Hoe houden we het voorzieningenniveau in stand? Hoe stimuleren we dat inwoners in onze dorpen vitaal en zelfredzaam blijven? Wat voor soort woningbouw is wenselijk? Al deze elementen dringen om voorrang bij een plek in de visie. Het is de rol van onze gemeente om deze elementen in balans te zien en bij elkaar te brengen. Daarbij worden we ondersteund door de ontwikkeling rondom de omgevingsvisie. Dit biedt uiteindelijk het instrument om de toekomstvisie, als dat nodig is ruimtelijk te vatten.

Mobiliteit

Mobiliteit en bereikbaarheid zijn belangrijke thema's. We zien in onze nabij omgeving dat er verschillende bewegingen ontstaan rondom mobiliteit. Allereerst de mobiliteit per weg. We zien ten westen van ons, dat het project Beter Bereikbaar Gouwe loopt. Precies in het midden van onze gemeente heeft het knelpunt A12/N11 onze prioriteit en ten oosten van ons is de verkeersproblematiek rond Nieuwerbrug het onderwerp dat aandacht vraagt. Wij zien de realisatie van de Bodegraven-Boog als belangrijkste oplossing voor de verkeersproblematiek in deze regio. Dit blijft onze inzet. Zowel in de lobby naar de provincie, als de inzet in het overleg Beter Bereikbaar Gouwe.

Ten tweede blijven we aandacht schenken aan fietsveiligheid in onze gemeente. Een belangrijk knelpunt bij fietsveiligheid hangt samen met het probleem rondom de A12/N11 en de Kluifrotonde. In 2020 nemen we maatregelen om de fietsveiligheid te borgen en te verbeteren waar dat noodzakelijk is.

Ten derde vraagt ook het openbaar vervoer aandacht. Goede bereikbaarheid per spoor en bus is belangrijk voor onze dorpen. Uitgangspunt voor ons is dat tijdens de spits ieder kwartier een trein op station Bodegraven stopt. Tegelijkertijd verwachten we dat er door derden wordt geïnvesteerd in het spoorgebied, om de leefbaarheid in Bodegraven te waarborgen.

Huisvesting arbeidsmigranten

In het voorjaar 2019 is een nieuwe start gemaakt met het thema huisvesting arbeidsmigranten. Uitgangspunt hierbij is om open en transparant met de inwoners en de raad te komen tot een integrale oplossing. Om dit proces in goede banen te leiden is een externe, onafhankelijke projectleider gevonden. Onder aansturing van deze projectleider wordt de komende periode het proces opnieuw opgepakt. Belangrijk hierbij is dat er een constructieve verbinding gelegd gaat worden met de inwoners. Allereerst moet er een goede afwikkeling komen van het gelopen proces. Als dit deel afgesloten is kan gezamenlijk gezocht worden naar een integrale oplossing om te komen tot veilige en legale huisvesting. Tot deze oplossing er is zal door handhaving toezicht worden gehouden op de leefbaarheid van de situatie.

Duurzaam

Het tweede grote thema voor de periode 2018-2022 is Duurzaamheid. Onder duurzaamheid zien we de volgende opgaven.

Werken aan een duurzame gemeente

Hoe geven we onze leefomgeving en onze economie duurzaam vorm. Deze opgave staat duidelijk op de agenda. Niet alleen lokaal, of landelijk, mondiaal staat het thema duurzaamheid stevig op de agenda. De weg ernaar toe is een weg van de lange adem. Lokaal dragen we ons steentje bij in de mondiale opgave. Zo zijn we aan de slag om een stevige ambitie op het gebied van zonnepanelen te realiseren. Gaan we aan de slag om een transitievise warmte op te stellen (welke wijken gaan wanneer van het aardgas af?) en gaan we aan de slag om ons maatschappelijk vastgoed structureel te verbeteren, aan de hand van de nieuw opgestelde onderhoudsplannen. Samen met het stimuleren van de biodiversiteit, het scheiden van afval en adaptieve maatregelen in onze openbare ruimte creëren we lokaal beweging en geven we vorm aan de uitdagende ambitie. Tegelijkertijd zien we ook dat we voor de grote opgave afhankelijk zijn van de Rijksoverheid. We merken dat we in onze ambitie vooruitlopen op de Rijksoverheid. Toch vertragen we op dit moment niet. We zien dat het Rijk weliswaar soms aarzelend tot besluitvorming overgaat. Maar we zien ook dat er geen andere weg is. De ambitie is dermate is dermate hoog dat het voorwerk en de inzet die we nu plegen ons veel gaat opleveren.

Een aantrekkelijke gemeente voor iedereen

In 2020 geven we uitvoer aan de visies rondom recreatie en toerisme en cultuur. Onze gemeente is het waard om bezocht en gezien te worden. Onze historisch erfgoed, onze tradities, ons landschap en ons cultuurhistorisch erfgoed mag gezien worden. Met de visie in de hand stimuleren we samen met ondernemers en anderen een uitnodiging aanbod voor bezoekers van onze gemeente op het gebied van cultuur en recreatie. Recreatie en toerisme vormt steeds meer een belangrijke economisch onderdeel van onze gemeente. Tegelijkertijd dienen we als gemeente beschermer te zijn van de waarden van onze gemeente. Rust en landschap zijn belangrijk voor onze inwoners en zijn vaak de reden waarom nieuwe bewoners kiezen voor onze gemeente.

Openbare ruimte

De gemeente heeft de verantwoordelijkheid om de openbare ruimte te onderhouden. Een goede inrichting en onderhoud draagt bij aan tevreden inwoners en bezoekers. De komende jaren sluit de gemeente met het onderhoudsplan Leefomgeving aan op de beleving van de inwoners. Hierbij richten we ons op de

effecten die we willen bereiken en de invloed die de inwoner zelf op de ruimte heeft en wil hebben. Op deze wijze dragen we bij aan het streven om een gemeente te zijn waar het goed en veilig leven, wonen en werken is.

We zetten ons met inwoners in op de volgende opgaven:

- *Voor en met de samenleving:* Bouwen aan vertrouwen gaat over alle contacten die we met onze inwoners hebben. We zetten ons bijvoorbeeld samen met de inwoners van Reeuwijk in om zowel het aantal voertuigen als de snelheid op de Raadhuisweg/Zoutmansweg terug te dringen.
- *Functioneel en veilig:* afstemmen van het beheer en de inrichting van de leefomgeving op de functie en het gebruik, het voorkomen van kapitaalsvernietiging. Toegankelijkheid voor alle inwoners is daarbij het uitgangspunt.
- *Duurzaam en kostenbewust:* actief anticiperen op klimaatveranderingen bij de inrichting en het onderhoud van de leefomgeving. Denk daar bij aan anticiperen bij riolering en hemelwaterafvoer. Particuliere woningen koppelen we af waardoor er minder water van deze daken in het vuilwaterstelsel komt. Verder passen we innovatieve lichtgewicht constructies bij wegen toe en onderhouden we bermen op een ecologische manier ter bevordering van de biodiversiteit.
- *Schoon en aantrekkelijk:* meer oog voor beleving en uitstraling. Dit wordt in 2020 bijvoorbeeld zichtbaar door de herinrichting van de Kerkweg in Driebruggen en het kloppend hart van Nieuwerbrug.

Gezond

Het derde grote thema voor de periode 2018-2022 is Gezond.

Sociaal Domein

De drie domeinen van Sociaal Domein (Jeugdhulp, Wmo en Participatie) kennen elk een eigen dynamiek. We zien dat de vraag naar Jeugdhulp in onze gemeente toeneemt en dat de rechterlijke macht steeds meer jeugdbeschermingsmaatregelen oplegt. Binnen de Wmo merken we de negatieve gevolgen van het instellen van een abonnementstarief en een reëel tarief voor hulp bij het huishouden. Samen met de vergrijzing in onze dorpen leidt dit tot een toename van kosten. Tot slot zien we binnen de participatiewet dat door de macro-economische ontwikkeling dat met name inwoners met een grote afstand tot de arbeidsmarkt achterblijven in de bijstand. De verwachting is dat de uitstroom naar werk van deze groep minder snel zal gaan verlopen. Dit houdt in dat we stapsgewijs moeten inzetten op maatschappelijke participatie, gericht op arbeidsparticipatie waar dat mogelijk is.

Onze gemeente ontvangt te weinig geld voor het uitvoeren van haar taken. In de keuzenotitie is hier uitgebreid bij stil gestaan. Het college is van mening dat ondanks deze systeemfout in het objectief verdeelmodel een aanzienlijk deel van het tekort opgevangen dient te worden binnen het Sociaal Domein. In de keuzenotitie is dan ook een taakstelling opgenomen die recht doet aan de eigen verantwoordelijkheid die onze gemeente heeft in het vormgeven van het Sociaal Domein.

De praktijk is weerbarstig. Bezuinigingen binnen het geschetste kader lukt niet zonder het ter discussie stellen van de producten die op dit moment aanbieden binnen het Sociaal Domein. Vinden we het als gemeente vanzelfsprekend om bijvoorbeeld de behandeling voor dyslexie te financieren? Deze herijking van het Sociaal Domein en het aanbod is niet van het ene op het andere jaar gerealiseerd. Om deze reden is gekozen om een ingroei te kiezen voor de opdracht binnen het Sociaal Domein.

Voor de ambitie en opdracht binnen het Sociaal Domein voorzien we een brede invulling. Deze invulling bestaat uit vijf sporen:

1. Verdere optimalisatie van de transformatie (aanscherpen toegang, strenger contractmanagement)
2. Kritische toets op het aanbod. Welk aanbod vinden we belangrijke voor onze inwoners, en welk aanbod zetten we stop
3. Invloed binnen de Jeugdbescherming (zo snel als mogelijk invloed uit kunnen oefenen bij rechterlijke beschikkingen)
4. Integrale Uitwerking van de leidraad Sociaal Domein
5. Continueren van de reeds ingezette lobby voor een beter verdeelmodel.

Onderwijs

Een duurzaam en bestendig onderwijs is een basisrecht voor onze inwoners. Als gemeente staan we voor goede huisvesting van onze scholen en gaan we in gesprek met scholen over muziekonderwijs. In januari 2019 is aan de raad het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs voor onze scholen voorgelegd. Doelstelling van dit plan is te komen tot een duurzame en toekomstbestendige huisvesting voor het onderwijs. De komende periode wordt voor school (en gymzaal) De Brug in Nieuwerbrug samen met betrokken partijen uit Nieuwerbrug doorgewerkt aan de locatiestudie. Daarbij worden ook de combinatiemogelijkheden van de gymzaal met het Wierickehuis onderzocht. Ook de Da Costa school is op relatief korte termijn aan vernieuwing toe. De huidige locatie van de Verhoeff Rollmanschool zal eerst tijdelijk dienst doen als opvanglocatie voor de Da Costa school (en andere huisvestingsvraagstukken op het gebied van onderwijs en (kinder/peuter/buitenschoolse) opvang), maar verdient daarna een passende herontwikkeling. Op het vlak van voortgezet onderwijs wordt in 2020 onderzocht of het mogelijk is te komen tot de realisatie daarvan binnen de gemeente. Momenteel lopen hierover gesprekken.

Startblokgelijkheid wordt de komende jaren gecontinueerd. Samen met scholen en andere samenwerkingspartners wordt de komende jaren blijvend gewerkt aan het bieden van gelijke kansen voor onze jongste inwoners met extra aandacht voor de pilot maatschappelijk werk op basisscholen.

Sport

Wij willen komen tot een brede visie op sport en bewegen. Hierbij wordt ook de verbinding gemaakt met andere domeinen zoals zorg, welzijn, gezondheid en openbare ruimte. Er wordt gewerkt aan een visie en uitvoeringsprogramma op sport & bewegen, begin 2020 zal dit naar verwachting gepresenteerd worden. Hierbij wordt zowel aansluiting gezocht bij het nationale sport- als het nationale preventie akkoord.

Daarnaast is het uitgangspunt te komen tot een nieuw beleid en een passende organisatie van de buitensport. Hieraan wordt met veel enthousiasme door de betrokken verenigingen en stichtingen, onder leiding van een onafhankelijk procesbegeleider, gewerkt. Bij deze ontwikkeling staat de duurzaamheid en toekomstbestendigheid van sport in onze dorpen centraal.

Financieel gezond

Een gezonde gemeente begint bij een financieel gezond uitgangspunt. Door evenwicht aan te brengen in inkomsten en uitgaven wordt de mogelijkheid gecreëerd om te investeren in de samenleving. Onze ambitie op dat vlak is en blijft Samen Duurzaam Gezond. Deze ambitie kan echter niet los gezien worden van de ontwikkeling op het Sociaal Domein, waar het tekort toeneemt. Een structureel financieel herstel komt hiermee in gevaar. De tekorten binnen het Sociaal Domein kunnen op dit moment niet opgelost worden binnen het Sociaal Domein zelf. Dit betekent dat op de andere thema's keuzes dienen te worden gemaakt om te komen tot een duurzaam financieel evenwicht. In deze begroting zijn de maatregelen verwerkt die in de Keuzenotitie begroting 2020-2023 zijn opgenomen.

Wel wordt opgemerkt dat de leningenportefeuille in 2022-2023 boven de gestelde norm van € 140 miljoen uitkomt. Dit betekent dat er in de toekomst nog maatregelen moeten worden getroffen om de leningenportefeuille weer terug te brengen. Hierbij zal kritisch gekeken gaan worden naar de noodzaak van toekomstige investeringen. In de Kadernota 2021 zal hier een voorschot op worden genomen.

Het financiële beeld

De begroting, de tussentijdse rapportages en de jaarrekening kenmerken zich door de presentatie van het financiële beeld van de gemeente volgens een vast stramien. Dat vindt plaats aan de hand van een drietal thema's, het meerjarenperspectief, de liquiditeitspositie en de algemene reserve. In dit tweede deel van de aanbiedingsbrief wordt stilgestaan bij deze drie onderwerpen.

1. De begroting en het meerjarenperspectief

De eerste invalshoek is de jaarlijkse (exploitatie) begroting, waarin de baten en lasten voor het begrotingsjaar zijn opgenomen. Tegelijk wordt daarbij een doorkijk gegeven in het meerjarig perspectief van de drie daarop volgende jaren.

bedragen x € 1.000

Begroting en meerjarenperspectief	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Meerjarenperspectief volgens kadernota 2020	- 1.234	- 767	1.441	1.073
Aanvulling meicirculaire	376	230	550	1.431
Nieuw resultaat kadernota 2020	- 858	- 537	1.991	2.504
Standpunt toezichthouder			- 3.000	- 3.000
Doorgevoerde wijzigingen op de Kadernota	- 42	- 1.452	- 1.542	- 1.527
Septemercirculaire	508	969	1.068	975
Voorgestelde maatregelen	837	1.223	1.996	1.589
Resultaat meerjarenbegroting	445	203	513	541
Storting restant resultaat in algemene reserve	- 445	- 203	- 513	- 541
Gepresenteerd resultaat	-	-	-	-

Meerjarenperspectief volgens Kadernota 2020

Alle in de Kadernota 2020 opgenomen effecten en maatregelen zijn in eerste aanleg in de voorliggende begroting verwerkt. Het in deze tabel gepresenteerde meerjarenperspectief volgens Kadernota 2020 is dan ook volledig in overeenstemming met het resultaat van de Kadernota 2020 zoals die in juli 2019 door de gemeenteraad is vastgesteld.

Standpunt toezichthouder

In de Kadernota was vanaf 2022 een hogere Rijksbijdrage Jeugd opgenomen van € 3 miljoen structureel. Uit overleg met de provincie werd duidelijk dat deze raming in het kader van het begrotingstoezicht geen stand kan houden.

Doorgevoerde wijzigingen op de Kadernota

Naar aanleiding van de behandeling van de Kadernota in de gemeenteraad is besloten een aantal wijzigingen door te voeren. Per saldo leiden deze tot een negatief effect. De belangrijkste wijzigingen zijn het weer invoeren van de financiële norm van € 1 miljoen per jaar en het loslaten van de OZB-zorgtoeslag. In de onlangs gepresenteerde keuzenotitie begroting 2020-2023 zijn alle elementen van deze wijziging toegelicht.

Septembercirculaire

Voor het tot stand komen van deze begroting verscheen de septembercirculaire 2019. Deze circulaire geeft een positief perspectief voor de te verwachten hoogte van de algemene uitkering; oplopend van € 0,5 miljoen in 2020 naar € 1 miljoen in de daarop volgende jaren. Dit voordeel is in de begroting verwerkt.

Voorgestelde maatregelen

In de keuzenotitie begroting 2020-2023 (hoofdstuk 3.1 Keuzemaatregelen die het college voorstelt) is een aantal maatregelen voorgesteld. Hierbij is ook rekening gehouden met de opmerkingen die in de commissievergadering van 14 oktober 2019 aan de orde zijn geweest. Eerder in deze aanbiedingsbrief is daarvan een geactualiseerde tabel opgenomen. Wellicht ten overvloede zij hier vermeld dat de maatregelen zoals opgenomen in hoofdstuk 3.3 (Keuzemaatregelen waar het college negatief op adviseert) niet in de voorliggende begroting zijn verwerkt.

Resultaat meerjarenramingen

Na verwerking van alle bovengenoemde elementen, resteert een in alle jaren meer dan sluitend meerjarenperspectief. Conform ons staande beleid worden deze resultaten toegevoegd aan de algemene reserve zodat uiteindelijk de begroting met een op 'nihil' sluitend resultaat wordt gepresenteerd.

De financiële norm

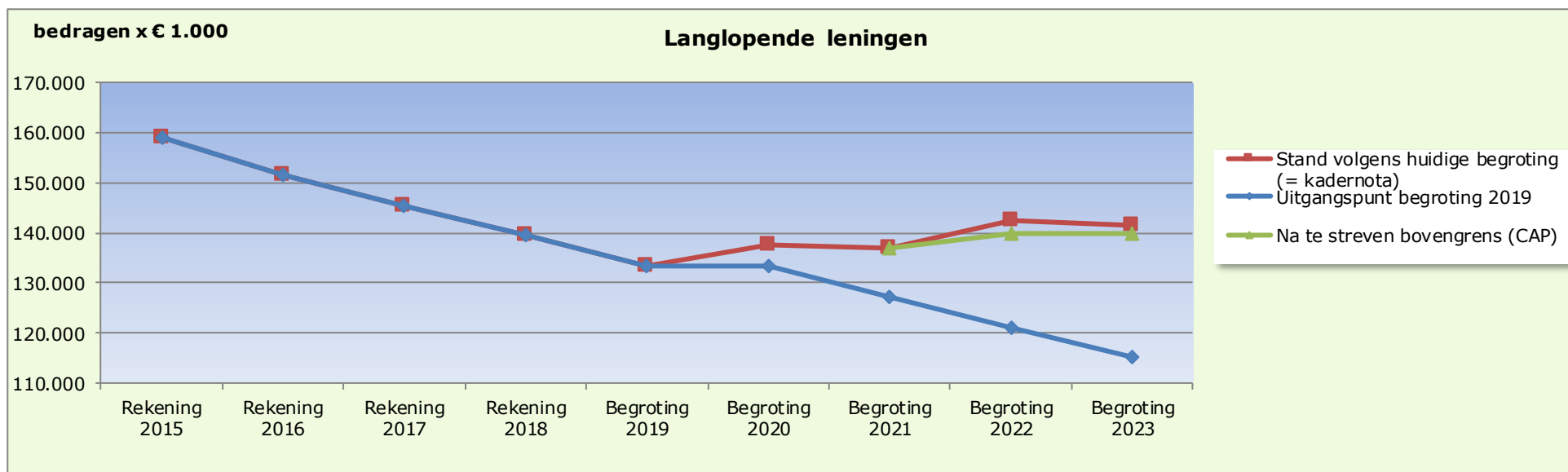
Al een aantal jaren hanteert onze gemeente de financiële norm. Sinds het laatste raadsakkoord 'Samen Duurzaam Gezond' bestaat deze uit een jaarlijkse storting van € 1 miljoen in de algemene reserve met als doel de verbetering van de financiële positie van de gemeente. Het is goed er de aandacht op te vestigen dat deze norm in deze begroting (gedeeltelijk) is losgelaten. In het jaar 2020 wordt niets toegevoegd aan de algemene reserve. Voor de jaren 2021 en 2022 wordt een bedrag van € 0,5 miljoen toegevoegd en vanaf 2023 wordt weer het normale uitgangspunt gehanteerd, namelijk het jaarlijks toevoegen van € 1 miljoen.

2. De liquiditeitspositie / leningenportefeuille

De tweede invalshoek om de financiële positie van de gemeente te beoordelen is de liquiditeitspositie van onze gemeente. Bij deze tweede invalshoek wordt het beeld geschetst van de omvang van de leningen die wij (moeten) aangaan om voor onze investeringen en overige uitgaven geld c.q. liquide middelen beschikbaar te hebben. In principe moet bij grote investeringen geld geleend worden om de kosten te kunnen betalen. De gemeente leent haar langlopend geld bij de BNG en de NWB en betaalt daarover aflossing en rente. Het overzicht van de langlopende leningen van onze gemeente liet in de afgelopen jaren een constant dalende lijn zien. Deze trend was het gevolg van het feit dat geen nieuwe leningen werden aangetrokken, waardoor de jaarlijkse aflossing ervoor zorgde dat de leningstand jaarlijks afnam. In de thans voorliggende begroting wordt dat beeld, als gevolg van een stijgend investeringsprogramma, doorbroken. De komende jaren wordt jaarlijks meer geïnvesteerd waardoor in alle jaren het aantrekken van nieuwe leningen noodzakelijk is. In onderstaande tabel en grafiek wordt dat inzichtelijk gemaakt. Naar verwachting zal de stand van de leningenportefeuille ultimo 2023 ongeveer gelijk zijn aan de stand van de jaarrekening 2018.

bedragen x € 1.000

Langlopende leningen	Rekening 2015	Rekening 2016	Rekening 2017	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Stand volgens huidige begroting (= kadernota)	158.900	151.511	145.514	139.514	133.510	137.502	137.091	142.587	141.603
Uitgangspunt begroting 2019	158.900	151.511	145.514	139.514	133.510	133.502	127.251	121.147	115.043
Uitgangspunt kadernota	158.900	151.511	145.514	139.514	133.510	137.502	137.091	142.587	141.603

In bovenstaande tabel en grafiek wordt middels enkele lijnen het verwachte verloop van de leningenportefeuille weergegeven. De lichtblauwe lijn geeft het verloop aan zoals dat in de begroting 2019 werd verwacht. De rode lijn is gebaseerd op de huidige begroting en verloopt gelijk aan die van de Kadernota. De groene lijn geeft de zogenoemde CAP op de leningportefeuille aan. Deze CAP is bepaald op € 140 miljoen, zijn het niveau van de leningschuld ultimo 2018. Zoals uit de grafiek blijkt impliceert dit dat, op basis van de thans voorliggende plannen, in 2022 en 2023 keuzes moeten worden gemaakt om de leningschuld onder dit plafond te houden.

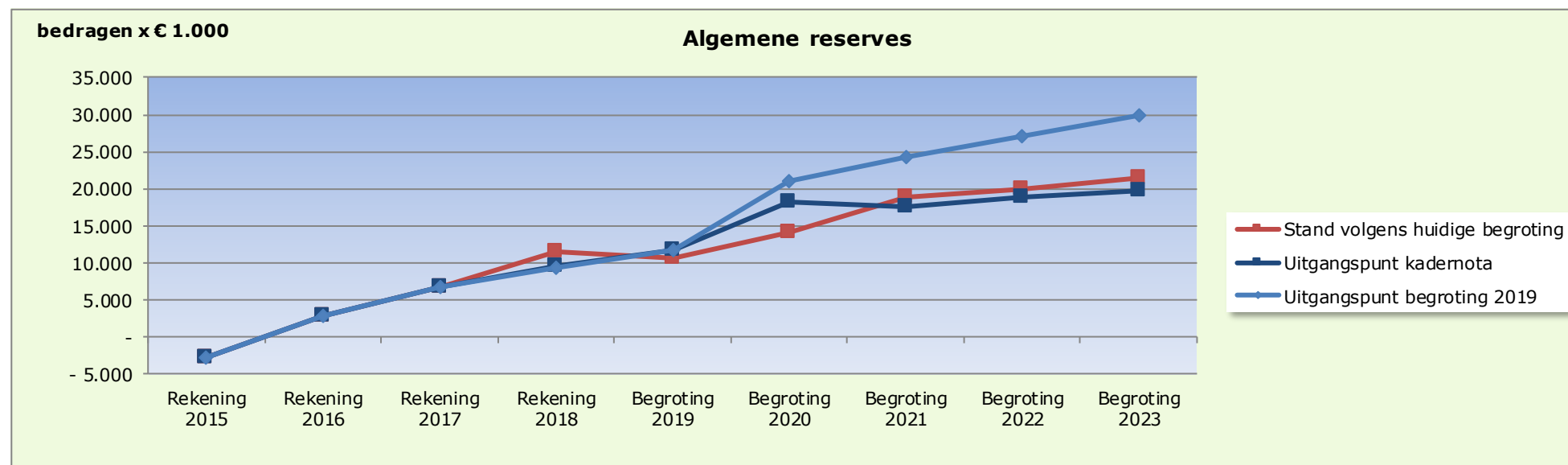
Op basis van het voorgenomen investeringsniveau is het de verwachting dat in de komende jaren in ieder jaar nieuwe geldleningen moeten worden aangetrokken. In voorgaande jaren was er, met name door realisatie van geplande grondverkoop voldoende liquiditeit voorhanden om de voor die jaren geplande investeringen te kunnen doen zonder dat daarvoor extra geld behoefde te worden geleend. Door het afnemen van de verkoopbare voorraden grond is hieraan thans een einde gekomen en buigt de dalende trend van de afgelopen jaren om naar een meer stabiele lijn. Deze stijging wordt veroorzaakt door enkele in het oog springende grote investeringen zoals de nieuwbouw van zwembad De Kuil en de nieuwbouw van de basisscholen De Brug en de Da Costa-school. Daarnaast is er sprake van een stevig investeringsniveau voor noodzakelijke renovaties en investeringen in wegen en riolering.

3. De ontwikkeling van de algemene reserve

De derde invalshoek geeft de hoogte van het bedrag van de algemene reserves weer waarover de gemeente beschikt. De bestemmingsreserves worden in dit overzicht buiten beschouwing gelaten omdat de bestemming daarvan in beginsel vast ligt en dus, zonder specifiek raadsbesluit, niet algemeen inzetbaar is. De financiële middelen uit deze algemene reserves kunnen ingezet worden om incidentele uitgaven te bekostigen, een negatief rekeningresultaat op te vangen of gebruikt worden om een bedrag beschikbaar te stellen voor een specifieke voorziening. De omvang van de reserves bepaalt in hoeverre de gemeente in staat is risico's op te vangen en is bepalend voor de beoordeling of de omvang voldoende is om te spreken van een financieel verantwoord weerstandsvermogen. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt uitgebreid op dit onderwerp ingegaan. Het verloop van de algemene reserve laat zich als volgt schetsen:

bedragen x € 1.000

Ontwikkeling algemene reserves	Rekening 2015	Rekening 2016	Rekening 2017	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Algemene reserve	2.592	5.399	6.611	3.325	1.257	1.702	2.406	3.419	4.960
Algemene reserve bouwgrondexploitatie	- 5.397	- 2.655	- 638	6.830	8.229	11.225	15.253	15.253	15.253
Algemene reserve restwaarde			687	1.378	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
Stand volgens huidige begroting	- 2.805	2.744	6.660	11.533	10.686	14.127	18.858	19.872	21.412
Uitgangspunt begroting 2019	- 2.805	2.744	6.660	9.292	11.717	20.932	24.229	27.057	29.885
Uitgangspunt kadernota	- 2.805	2.744	6.660	9.484	11.717	18.185	17.491	18.794	19.806

De lichtblauwe lijn geeft het verloop aan zoals dat in de begroting 2019 werd verwacht. De donkerblauwe lijn geeft het verloop aan zoals dat bij de Kadernota 2020 werd aangenomen. De rode lijn is gebaseerd op de huidige begroting. Uit deze cijfers en grafiek kan worden afgeleid dat de ontwikkeling van de algemene reserve in de begroting een vrijwel vergelijkbaar verloop kent dan bij de Kadernota 2020 werd voorzien. Het feit dat de ontwikkeling in 2020 even achterblijft bij de verwachting van de kadernota, wordt veroorzaakt door het feit dat de winstname van De Steupel verschuift van 2020 naar 2021.

Deel B: Programma's

Programma 1. Leven, leren en werken@Bodegraven-Reeuwijk

Onderwerpen

Dit programma omvat de thema's Leven, leren en werken in de gemeente Bodegraven-Reeuwijk. De belangrijkste onderwerpen die in dit programma zijn terug te vinden zijn:

- Het Sociaal Domein (jeugdhulp, Wmo en participatiewet)
- Het onderwijs
- Het subsidiebeleid
- Sport en cultuur

Dit programma begint met een korte uiteenzetting van de (beleids) doelstellingen binnen dit programma. Vanuit deze beleidsdoelstellingen wordt een vertaalslag gemaakt naar concrete opdrachten, processen en projecten die bijdragen aan het verwezenlijken van onze doelstellingen.

Doelstellingen

In de gemeente Bodegraven-Reeuwijk moet het goed leven, leren en werken zijn. Wij zetten ons in om de verbinding tussen overheid en samenleving verder te versterken. Binnen dit programma zijn de volgende doelstellingen geformuleerd, waarbij het uitgangspunt bij deze doelstellingen is om deze zoveel mogelijk samen met de samenleving te realiseren:

- Inwoners actief laten participeren in onze samenleving
- Ondersteuning en zorg voor inwoners die dat echt nodig hebben
- Zo veel mogelijk inwoners werken om in hun eigen leefomgeving te voorzien
- Goed basisonderwijs
- Een adequaat voorzieningenniveau afgestemd op de behoeften van onze inwoners
- Vrije toegang voor sport en cultuur

Projecten, opdrachten en processen

Omschrijving

Sociaal Domein

We zijn nu ruim vier jaar verantwoordelijk voor de nieuwe taken die vanuit het Rijk gedecentraliseerd zijn naar het gemeentelijk sociaal domein. De transitie gaat gepaard met een transformatiegedachte richting een samenhangende en draagkrachtige samenleving en vraagt om een langdurige verandering van en vanuit de samenleving als geheel. De verbinding met gezondheid, bewegen en sport, maar ook met wonen, economie, onderwijs en cultuur zijn duidelijk en eveneens de

identiteit van onze dorpen. Als gemeente willen wij deze verandering faciliteren maar we realiseren ons tegelijkertijd dat deze verandering tot stand moet komen in een (steeds) sterk(er) geïndividualiseerde samenleving. Door toenemende kosten en afnemende budgetten staan wij voor een hele grote opgave de baten en lasten beter met elkaar in balans te brengen. Aan de uitgavenkant proberen we waar mogelijk de huidige beleidskaders voor zorg en ondersteuning bij te sturen. Zij moet zo licht mogelijk, zo kort mogelijk maar wel adequaat en passend zijn en binnen verantwoorde financiële kaders.

Voor wat betreft de inkomstenkant zijn wij afhankelijk van het huidig verdeelsysteem dat wordt gebruikt voor de Rijksintegratie-uitkering. Bodegraven-Reeuwijk behoort tot de top 30 van gemeenten met de minste middelen per jongere / jeugdige. Wij ontvangen € 562,- op basis van het huidig verdeelmodel waar € 824,- het gemiddelde is. De belangrijkste oorzaak is de correctie op het gemiddeld gezinsinkomen (nu € -4,2 mln.) waar op basis van landelijk gemiddelde correctie € -2,5 mln. zou bedragen. Als we dit afzetten op ons totale tekort in het sociaal domein van ... mln. dan zetten wij grote vraagtekens bij in hoeverre het reëel is dat wij als gemeente het tekort zelf kunnen dichten binnen onze begroting. Wij verwachten dat een nieuw verdeelmodel vanuit het Rijk, dat helaas pas in 2021 klaar is, een meer passend financieel budget voor onze gemeente zal bepalen en daar houden wij in deze begroting dan ook rekening mee.

Ook met deze gewenste correctie behouden we op het budget een forse inhoudelijke en financiële uitdaging dat ons dwingt tot het nemen van maatregelen om de tekorten terug te dringen. Een aantal hiervan treft u hieronder aan:

Uitvoeringsagenda's leidraad sociaal domein

In de tweede helft van 2019 is een leidraad geformuleerd die richting geeft aan de speerpunten binnen het sociaal domein voor de komende jaren. De uitgangspunten in de visie die in 2013 zijn opgesteld zijn daarbij niet los gelaten en nog steeds van toepassing maar krijgen wel een boost voor verdere vormgeving. Als uitvoeringsagenda's zijn benoemd: het ophalen van krachten, behoeften en wensen binnen onze dorpen, de gezamenlijke koersbepaling met het domein Wonen, verdere ontwikkeling is de zelfredzaamheid van bewoners en preventie, de inhoudelijke bevordering van de inclusieve samenleving en het financieel beheersbaar maken van het onderdeel maatwerk binnen het sociaal domein.

Samenwerking (1^e lijns)zorg en het sociaal team

De verbinding van de zorg, met daarin de wijkverpleging en de huisartsenpraktijk als belangrijke spelers, met het sociaal domein is van grote meerwaarde. Beide velden zijn in beweging als het gaat om het(meer) in eigen kracht zetten van de inwoner. Binnen de zorg heet deze ontwikkeling de Juiste Zorg Op de Juiste Plek (JZOJP) De verbinding van deze twee velden heeft grote meerwaarde op het gebied integraal werken, preventie, gebruik van ons lokale welzijnsaanbod en laagdrempelige ondersteuning en zorg. Het sociaal team en de huisarts geven daarbij beiden toegang tot jeugdhulp indien blijkt dat maatwerk nodig is. De samenwerking tussen de huisartsen en het sociaal team wordt verder versterkt. Daarbij continueren we de samenwerking met huisartsen als het gaat om Welzijn op recept. Hierdoor maken we sport, bewegen en cultuur steeds vaker een concreet onderdeel van oplossingen die we onze inwoners aanbieden. Snel en adequaat reageren voorkomt dat zorgbehoefte onnodig toe neemt. Afstemmen zorgt ervoor dat het inzetten van zorg zo effectief, efficiënt en duurzaam mogelijk kan plaatsvinden.

Startblokgelijkheid

Startblokgelijkheid wordt de komende jaren gecontinueerd. Samen met scholen en andere samenwerkingspartners wordt de komende jaren blijvend gewerkt aan het bieden van gelijke kansen voor onze jongste inwoners met extra aandacht voor de pilot maatschappelijk werk op basisscholen.

Participatie

Werk en het hebben van inkomen zijn belangrijke voorwaarden voor inwoners om hun bestaan vorm te geven. Door de aantrekkende economie en de succesvolle re-integratie-instrumenten die Ferm Werk inzet, raken mensen makkelijker aan het werk. Dit betekent dat we de aandacht meer verleggen naar degenen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt en de maatschappelijke opbrengst die meer aandacht voor deze doelgroep met zich meebrengt. Deze inwoners hebben vaak te maken met problemen op meerdere vlakken. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van mensen die door psychische en/of lichamelijke problematiek al langere tijd thuis zitten en waar een multidisciplinaire aanpak met vormen van ondersteuning en zorg vanuit de Wmo en Jeugd aan de orde kan zijn. Bij deze groep mensen is het belangrijk om vanuit de breedte van het sociaal domein maatwerkoplossingen te bieden. Samenwerking tussen Ferm Werk, SAM Welzijn en het Sociaal Team vormt hierbij een essentiële voorwaarde.

Burgerschap

Om inwoners die nieuw in onze gemeente versneld te laten inburgeren wordt in 2020 verder gewerkt aan Burgerschap. De samenwerking tussen Ferm Werk, SAM Welzijn, de taalscholen en vluchtelingenwerk is hierbij essentieel. Ferm Werk neemt hierin in 2020 een meer leidende rol dit mede in het licht van de voorbereiding op de wetwijziging op de inburgeringswet.

Armoede en schuldhulpverlening

Het armoedebeleid wordt verder vorm gegeven. Een belangrijke doelstelling is dat al onze inwoners kunnen voorzien in hun dagelijks levensonderhoud en toegang hebben tot sport, onderwijs en cultuur. We willen voorkomen dat kinderen in onze gemeente in armoede opgroeien.

Regionale samenwerking Midden Holland Jeugd en Wmo

Op onderdelen werken wij samen als regio Midden-Holland. Dat zijn uitdagingen waarvan wij vinden dat wij als individuele gemeente onvoldoende schaalgroottes hebben. Kernargumenten die daarbij een rol spelen zijn de beschikbaarheid van (ambtelijke) capaciteit en het ontbreken van specifieke deskundigheid op onderdelen van het taakveld. Samenwerking levert in ieder geval gedeelde kennis en achtervang van deskundigheid op. In de context van de decentralisaties komt daar nog bij dat gemeenten vaak met relatief grootschalige partijen onderhandelen. Zo hebben wij met de Regionale Dienstverlening Sociaal Domein (RDS) een compacte organisatie die regionaal inkoop- en contractmanagement en -beheer verzorgt.

Beleidsmatig blijven we in Midden Holland verband inzetten rondom een viertal thema's:

1. Het project "Gewoon Thuis Jeugd" waarin we zoveel mogelijk kinderen in een (t)huissituatie laten opgroeien.
2. Uitvoering van het plan van aanpak "Gedwongen Kader" dat inzet op het voorkomen dat kinderen in een onveilige situatie opgroeien.
3. Binnen het onderdeel Doelgroepenvervoer onderzoeken we de mogelijkheden tot verdere efficiency. We kijken daarbij naar mogelijkheden van verdere integratie van de verschillende onderdelen van het doelgroepenvervoer en ook naar de mogelijkheden van integratie met het openbaar vervoer.

Verder krijgen we lokaal meer verantwoordelijkheden binnen het domein Maatschappelijke Zorg en is aangekondigd dat vanaf 2022 de middelen decentraal worden (denkt u daarbij bijvoorbeeld aan taken in de opvang van vrouwen of dak- en thuislozen). We bereiden ons in de regio voor op deze ontwikkeling.

Onderwijs

Een duurzaam en bestendig onderwijs is een basisrecht voor onze inwoners. Als gemeente staan we voor goede huisvesting van onze scholen en gaan we in gesprek met scholen over muziekonderwijs.

Onderwijshuisvesting

In januari 2019 is aan de raad het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs voor onze scholen voorgelegd. De gemeente heeft een wettelijke zorgplicht voor onderwijshuisvesting. Deze bestaat onder andere uit de bekostiging van nieuwbouw, vervangende nieuwbouw of renovatie van schoolgebouwen. Met een onderwijshuisvestingsprogramma wordt een bredere integrale afweging gemaakt over het beschikbaar stellen van (financiële) middelen. De verwachting is dat er met name in de jaren 2025 en 2026 flinke investeringen moeten worden gedaan om goede huisvesting voor de scholen te blijven waarborgen.

Juli 2019 is de nieuwe Verhoeff Rollmanschool opgeleverd. Voor school (en gymzaal) De Brug in Nieuwerbrug wordt samen met betrokken partijen uit Nieuwerbrug doorgewerkt aan de locatiestudie. Daarbij worden, gelet op de te verwachten maatschappelijke en exploitatieve meerwaarde, ook de combinatie mogelijkheden van de gymzaal met het Wierickehuis onderzocht. Ook de Da Costa school is op relatief korte termijn aan vernieuwing toe. De huidige locatie van de Verhoeff Rollmanschool zal eerst tijdelijk dienst doen als opvanglocatie voor de Da Costa school (en andere huisvestingsvraagstukken op het gebied van onderwijs en (kinder/peuter/buitenschoolse) opvang), maar verdient daarna een passende herontwikkeling.

Muziekonderwijs

Met de resultaten van de in 2019 gestarte pilot muziekonderwijs wordt in 2020 in samenwerking met Het Evertshuis, de scholen en muziekdocenten een structureel aanbod samengesteld.

Voortgezet onderwijs

In 2020 wordt onderzocht of het mogelijk is te komen tot de realisatie van voortgezet onderwijs binnen de gemeente.

Onderwijsachterstandenbeleid

De gemeente is verantwoordelijk voor het onderwijsachterstandenbeleid. Doel van het onderwijsachterstandenbeleid is onderwijsachterstanden, waaronder taalachterstanden, van kinderen vroegtijdig te signaleren en te bestrijden. Dit wordt in onze gemeente vormgegeven door het bieden van voorschoolse educatie (peuteropvang), logopedie, schakelklassen en taalonderwijs (1 jaar les op de taalschool in Gouda). De (G)OAB-bijdrage vanuit het rijk wordt voor onze gemeente lager vanwege de nieuwe berekening die gemaakt wordt vanuit het rijk en ongunstig voor onze gemeente uitvalt. Tegelijkertijd moeten wij vanaf 1 augustus 2020 het aanbod VE voor doelgroeppeuters verruimen van 10 naar 16 uur. Dit brengt een financieel tekort met zich mee waardoor wij samen met aanbieders verschillende mogelijke toekomstgerichte scenario's onderzoeken om 16 uur VE per week in Bodegraven-Reeuwijk te realiseren, inclusief bijpassende subsidiewijze en implementatieplan. Ook dient een nieuwe afweging gemaakt te worden ten behoeve van de besteding van het resterende aanbod ter bestrijding van onderwijsachterstanden. 2020 is ook het jaar waar wij met aanbieders en JGZ het proces van toeleiding en bereik van doelgroeppeuters gaan stroomlijnen.

Bibliotheekwerk

In het raadsprogramma 'Samen Duurzaam Gezond' zijn taal- en leesvaardigheid als speerpunt benoemd. De bibliotheek heeft hierin een belangrijke rol, onder andere via het openen van schoolbibliotheken. De afgelopen jaren heeft de bibliotheek een start gemaakt met het openen van schoolbibliotheken. De ervaringen

zijn positief. Het aantal jeugdleden en uitleningen is fors gestegen in scholen met een eigen bibliotheek. Het openen van extra schoolbibliotheken leidt echter wel tot stijgende kosten voor de bibliotheek. Gezien de positieve ervaringen is de ambitie wel om de ingezette beleidslijn door te zetten binnen de financiële mogelijkheden. Dit betekent ook dat kritisch zal worden bekeken waar kosten kunnen worden bespaard.

Sport

Het college komt met een brede visie op sport waarbij de verbinding wordt gemaakt met andere domeinen zoals zorg, welzijn, gezondheid en openbare ruimte. Daartoe wordt – ondersteund met rijksmiddelen gericht op een lokaal sportakkoord – gewerkt aan een visie en uitvoeringsprogramma op sport & bewegen, welke voorzien is (eind) dit jaar / begin volgend jaar te presenteren. Er wordt zowel aansluiting gezocht bij het nationale sport- als het nationale preventie akkoord. Het gaat om een uitvoeringsprogramma waarbij te denken valt aan zaken zoals:

- Jongeren op Gezond Gewicht, rookvrije kantines en campagnes m.b.t verstandig alcoholgebruik;
- Bevorderen van bewegen in de openbare ruimte zoals een beweegvriendelijke openbare ruimte, Cruiffcourts et cetera;
- Verbinden van bewegen en beweegaanbod met het onderwijs;
- Doelgroepgericht beweegaanbod;
- Faciliteren van verenigingen in de ontwikkeling van professionalisering van de vrijwilligerswerkzaamheden en in verbindingsmogelijkheden met andere partners.

Daarnaast is het uitgangspunt te komen tot een nieuw beleid en een passende organisatie van de buitensport. Hieraan wordt met veel enthousiasme door de betrokken verenigingen en stichtingen, onder leiding van een onafhankelijk procesbegeleider, gewerkt. De procesbegeleider streeft er naar om eind van dit jaar een concept plan aan het college en de raad te presenteren. Hierna zal het plan (volledig ontwikkeld door de verenigingen) ambtelijk worden getoetst aan de gemeentelijke (financiële) kaders.

Over de eventuele verplaatsing van het hockeyveld van Bodegraven naar Reeuwijkse Hout, loopt het proces nog om zo mogelijk nog in 2019 tot een besluit over het vervolg en de fasering te komen.

Speerpunten in 2020 zijn:

- afronden en vaststellen van de brede visie op sport & bewegen en het maken van een start met het uitvoeringsprogramma sport & bewegen;
- vormgeven van het nieuwe beleid plus organisatie voor de buitensport;
- renovaties van diverse sportvelden/accommodaties (2 hockeyvelden, atletiekbaan incl. kunstgrasveld en kleedkamers RVC) duurzaamheidsinvesteringen door de sportclubs, mede gefaciliteerd door de klimaatcoöperatie;

Nieuwbouw zwembad

In november 2017 heeft de gemeenteraad unaniem besloten tot nieuwbouw van het zwembad. Na een succesvolle aanbesteding voor de bouw en het ontwerp van het zwembad is de opdracht eind augustus 2018 aan een aannemer en architect gegund. Dit betekent dat volgens planning de bouw is gestart en de oplevering wordt verwacht in november 2020.

Gemeentelijk vastgoed

Gemeentelijk vastgoed is een 'middel' om andere gemeentelijke doelen te faciliteren. Binnen de gemeentelijke vastgoedportefeuille streven we naar duurzame gebouwen, met een duurzame gebruiksfunctie binnen een duurzame exploitatie. Met de uitwerking van de groene meer jaren onderhoudsplannen (GMJOP'S) in 2019 is de basis gelegd voor verduurzaming van al het gemeentelijk vastgoed waaronder de sporthallen, gymzalen en het culturele vastgoed. Waarbij het uitgangspunt is dat alle het vastgoed in eigendom van de gemeente in 2035 klimaatneutraal is.

Verbonden partijen*Ferm Werk*

Ferm Werk voert namens de gemeente Bodegraven-Reeuwijk de participatiewet uit. Ten behoeve van deze uitvoering is verordenende bevoegdheid op het gebied van de participatiewet gemandateerd aan Ferm Werk.

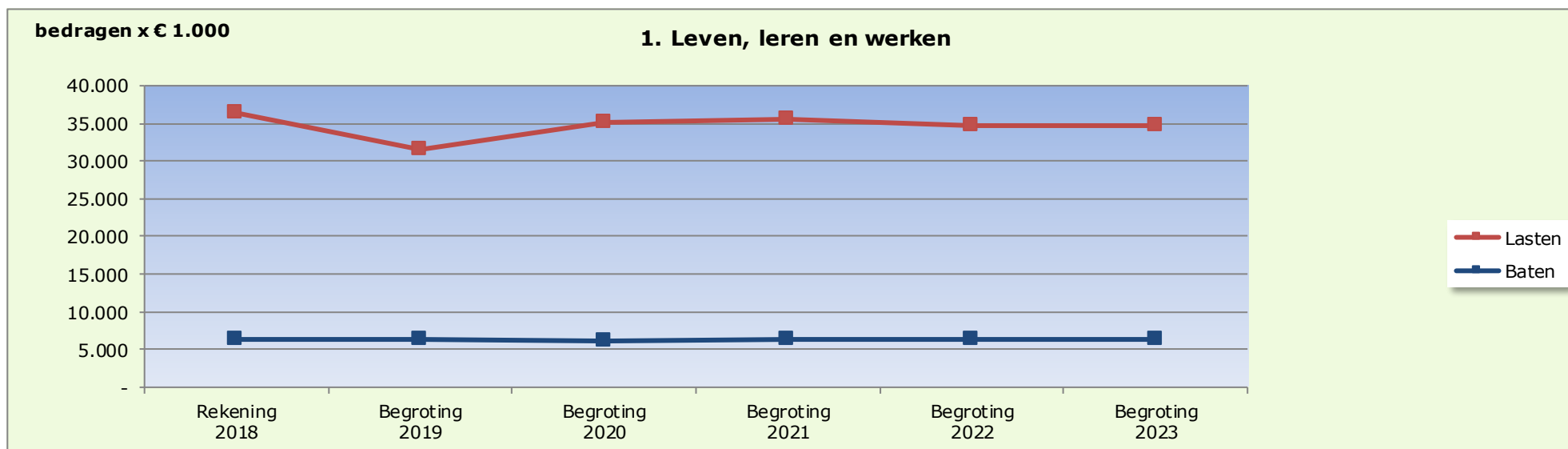
De Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg (RDOG)

De RDOG voert namens de gemeente de opgedragen taken als gevolg van de Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid en de aan de gemeente opgedragen taken als gevolg van de Wet Kinderopvang uit. Ook draagt de RDOG zorg voor het ambulancevervoer.

Het financiële kader

bedragen x € 1.000

Wat mag het kosten?	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Saldo van baten en lasten						
Lasten	- 36.389	- 31.438	- 35.202	- 35.488	- 34.641	- 34.767
Baten	6.374	6.251	6.181	6.268	6.233	6.233
Totaal Saldo van baten en lasten	- 30.014	- 25.187	- 29.021	- 29.220	- 28.407	- 28.533
Mutatie reserves						
Lasten	- 3.000	-	-	-	-	-
Baten	3.070	1.379	850	640	350	-
Totaal Mutatie reserves	70	1.379	850	640	350	-
Resultaat	- 29.945	- 23.809	- 28.171	- 28.580	- 28.057	- 28.533

Programma 2. Wonen en Leefomgeving@Bodegraven-Reeuwijk

Onderwerpen

Programma 2 van deze begroting bevat de thema's wonen en leefomgeving. Binnen deze thema's zijn de volgende onderwerpen opgenomen:

- Woningbouwprojecten
- Bestemmingsplannen
- Volkshuisvesting
- Duurzaamheid
- Openbare ruimte en riolering
- Verkeer en vervoer

In dit programma worden eerst kort de doelstellingen van de gemeente benoemd. Deze doelstellingen zijn uitgewerkt in de projecten, programma's en opdrachten.

Doelstellingen

Binnen het programma 2 zijn de volgende doelstellingen geformuleerd. Deze doelstellingen vallen uiteen in diverse programma's opdrachten en projecten:

- Reguleren van de woningmarkt in onze gemeente
- Regeldruk van de gemeente minimaliseren
- Veilige woon- en leefomgeving in onze gemeente waarborgen
- Meer participatie in het onderhoud van de openbare ruimte
- Mobiliteit en bereikbaarheid bevorderen
- Duurzaam afval inzamelen in onze gemeente
- Inzetten op 'slimme' duurzame investeringen

Projecten, opdrachten en processen

Omschrijving

Wonen

In 2015 is de eerste woonvisie Bodegraven-Reeuwijk 2015-2020 opgesteld. Deze visie is in 2019 aan actualisatie toe. Er zijn drie verschillende ontwikkelingen die nauw samenhangen met het opstellen van de gemeentebrede woonvisie:

1. De afronding van de regionale woonvisie in 2019;
2. De ambitie om samen met inwoners dorpsvisies op te stellen.
3. De start van een proces om te komen tot een toekomstvisie: Wat voor gemeente willen we zijn? Dit raakt tevens het toekomstige grondbeleid.

Ondertussen is een plan van aanpak voor de woonvisie opgesteld en via een RIB aan de raad gestuurd. In aansluiting op het raadsprogramma gaat het plan van aanpak uit van een meer dorpsgerichte benadering van de woonvisie. Dit heeft gevolgen voor zowel het proces als de opzet van de woonvisie. In het proces van het opstellen van de woonvisie spelen bijeenkomsten per dorp over de toekomst van het wonen een centrale rol. Doel van de bijeenkomsten is om een duidelijk beeld te krijgen waar volgens de inwoners de accenten moeten liggen in het woonbeleid voor het dorp. In de opzet van de woonvisie komt dit terug door na een gemeentebreed deel het woonbeleid per dorp te schetsen. Ons streven is om medio 2020, binnen de kaders van het huidige beleid van regio en provincie, een breed gedragen woonvisie te hebben, die eind 2020 ook vertaald is in uitvoerbare prestatieafspraken met corporaties en huurdersverenigingen. De geactualiseerde woonvisie is een van de bouwstenen voor de toekomstvisie.

Huisvesting arbeidsmigranten

In het voorjaar 2019 is een nieuwe start gemaakt met het thema huisvesting arbeidsmigranten. Uitgangspunt hierbij is om open en transparant met de inwoners en de raad te komen tot een integrale oplossing. Om dit proces in goede banen te leiden is een externe, onafhankelijke projectleider gevonden. Onder aansturing van deze projectleider wordt de komende periode het proces opnieuw opgepakt. Belangrijk hierbij is dat er een constructieve verbinding gelegd gaat worden met de inwoners. Allereerst moet er een goede afwikkeling komen van het gelopen proces. Als dit deel afgesloten is kan gezamenlijk gezocht worden naar een integrale oplossing om te komen tot veilige en legale huisvesting. Tot deze oplossing er is zal door handhaving toezicht worden gehouden op de leefbaarheid van de situatie.

Toekomstig grondbeleid

Door de sterke ambitie op het realiseren van verkopen van grond voor woningbouw raakt de voorraad grond die de gemeente in bezit heeft langzaam op. Om te zorgen dat we ook na 2020 kunnen blijven voorzien in de verwachte vraag naar woningen is het belangrijk dat we hier nu al op inspelen. We vinden het essentieel om voldoende woningen te bieden voor de natuurlijke bevolkingsgroei. Dit betekent dat we in 2019 en verder ons buigen over het toekomstig grondbeleid van onze gemeente. De keuze is veel breder en zal vaak afhankelijk zijn van de situatie en locatie in de dorpen. Ook worden keuzes ingegeven door het feit dat er meer en meer sprake is van particuliere initiatieven voor met name woningbouw, welke wij uitnodigend tegemoet blijven treden. In 2019 hebben we een vervolg gegeven aan 'the battle of Bodegraven-Reeuwijk' via een uitgebreide toelichting over wonen en projecten en de toekomst, en via de voorbereidingen van de opstart van de toekomstvisie (wat voor gemeente willen we zijn?).

Het zijn en blijven van een aantrekkelijke woon- en werkgemeente, hetgeen bijdraagt aan de gemeentelijke en particuliere verkoop van woon- en bedrijfskavels, blijft om promotie van onze gemeente en dorpen vragen zoals afgelopen jaren met diverse aansprekende dorpspromotie activiteiten is gebeurd.

Woningbouwprojecten

Weideveld – Bodegraven

In 2019 zijn de eerste van 73 woningen in woonveld 9 opgeleverd en is gestart met het woonrijp maken van de openbare ruimte binnen dit woonveld. De laatste woningen worden in het eerste kwartaal van 2020 opgeleverd, dan wordt ook het woonrijp maken afgerond. Eveneens binnen de openbare ruimte is gestart met de aanleg van 4 bruggen, deze zijn rond de jaarwisseling 2019/2020 gereed en in gebruik voor bewoners. In 2019 is een herziening van het bestemmingsplan Weideveld 2016 in procedure gebracht, de herziening is er op gericht om de resterende woningbouw in woonvelden 3 en 6 mogelijk te maken. Voor de woonvelden 3 en 6 is in 2019 intensief overleg gevoerd met de betrokken ontwikkelaars en woningcorporatie Mozaïek Wonen. Naar verwachting wordt nog in 2019 een overeenkomst gesloten voor de ontwikkeling van circa 95 woningen in woonveld 3. In het eerste kwartaal van 2020 kan

dan gestart worden met de bouw van deze woningen. Het streven is om later in 2020 ook te starten met de bouw van circa 95 woningen in woonveld 6, waarin inbegrepen de bouw van 49 sociale huurwoningen. De contractonderhandelingen daarover zijn nog gaande; het streven is deze ultimo 2019 af te ronden.

Molenzicht – Bodegraven

Eind 2017 is er een overeenkomst getekend met Heijmans en Mozaïek Wonen over de ontwikkeling en realisatie van het plan. In totaal worden er 84 woningen gerealiseerd. Het plan omvat 29 sociale huurwoningen, 22 woningen in de vrije huursector en 33 grondgebonden koopwoningen. Het benodigde bestemmingsplan is eind 2018 vastgesteld. Inmiddels zijn er voldoende woningen verkocht voor de start van de bouw. In de zomer van 2019 zijn de bouwwerkzaamheden van de eerste fase begonnen. Ontwikkelaar Heijmans zal eind 2019 ook de gronden afnemen voor de tweede fase. De bouw van die woningen start begin 2020. Ook Mozaïek Wonen zal eind 2019 de grond afnemen voor het appartementengebouw. Start bouw is rond november 2019. Alle woningen en appartementen krijgen een warmtepomp en worden derhalve niet aangesloten op het gas.

Dronenwijk

De marktpartijen hebben een stedenbouwkundige visie voor het plangebied Dronenwijk uitgewerkt. Deze is door de gemeente positief ontvangen. Met de marktpartijen wordt reeds geruime tijd onderhandeld over afronding van een overeenkomst voor de integrale particuliere ontwikkeling van het plangebied. Voor de marktpartijen is de (financiële) haalbaarheid van het plan uitdagend.

De Groendijck Oost – Driebruggen

Het bestemmingsplan voor deze locatie is onherroepelijk. Met het onherroepelijke bestemmingsplan is voldaan aan de voorwaarde om te komen tot een gefaseerde uitgifte en betaling van de bouw kavels per derde kwartaal 2016. De ontwikkelaar heeft de verplichting om alle gronden in maximaal 6 jaarlijkse termijnen af te nemen. De ontwikkelaar heeft inmiddels sloop en sanering binnen het plangebied voltooid en heeft voorbelasting aangebracht. Ontwikkelaar en gemeente onderzoeken de mogelijkheden van een beperkte wijziging/uitbreiding van het exploitatiegebied ten behoeve van een andere verkaveling (uitbreiding zuidwaarts en opheffen enkele kavels aan de westelijke zijde van het plan). Mogelijk gaat dit leiden tot een allonge op de overeenkomst en een gewijzigde grondexploitatie. Het behorende bestemmingsplan om deze uitbreiding mogelijk te maken is in ontwerp gereed en zal verder in procedure gaan (zo mogelijk eind 2019 dan wel begin 2020) in het geval er overeenstemming is bereikt tussen ontwikkelaar en gemeente over het gewijzigde plan. De verkoop van de woningen van de eerste fase is voorspoedig gegaan. Ontwikkelaar wenst in september 2019 te starten met de bouw van de eerste woningen behorende tot fase 1. Onderdeel van deze eerste fase zijn ook enkele sociale en middeldure huurwoningen voor Woningbouwvereniging Reeuwijk. Gemeente en ontwikkelaar verwachten eind 2019 uitsluitel te kunnen geven over eventuele planuitbreiding in de vorm van een getekende allonge op de overeenkomst.

Achter de Boerderij – Reeuwijk Dorp

Het betreft een ontwikkeling waarbij de marktpartij de woningen vermarkt en ook de openbare ruimte aanlegt. In 2019 is met name gewerkt aan planontwikkeling, het vaststellen van een bestemmingsplan ten behoeve van de woningbouwontwikkeling verschuift daardoor naar 2020.

Reesvelt II -Reeuwijk Dorp

In de periode november 2018 – juni 2019 is de voorbelasting voor de gehele woningbouwlocatie aangebracht. Naar verwachting is rond de zomer van 2020 de ondergrond zodanig ingeklonken dat gestart kan worden met de bouw van woningen. Om dit planologisch mogelijk te maken is in 2019 een uitwerking van het

bestemmingsplan vastgesteld. De contractonderhandelingen omtrent ontwikkeling en realisatie van het gemeentelijke deel van Reesvelt II zijn nog gaande.

De Oude Tol – Reeuwijk-brug

Alle woningen op de Moer-, Schaar- en Greidweide zijn opgeleverd. Binnenkort start de bouw van de CPO-woningen evenals de verkoop van 20 havenwoningen aan de Hooiweide. Daarnaast zal een uitwerkingsplan voor de Breevaartzone in procedure gebracht worden.

De Steupel – Reeuwijk-brug

In het voorjaar van 2019 is gestart met de verkoop van kavels. Als resultaat van bewonersparticipatie is er een wijziging in de fasering aangebracht; deze leidt tot een langere doorlooptijd van het project. In 2019 is gewerkt aan de voorbereiding van het bouwrijp maken van de bouw kavels en is de natuurcompensatie kavel ingericht. Prognose is dat in de 2^e helft van 2020 de eerste kavel wordt uitgegeven.

Zoutman – Reeuwijk-brug

Om in de komende jaren voldoende ruimte voor bedrijven te creëren zetten we in op uitbreiding ten westen van Zoutman. Deze ontwikkeling biedt ruimte om het oostelijk deel van Zoutman te transformeren naar wonen. Zo geven we een kwaliteitsimpuls aan dit gebied. De verkenning naar de haalbaarheid van de transformatie is half 2019 opgestart.

De Wijde Wiericke – Nieuwerbrug

De Wijde Wiericke wordt gefaseerd ontwikkeld. De noordelijke helft van fase 1 (22 woningen en een huisartspraktijk) is al gerealiseerd en in gebruik. In 2017 is er voor de zuidelijke helft van fase 1 een overeenkomst gesloten met Van Wengerden en Visser voor de realisatie van 18 woningen en het openbare gebied. Deze woningen en de openbare ruimte zijn in 2019 opgeleverd. Voor de naastgelegen fase 2 is in oktober 2017 een overeenkomst getekend met ontwikkelaar Steenvlinder. Het betreft 28 kavels voor (collectief) particulier opdrachtgeverschap. Het perceel is inmiddels in eigendom van Steenvlinder. De (kleine) herziening van het bestemmingsplan is eind 2018 door de raad vastgesteld. Medio 2019 is ongeveer de helft van het aantal kavels verkocht. Enkele zelfbouwers zijn begonnen met de bouwwerkzaamheden. Voor de resterende fasen aan de westzijde van de wijk is een visietraject gaande, waarvoor allereerst definitieve besluitvorming over de precieze locatie in De Wijde Wiericke van school (en eventueel ook gymzaal) de Brug noodzakelijk is. Samen met stakeholders wordt onderzocht of er verbeteringen kunnen worden aangebracht ten opzichte van het uitgangspunt van 2009/2010.

Overige projecten/ initiatieven

Naast voornoemde gemeentelijke woningbouwprojecten, lopen er tal van particuliere initiatieven voor woningbouw, dan wel proberen we als gemeente om ontwikkelingen op gang te krijgen, zoals bijvoorbeeld de achterlaatlocatie Francken in Nieuwerbrug, de van Tolstraat locatie in Bodegraven en de locaties van den Ouden Rijn en Versluys zeer nabij het centrum van Bodegraven.

Voormalige timmerfabriek Van den Oudenrijn (Wilhelminastraat/Rijnade) – Bodegraven

Voor deze complexe binnenstedelijke herstructurering worden momenteel onderzoeken uitgevoerd en een bestemmingsplan voorbereid. Eerder is in raadsinformatiebrief nr. 19 van 2019 het plan toegelicht. Het plan voorziet in 26 woningen, bestaande uit grotendeels grondgebonden- en een aantal sociale huurwoningen. Er wordt een doorsteek gecreëerd richting Oude Rijn vanaf de Wilhelminastraat en extra groene verblijfsruimte en/of parkeren voor de

omgeving toegevoegd. Ook biedt het plek aan een nieuw trafohuis van Stedin. Door het omzetten naar een woonbestemming kan de huidige bedrijfsbestemming eindelijk worden beëindigd.

Doortocht 1 – Bodegraven

Eind 2017 is er een overeenkomst getekend tussen Looye Projecten b.v. / Vabo Ontwikkeling b.v. en de gemeente over de ontwikkeling en realisatie van het plan. In totaal worden 28 woningen gerealiseerd. Merendeels huurwoningen in de middel-dure sector en enkele koopwoningen. Eind oktober wordt er een informatiebijeenkomst georganiseerd. Begin 2020 zal het ontwerpbestemmingsplan ter inzage worden gelegd als er voldoende draagvlak voor het plan is. De vaststelling van het bestemmingsplan staat gepland medio 2020. Als alles volgens planning verloopt start de bouw in het najaar 2020. Uitgaande van een bouwtijd van driekwart jaar zouden de woningen voor de zomer van 2021 opgeleverd kunnen worden.

Willem de Zwijgerstraat tussen nrs. 10 en 18 (tegenover het zwembad) – Bodegraven

Eind 2017 is er een overeenkomst getekend met Looye Projecten b.v. / Vabo Ontwikkeling b.v. over de ontwikkeling en realisatie van een appartementengebouw. In totaal gaat het om 27 huurappartementen waarvan 6 sociale huurappartementen. Naar verwachting wordt nog dit jaar de omgevingsvergunning verleend en zal aansluitend met de bouw gestart worden.

Rijngaarde-Ouden Huis – Bodegraven

In september was de grondoverdracht aan Mozaïek Wonen voor dit woningbouw project met 23 sociale huurwoningen. Het zorgconcept Ouden Huis gaat het gebouw huren van Mozaïek Wonen, en draagt zorg voor een mix aan bewoners variërend van niet tot licht tot zwaar geïndiceerd: (www.platform31.nl/nieuws/wooninitiatief-het-ouden-huis-een-extramurale-voorziening-met-intramurale-trekjes). Oplevering van de woningen is eind 2020 voorzien. Half oktober is er een informatiebijeenkomst voor de omgeving en omwonenden.

Van Tolstraat - Bodegraven

Het betreft een kansrijke locatie waar ooit plannen waren voor de vestiging van de Blokker. De gemeente is in overleg met de eigenaren Boer ontwikkeling b.v. en de familie Van Leeuwen om tot een gedragen en financieel uitvoerbaar plan te komen voor woningbouw. Op dit moment wordt gewerkt verschillende scenario's uitgewerkt voor de ruimtelijke en financiële kaders. Het is nog te vroeg om iets te kunnen zeggen over het woningbouwprogramma.

Graafse Waard - Bodegraven

De 27 sociale huurwoningen van Mozaïek Wonen gelegen parallel aan de Koninginneweg in Bodegraven zijn begin 2019 opgeleverd. Daarmee is het project Graafse Waard / Noordrand in zijn geheel voltooid. De woningen beschikken over een warmtepomp en zijn derhalve gasloos. De belangstelling vanuit huurders was groot.

Versluys-terrein (Overtocht 64) - Bodegraven

Het voormalige terrein van de Gasfabriek in Bodegraven, naast Brouwerij de Molen, ligt al enige tijd braak. De eigenaar wenst het gebied te transformeren tot woningbouw. Gemeente is in gesprek met de eigenaar en wenst spoedig een intentieovereenkomst te sluiten, waarna de haalbaarheid en inpasbaarheid door de eigenaar/ontwikkelaar zal worden onderzocht.

Voormalige Bunniklocatie (Van Doorn Groep, Weijpoort) - Nieuwerbrug

Met behulp van subsidie vanuit de gemeenschappelijke regeling Oude Rijnzone zal het gebied worden getransformeerd van bedrijventerrein naar wonen. Inmiddels is Bunnik vertrokken, zijn alle opstallen gesloopt en is de sanering gaande. Eind dit jaar zal het terrein worden overgedragen aan Green Real Estate. De verkoopactiviteiten zijn afgelopen zomer gestart. Mogelijk kunnen de eerste bouwwerkzaamheden in het voorjaar van 2020 plaatsvinden.

Markthof – Bodegraven

Plan voor de realisatie van appartementen, is in uitvoering (na de realisatie van een hofje met woningen).

Willem de Zwijgerstraat (Noordhoek) - Bodegraven

Principeplan voor de realisatie van appartementen in het kaaspakhuis. Hiervoor wordt op initiatief van (mogelijke) ontwikkelende partijen gekeken binnen welke kaders herontwikkeling kan plaatsvinden.

Groendijck 20, Voormalig gemeentehuis (brandweer?) - Driebruggen

Plan voor de realisatie van circa 26 woningen (appartementen, seniorenwoningen en vrijstaande woningen). Hiervoor wordt het voormalige gemeentehuis van Driebruggen gesloopt. De brandweerkazerne zal voor deze ontwikkeling verplaatst moeten worden. In samenhang met deze ontwikkeling worden de percelen Westeinde 69 en 73 herontwikkeld. Hierbij gaat het om de sloop van meer dan 2.000 m² voormalige (agrarische) bedrijfsbebouwing. Hiervoor in de plaats wordt 1 burgerwoning (Westeinde 69) en een bedrijfsgebouw voor een klein aannemersbedrijf (73) mogelijk gemaakt.

Westeinde 81 - locatie Bolk - Driebruggen

Verplaatsing van een bedrijf dat hardsteen bewerkt. Hiervoor in de plaats wordt het gebied getransformeerd naar tweekappers en boven-benedenwoningen voor starters en senioren, aansluitend aan de locatie De Groendijck-Oost.

Voormalige Bunniklocatie (Van Doorn Groep, Weijpoort) – Nieuwerbrug

Met behulp van subsidie vanuit de gemeenschappelijke regeling Oude Rijnzone zal het gebied worden getransformeerd van bedrijventerrein naar wonen. Inmiddels is Bunnik vertrokken, zijn alle opstallen gesloopt en is de sanering gaande. Eind dit jaar zal het terrein worden overgedragen aan Green Real Estate. De verkoopactiviteiten zijn afgelopen zomer gestart. Mogelijk kunnen de eerste bouwwerkzaamheden in het voorjaar van 2020 plaatsvinden.

Herontwikkeling achterlaatlocatie Francken – Nieuwerbrug

Voor de achterlaatlocatie Francken zijn we gedurende circa 2,5 jaar bezig om tot overeenstemming tussen de grondeigenaar enerzijds, en met een ontwikkelaar anderzijds te komen. Er is sprake van hoge kosten als gevolg van bodemsanering en van relatief geringe opbrengsten als gevolg van de wens hier naast woningbouw ook in toevoeging van enige openbare parkeergelegenheid te voorzien. Inmiddels zijn de onderhandelingen met partijen in een verder gevorderd stadium zodat naar verwachting nog dit najaar conceptovereenkomsten gesloten kunnen worden. Er zal definitieve raadsbesluitvorming noodzakelijk zijn gezien de financiële impact van herontwikkeling van deze locatie.

Maxima (fase 3) – Waarder

Ontwikkeling van 6 grondgebonden woningen (eengezinswoningen met de mogelijkheid van een volledig woonprogramma op de begane grond). Daarnaast wordt deze locatie (her)ontwikkeld t.b.v. een woonzorgvoorziening met circa 32 wooneenheden (onzelfstandige woningen), inclusief 6 wooneenheden in het sociale segment.

Sociale woningbouw

Op basis van de geactualiseerde woonvisie maken we in 2020 met de woningcorporaties en huurdersverenigingen nieuwe prestatie afspraken. Deze afspraken gaan onder meer over nieuwbouw, duurzaamheid en leefbaarheid en worden naar verwachting afgerond in najaar 2020. Voor nieuwbouw blijft het uitgangspunt dat ieder woningbouwproject tenminste 20% sociale huurwoningen moet bevatten.

Naast het nieuwste appartementengebouw Nieuw Rijngaarde, komt er is ruimte voor een kleiner gebouw met sociale huurwoningen met een specifiek zorgconcept van Ouden Huis. Mozaïek Wonen heeft het een plan in voorbereiding waarvoor wij in september 2019 de grond hebben verkocht hopen te verkopen. Verder worden in 2020 sociale huurwoningen gebouwd in Weideveld, Molenzicht, De Groendijck-Oost en de Koningin Julianastraat in Waarder.

Omgevingswet

De inwerkingtreding van de Omgevingswet en het bijbehorende digitale stelsel valt binnen deze raadsperiode. De invoering van de Omgevingswet vraagt om intensieve voorbereiding. In 2019 zijn we gestart met een nader onderzoek naar de effecten van de voorbereiding en invoering van de omgevingswet. De financiële consequenties worden nader onderbouwd in het vierde kwartaal van 2019 en aan de raad voorgelegd.

Actualiseren bestemmingsplannen

In 2019, 2020 en verder wordt o.a. gewerkt aan het actualiseren van het bestemmingsplan voor het oostelijk buitengebied rondom Waarder en Driebruggen, in lijn met de overige buitengebied en in geest van de Omgevingswet. Daarnaast vraagt het bestemmingsplan voor het centrum van Bodegraven een gedeeltelijke herziening, waarbij mogelijk de gebieden langs de Overtocht en Doortocht, waar nog geen digitaal bestemmingsplan geldt, worden meegenomen. Verder is het wenselijk om enkele bestemmingsplan deels te herzien, zoals het plassengebied, het sierteeltgebied en een deel van Rijnhoek. Ook is er aandacht voor het planologisch faciliteren van gewenste en belangrijke projecten en ontwikkelingen.

Schiphol

Schiphol heeft een groot economisch belang waar ook de gemeente Bodegraven-Reeuwijk van profiteert. De vliegbewegingen hebben echter ook verstrekende gevolgen op het gebied van geluidsoverlast en milieu. Door de sterke groei van Schiphol in de afgelopen jaren is het aantal vliegbewegingen boven onze gemeente toegenomen. Inwoners van onze dorpen ervaren daardoor in toenemende mate overlast. Er zijn de afgelopen jaren veel goede initiatieven genomen om deze toenemende overlast te agenderen. De komende periode bundelen we alle initiatieven en krachten samen met andere gemeenten en partijen in het Groene Hart. Zo kunnen we op integrale wijze een effectieve lobby voeren in de discussie rondom de uitbreiding van Schiphol, met als doel de overlast te verminderen. Schiphol blijft daarmee een relevant thema. We zien dat er de laatste tijd steeds meer aandacht vanuit het ministerie is voor de buitengebieden, waar onze gemeente ook onder valt.

Duurzaamheid

Uitgangspunt voor duurzaamheid vormt de routekaart klimaatneutraal in 2035. In 2020 leggen we op de volgende onderdelen van de routekaart de nadruk:

Energieopwekking

In het raadsprogramma Samen Duurzaam Gezond is een zeer concrete doelstelling opgenomen op het gebied van zonnepanelen. De doelstelling is om in 2022 op of ten behoeve van woningen in totaal 50.000 zonnepanelen te plaatsen en op bedrijfsdaken 150.000 zonnepanelen. Op deze manier zetten we de eerste concrete stappen naar de doelstellingen in 2035. In 2018 is er een nulmeting uitgevoerd hoeveel zonnepanelen er op woningen en bedrijfsdaken geplaatst zijn. Op deze manier kunnen we concreet bijhouden hoe ver we met onze doelstelling staan.

Zonnepanelen op maatschappelijk vastgoed

Voor zonnepanelen op daken van maatschappelijk vastgoed gebruiken we de klimaatcoöperatie en de reserve duurzaamheid als vliegwiel. Door de inzet van de reserve duurzaamheid kunnen we investeringen voor sportverenigingen of andere maatschappelijke organisaties met vastgoed voorfinancieren. Door afspraken te maken met deze organisaties over een terugbetaling in termijnen (met de lagere energielasten) houden we de gedachte van een 'revolving fund' levend. Tot op heden is van de klimaatcoöperatie nog niet veel gebruik van gemaakt. Concreet worden door de gemeente in ieder geval 720 zonnepanelen geplaatst op het in 2019/2020 nieuw te bouwen zwembad de Kuil. Deze panelen zijn nog niet geplaatst in 2019. Daarnaast zijn we het gesprek gestart om met onze sportverenigingen en organisaties om duurzaamheidsmaatregelen te treffen. Deze gesprekken zullen in 2020 verder worden voortgezet. Een derde concrete maatregel is de verdere verduurzaming van ons gemeentehuis, waarbij we ook afspraken hebben gemaakt over de plaatsing van zonnepanelen op bedrijfsdaken op het bedrijventerrein Groote Wetering. Dit traject loopt door in 2020.

Zonnepanelen op bedrijfsdaken

Om de doelstelling in ons raadsakkoord te behalen, geven we invulling aan de wens op de daken op het bedrijventerrein Groote Wetering met zonnepanelen te bedekken. Daarbij gaat om een mogelijk beschikbaar dakoppervlakte van 170.000 m². Dit biedt de grootste ruimte om onze ambities op het gebied van zonnepanelen op een effectieve en efficiënte manier te verwezenlijken. Daarnaast zoeken we naar gezamenlijke kansen met andere partijen. Bijvoorbeeld vindt er samen met Ondernemersplatform Bodegraven-Reeuwijk Duurzaam (OPBR) een actie 'Zon op Bedrijfsdaken' plaats. Ook heeft er in samenwerking met de OPBR en de Omgevingsdienst Midden-Holland een symposium plaatsgevonden over het onderwerp 'duurzaamheid'. Ook zoeken wij de samenwerking met LTO Noord en bespreken we een zonnepanelen aanpak, zodat ook agrarische ondernemers gestimuleerd worden hun daken te benutten.

Bestaande woningen aardgasvrij

In 2021 zijn gemeenten verplicht een transitievisie warmte op te leveren. Dit houdt concreet in dat wij een planning moeten maken welke wijken in onze dorpen wanneer van het gas af gekoppeld kunnen worden en welke alternatieve warmtebronnen wij daarvoor identificeren. In 2019 is samen met de ketenpartners zoals Stedin en de Woningcorporaties een stakeholdersanalyse uitgevoerd. Het was de bedoeling om in 2019 te bepalen welke volgorde van wijken en dorpen het best lijkt. Vanwege personele capaciteit zal deze analyse in 2020 worden uitgevoerd. In 2019 is wel voor het eerst een groep ambassadeurs bij elkaar gekomen om o.a. de energietransitie te bespreken. Dit zal verder worden vervolgd in 2020.

Regionale Energiestrategie

Op basis van de nationale en internationale klimaatdoelen en – afspraken zijn er tussen de gemeenten (via de VNG) en de andere overheidslagen afspraken gemaakt over hoe de gemeenten in deze opgave hun verantwoordelijkheden eigenstandig kunnen nemen. Een onderdeel daarvan is het op regionale schaal formuleren van een energiescenario: een Regionale Energiestrategie (RES). Momenteel wordt gewerkt aan een RES Midden-Holland. De gemeenteraden zullen hierbij nauw worden betrokken. In 2020 dient de concept RES en later in het jaar ook de RES 1.0 gereed te zijn.

Klimaatadaptatie

In het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (onderdeel van het nationale deltaprogramma) hebben het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen afspraken gemaakt hoe klimaatadaptatie versneld kan worden opgepakt. Dit heeft geleid tot een Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie, waarin dezelfde gezamenlijke overheden o.a. hebben afgesproken:

- dat Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht en bij (her)ontwikkelingen geen extra risico op schade en slachtoffers ontstaat voor zover dat redelijkerwijs haalbaar is;
- dat klimaatbestendig en waterrobuust inrichten uiterlijk in 2020 onderdeel is van het beleid en handelen.

Gemeenten zijn daarin verplicht om in 2019 een aantal stresstesten uit te voeren. De ODMH is hierbij betrokken geweest. Samen met de stakeholders zijn in Bodegraven-Reeuwijk in 2019 de stresstesten inclusief een risicodialoog uitgevoerd. Eind 2019 zullen de resultaten hiervan in de raad besproken worden. Deze rapportage vormt daarmee de basis om in 2020 een uitvoeringsagenda op te stellen en om verder beleid te ontwikkelen. Aan de raad wordt gevraagd ambities en keuzes te maken en in hoe snel maatregelen genomen moeten worden met de daarbij behorende financiële consequenties.

Maatschappelijk vastgoed

In 2019 is er voor alle gebouwen in de gemeentelijk vastgoed portefeuille een Groen MeerJaren Onderhouds plannen (GMJOP'S) opgesteld. De verduurzamingsopgave van het maatschappelijk vastgoed, klimaat neutraal in 2035, is hierin meegenomen. De uitvoering van deze MJOP's is gestart in 2019 en wordt verder opgepakt in 2020.

Duurzaam en kostenbewust: ecologisch beheer

Het beheer van de bermen en sloten wordt op contractbasis een ecologische wijze uitgevoerd met als doel het verhogen van de biodiversiteit en aantrekkelijk maken van de bermen. De resultaten van dit beheer worden langzaam maar zeker zichtbaar. Conform het contract worden de bermen gemonitord en geven aan dat de kwaliteit van de bermen vanaf begin van het contract in 2017 toegenomen. De gedachte is om het ecologisch beheren ook verder vorm te geven bij het beheren van het openbare groen, hiermee ook inhoud gevende bij de aangegeven ambities in het raadsprogramma. De wil om hiermee aan de slag te gaan is er, maar de praktijk van alle dag blijkt weerbarstig. Meer bomen, ander vormen en beheren van groen vraagt om extra ruimtebeslag in de openbare ruimte waarvan de ruimte toch al onder druk staan. Dit kan leiden in keuzes van bv minder parkeren en ten behoeve van meer groen. In 2019 kon om redenen als capaciteit en beschikbare middelen hier ten dele maar zeer sporadisch inhoud aan worden gegeven. Binnen de begroting 2020 kunnen hier mogelijk inhoudelijke keuzes worden gemaakt.

Stikstof

Over de exacte effecten van de uitspraak van de Raad van State rond de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) op de gemeentelijke begroting kan op dit moment geen gedetailleerde informatie worden verstrekt. ODMH en gemeente zijn rond het zomerreces aan een inventarisatie van projecten begonnen, waarvoor de uitspraak van de Raad mogelijk van betekenis kan zijn. Daarbij moet worden gedacht aan:

- een eventuele bouwstop voor nieuwbouwlocaties
- een eventuele vertraging van reeds begonnen projecten of
- de vernietiging van vergunning conform het beschermingsregime van de Wet natuurbescherming (Wnb).

Daarnaast worden de inspanningen op landelijke niveau gevolgd die moeten voorkomen, dat de hiervoor genoemde of hiermee vergelijkbare effecten structurele knelpunten gaan worden.

De verwachting is dat in december 2019 een meer concreet beeld worden geschetst, of en zo ja welke projecten een vertraging oplopen. Op dat moment kan een inschatting worden gemaakt van de concrete effecten op de begroting (zoals minderinkomsten door vertraagde bouw etc.)

Afval / Grondstof

De afwegingen die gemaakt worden op dit thema bewegen zich in de driehoek van Kosten/heffing – Doelstellingen – dienstverlening. De gemeentelijke doelstelling voor de afvalscheiding is naar 100 kg restafval per persoon in 2020. In 2018 bedroeg dit 121 Kg restafval per persoon; gezien de ontwikkelingen zullen we de ambitie van 100 kg in 2020 niet halen. Dit wordt overigens mede veroorzaakt door het feit dat afval wordt aangeboden door personen die niet als inwoner van onze gemeente geregistreerd staan. In 2035 is het streven 30 kilo restafval per persoon per jaar. Er zijn de afgelopen jaren grote stappen gemaakt, maar we willen verder. Hiervoor wordt actief op maatregelen ingezet. Zo wordt in 2020 diverse aanpassingen in de inzameling doorgevoerd. Bijvoorbeeld inzameling op andere dagen dit om efficiënter te kunnen inzamelen. Hierbij is het meewegen van de mening en bereidheid van onze inwoners een belangrijk element. Het gaat met name om de balans tussen kosten en de dienstverlening die inwoners ervaren.

Op dit moment stijgen de kosten voor de verwerking sterk door externe invloeden. Dit heeft zijn weerslag op het tarief 2020. De stijging wordt ook veroorzaakt door de wens om een 100% kostendekkend tarief te hebben. Vóórdat er op vervolmaatregelen wordt ingezet die het tarief en de dienstverlening in 2021 en verder raken peilen we bij inwoners hoe zij tegen mogelijke maatregelen en consequenties hiervan aankijken. In 2020 starten het gesprek over de toekomst van het afvalbrengstation.

Openbare ruimte

De gemeente heeft de verantwoordelijkheid om de openbare ruimte te onderhouden. Een goede inrichting en onderhoud draagt bij aan tevreden inwoners en bezoekers. De komende jaren sluit de gemeente met het onderhoudsplan Leefomgeving aan op de beleving van de inwoners. Hierbij richten we ons op de effecten die we willen bereiken en de invloed die de inwoner zelf op de ruimte heeft en wil hebben. Op deze wijze dragen we bij aan het streven om een gemeente te zijn waar het goed en veilig leven, wonen en werken is.

Op het gebied van de dienstverlening rond het meldpunt openbare ruimte zijn grote stappen gezet. Dit continueren we door in te blijven zetten op goede informatievoorziening en samenwerking met verbonden partijen.

We zetten ons met inwoners in op de volgende opgaven:

Voor en met de samenleving: Bouwen aan vertrouwen gaat over alle contacten die we met onze inwoners hebben. We zetten ons bijvoorbeeld samen met de inwoners van Reeuwijk in om zowel het aantal voertuigen als de snelheid op de Raadhuisweg/Zoutmansweg terug te dringen.

Functioneel en veilig: afstemmen van het beheer en de inrichting van de leefomgeving op de functie en het gebruik, het voorkomen van kapitaalsvernietiging. Toegankelijkheid voor alle inwoners is daarbij het uitgangspunt.

Duurzaam en kostenbewust: actief anticiperen op klimaatveranderingen bij de inrichting en het onderhoud van de leefomgeving. Denk daar bij aan anticiperen bij riolering en hemelwaterafvoer. Particuliere woningen koppelen we af waardoor er minder water van deze daken in het vuilwaterstelsel komt. Verder passen we innovatieve lichtgewicht constructies bij wegen toe en onderhouden we bermen op een ecologische manier ter bevordering van de biodiversiteit.

Schoon en aantrekkelijk: meer oog voor beleving en uitstraling. Dit wordt in 2020 bijvoorbeeld zichtbaar door de herinrichting van de Kerkweg in Driebruggen en het kloppend hart van Nieuwerbrug.

Verder zijn belangrijk en grote projecten in 2020 is de herinrichting van Reeuwijk Brug-West. Ook de ophoging van het Treebord in Reeuwijk Brug staat in 2019 op de rol.

Begraven

In onze gemeente zijn een drietal gemeentelijke begraafplaatsen. Op deze begraafplaatsen zijn in 2019 verschillende werkzaamheden uitgevoerd waarvan in 2020 de meeste werkzaamheden van worden afgerond.

Begraafplaats Vredehof

In 2019 zijn alle cultuurtechnische werkzaamheden zoals graven en dempen watergangen, ophogen met zand en de eerste inrichtingswerkzaamheden ten behoeve van het nieuwe gedeelte van de begraafplaats afgerond. De planning is dat medio 2020 de inrichtingswerkzaamheden van deze uitbreiding zijn afgerond. De capaciteit van de begraafplaats is met 3.200 stuks graven uitgebreid. In 2019 is er ook begonnen met het vervangen van de doodgegene buxushagen door het vervangen van andere lavendelhagen en andere groenelementen. Verder worden een aantal grote niet meer te handhaven bomen verwijderd omdat paden niet meer begaanbaar waren. Al deze werkzaamheden inclusief het opknappen/asfalteren van de paden worden in 2020 afgerond. Inzet is om de gehele begraafplaats er verzorgd uit te laten zien passende bij het 100 jarig bestaan van de begraafplaats in 2020.

Begraafplaats Waarder

Ook begraafplaats Waarder heeft te maken met doodgegene buxushagen. In 2019 is begonnen met het vervangen van de hagen en het aanplanten van andere beplanting om de begraafplaats er verzorgd en groen uit te laten zien. Begin 2020 worden deze werkzaamheden afgerond.

Begraafplaats Tempel

Begin oktober 2018 is de bouw van de nieuwe aula gestart. Door omstandigheden is er grote vertraging ontstaan in de bouw. De verwachting is dat eind 2019 de bouwwerkzaamheden hervat worden en dat begin 2020 de aula in gebruik genomen kan worden. Gelijktijdig wordt door de gemeente de buitenruimte rondom de aula heringericht en worden begin 2020 afgerond. Om een structurele oplossing te vinden voor het parkeren is er door de gemeente in 2019 grond aangekocht, is het bestemmingsplan aangepast en is eind 2019 gestart met de aanleg van het parkeerterrein. Deze werkzaamheden worden begin 2020 afgerond.

Mobiliteit

Verkeer en mobiliteit is een belangrijk en urgent thema binnen onze gemeente. Als gemeente willen we veilig bereikbaar zijn voor onze inwoners, onze schoolgaande kinderen, onze toeristen en onze bedrijven en hun werknemers. Mobiliteit omslaat in deze begroting zowel de thema's (auto)verkeer, fietsen, en openbaar vervoer. Deze thema's zien wij in sterke samenhang met elkaar. Het kenmerk van verkeer is dat het altijd op weg naar iets is. Dit betekent dat wij naast de inhoudelijk samenhang ook een sterke samenhang zien met de ontwikkeling van onze dorpsvisies, onze woningbouwprojecten en natuurlijk onze bedrijventerreinen.

Verkeer

Raadhuisweg / Zoutmansweg

De gemeenteraad heeft het college opgedragen om in te zetten op het nog verder reduceren van het aantal motorvoertuigen op de Raadhuisweg/Zoutmansweg. Daarbij is de snelheid van het verkeer inmiddels ook een aandachtspunt geworden. Ook in de eerste helft van 2020 wordt hierop ingezet door wijzigingen in de inrichting, handhaving en bewustwording. Nadat de omleiding van het project Treebord opgeheven is ontstaat er een situatie waarin effecten t.o.v. de situatie 2019 gemeten kan worden. Op basis van deze metingen en ervaringen van inwoners wordt besloten tot definitieve herinrichting. Hierbij streven we naar een inrichting die bijdraagt aan een zo veilig mogelijke situatie voor alle weggebruikers. Het moment van uitvoeren is afhankelijk van de complexiteit van de uiteindelijke inrichtingsmaatregelen.

Lobby Bodegravenbogen

De lobby heeft geresulteerd dat in opdracht van het rijk een preverkenning is uitgevoerd naar de problematiek van de A12 en het onderliggende wegennet. De realisatie van de Bodegravenbogen is een van de oplossingsrichtingen voor deze problematiek. De volgende stap is dat de directe verbinding tussen de N11 en de A12 in westelijke richting in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) wordt opgenomen. Gezamenlijk met de regiogemeenten en de provincie Zuid-Holland wordt hieraan gewerkt.

C-wegen/ kwetsbare wegen

Een specifiek aandachtspunt gezien ons bijzondere landschap, zien we in het beschermen van onze kwetsbare gebruikers en wegen in het plassen- en buitengebied. In 2020 gaan we samen met de vele betrokkenen aan de slag met maatregelen om het gebied duurzaam in te richten. We ontmoedigen de vestiging van nieuwe bedrijven die qua functie niet passen in deze gebieden. Verder zetten we in op handhaving, gedragsbeïnvloeding (o.a. flyers), stimuleren ideeën en initiatieven van inwoners (bijvoorbeeld het laten bezorgen van pakketten op centrale punten) en inrichting/beheer. Uitgangspunt hierbij is het vastgestelde raadsakkoord: De wegen in het plassen- en buitengebied richten we veilig in (met goede wisselplaatsen en signalering) en stemmen we af op het huidige bestemmingsverkeer. We houden daarbij rekening met de agrarische bedrijvigheid. Een van de innovatieve onderdelen is de pilot rondom de beweegbare fysieke breedtebeperking. Samen met de invoering van deze pilot vormen zij in 2020 een belangrijk punt van het C-wegen beleid.

Fietsen

De uitvoering van het fietsplan wordt in 2020 verder opgepakt. Belangrijk speerpunt is het oplossen van de bestaande knelpunt bij de N11/N459 bij de Kluirotonde in Bodegraven. Dit knelpunt wordt nog eens bemoeilijkt doordat de eigendomssituatie van de rotonde drievoudig is: een deel is eigendom van de gemeente, een deel van Rijkswaterstaat en een laatste deel van de provincie Zuid-Holland. Dit betekent dat we de aanpak van deze rotonde in samenhang

met de reeds ingezette lobby rondom de 'Bodegraven-Boog oppakken. In aanvulling op de kortetermijnmaatregelen voert de gemeente gesprekken met de provincie Zuid-Holland over de inpassing van een fietstunnel. Deze hebben inmiddels geresulteerd in een toezegging van de provincie om nader onderzoek te laten uitvoeren naar de inpassing van een fietstunnel ter hoogte van de kluifrotonde. Verder wordt onderzoek gedaan naar snelfietspaden/routes op de tracés Gouda/Woerden en Bodegraven/ Alphen aan den Rijn. De uitkomst van beide onderzoeken worden verwacht in 2020.

Tevens wordt in 2020 als grotere ingrepen de fietsroutes langs de Broekveldselaan in Bodegraven en de Tempeldijk en Schinkeldijk worden verbeterd.

In 2020 is tevens vervanging noodzakelijk van een 4-tal verkeerslichteninstallaties, namelijk kruising Goudseweg/Vrije Nesse, kruising Goudseweg/Broekveldselaan in Bodegraven, geregelde oversteek N458 in Nieuwerbrug en de kruising Verlengde Tuurluur/Oosteinde in Waarder. Hierbij krijgen de fietsers extra aandacht. Eind 2020 is de verwachting de knelpunten uit het fietsplan te hebben aangepakt.

Openbaar vervoer

Onderzocht wordt of op het spoortraject tussen Alphen aan den Rijn en Woerden een spitspendel kan gaan rijden. Tijdens de verbrede spits stopt dan ieder kwartier een sprinter op het station Bodegraven. Dit is een aanzienlijke verbetering voor de bereikbaarheid van de kern Bodegraven. Aandachtspunt is dat de leefbaarheid van Bodegraven gegarandeerd blijft.

In 2022 loopt de OV-concessie Zuid-Holland Noord van Arriva af. De provincie Zuid-Holland bereid de aanbesteding van de nieuwe concessie voor. De betrokken gemeenten in dit concessiegebied, waaronder Bodegraven-Reeuwijk, worden hierbij betrokken.

Verbonden partijen

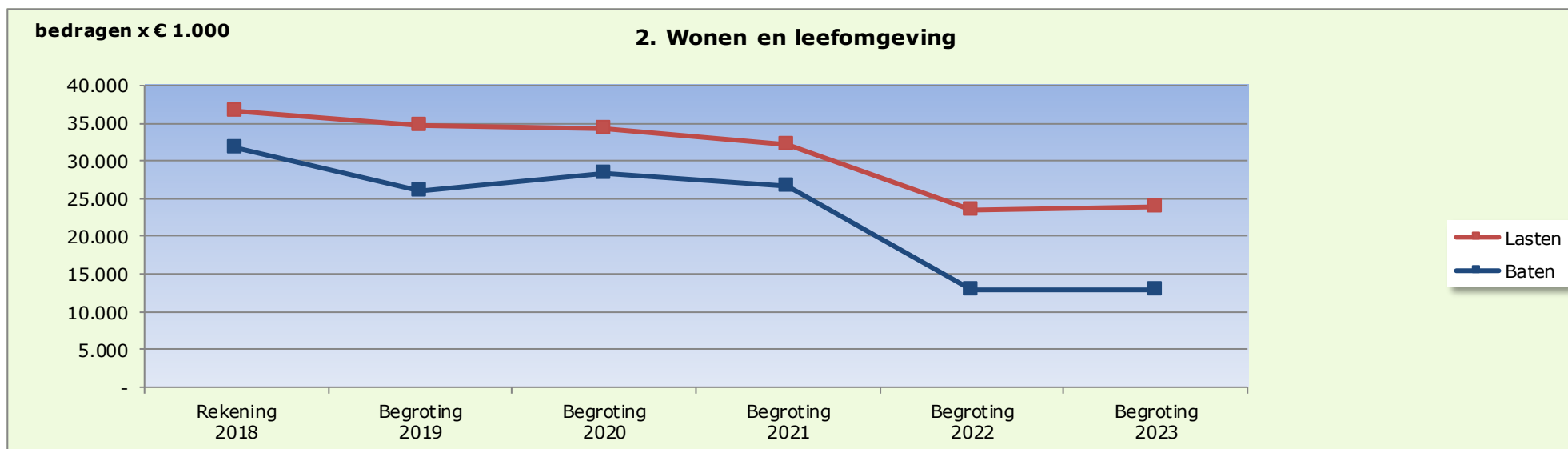
Omgevingsdienst Midden Holland (ODMH)

De ODMH is ingesteld ter ondersteuning van de Provincie Zuid-Holland en de regiogemeenten bij de uitvoering van hun taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de WABO in het bijzonder.

Het financiële kader

bedragen x € 1.000

Wat mag het kosten?	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Saldo van baten en lasten						
Lasten	- 36.619	- 34.600	- 34.312	- 32.057	- 23.545	- 23.899
Baten	31.702	25.999	28.454	26.568	12.834	12.835
Totaal Saldo van baten en lasten	- 4.917	- 8.602	- 5.858	- 5.489	- 10.710	- 11.064
Mutatie reserves						
Lasten	- 1.110	- 796	- 3.757	- 4.768	- 41	- 42
Baten	596	616	424	125	-	-
Totaal Mutatie reserves	- 514	- 180	- 3.333	- 4.643	- 41	- 42
Resultaat	- 5.431	- 8.782	- 9.191	- 10.132	- 10.751	- 11.106

Programma 3. Samenwerken, ondernemen en dorpspromotie@Bodegraven-Reeuwijk

Onderwerpen

Programma 3 in deze begroting bevat de thema's samenwerken, ondernemen en dorpspromotie. Onderwerpen die hier onder vallen zijn regionale samenwerking, economie, bedrijventerreinen en dorpspromotie.

Doelstellingen

Binnen dit programma zijn de volgende doelstellingen opgesteld.

- Regionale samenwerking in een geografisch brede en sterke regio
- Vervullen van een actieve rol in het regionaal economisch beleid
- Samen met lokale bedrijfsleven werken aan een vitale sterke economische gemeente door middel van het actieprogramma Economie
- De naamsbekendheid van onze gemeente vergroten en uitdragen door middel van dorpspromotie
- Kansen benutten op het gebied van recreatie en toerisme

Een belangrijk instrument dat leidt tot realisatie van de doelstellingen is het actieprogramma Economie. Dit actieprogramma biedt verschillende thema's die aansluiten op de doelstellingen. Ook recreatie en toerisme wordt tot onderdeel gemaakt van het actieprogramma Economie.

Projecten, opdrachten en processen

Omschrijving
<p>Dorpsvisies</p> <p>Onze dorpen en buurtschappen hebben ieder een eigen en uniek karakter waarin het fijn wonen, leren, werken en recreëren is. Onze dorpen en buurtschappen weten zich goed te organiseren. Vanuit het besef dat buiten veel meer ideeën en kennis zijn dan in ons gemeentehuis is samenwerking met onze inwoners, het bedrijfsleven en alle maatschappelijke organisaties ons vertrekpunt.</p> <p>Door naar onze inwoners te luisteren willen we de ideeën die leven binnen onze samenleving beter benutten en zo samen met inwoners de toekomst van de dorpen vormgeven. Voor elk dorp stellen we een dorpsvisie op waarin de wensen vanuit de gemeenschap combineren met de mogelijkheden die we als gemeente en samenleving hebben. In de dorpsvisies verbinden we plaatselijke opgaven als woningbouw, energietransitie, werk, economie, het sociaal domein, de openbare ruimte, sport en bewegen aan elkaar. Dit helpt ons om de goede dingen voor de dorpen te doen en prioriteiten te kunnen stellen. In 2019 zijn we gestart met de ontwikkeling van dorpsvisies. Daarbij zoeken we slimme combinaties met onder andere de implementatie omgevingswet, de toekomstvisie voor de gemeente en de Democratic Challenge.</p>
<p>Uitvoering actie programma economie</p> <p>Het Ondernemersplatform Bodegraven-Reeuwijk (OPBR) en de gemeente Bodegraven-Reeuwijk werken in gezamenlijkheid aan het versterken van de lokale economie. Hiervoor zijn ambities geformuleerd die met elkaar worden verwezenlijkt. Alle ambities zijn beschreven in het Actieprogramma Economie 2019-</p>

2022. Gemeente en OPBR hebben periodiek overleg om acties te formuleren en evalueren. Het actieprogramma is onderverdeeld in de volgende zes hoofdthema's waarbinnen de acties worden geformuleerd:

1. Bedrijventerreinen
2. Winkels, horeca, recreatie & toerisme
3. Werkgelegenheid & arbeidsmarkt
4. Organisatie & samenwerking
5. Duurzaamheid
6. Bereikbaarheid

Centrum Bodegraven

Een vitaal en leefbaar centrum van Bodegraven is essentieel voor de gemeenschap. Eind 2019 zijn door de gemeenteraad prioriteiten bepaald in de uitvoering. De komende jaren wordt ingezet op een gefaseerde aanpak van de openbare ruimte binnen een aantal projecten. Het Raadhuisplein, Marktstraat en stegen worden aangepakt en 'vergroend'. Daarnaast wordt ingezet op optimalisatie van de bestaande parkeercapaciteit en wordt de parkeersituatie op de Oude Markt gestructureerd. De in 2019 geïntroduceerde stimuleringsubsidies worden in 2020 voortgezet, met de gevelsubsidie als belangrijk instrument om de beeldkwaliteit te verbeteren. Tot slot wordt de samenwerking in de Taskforce voortgezet waarin ook de andere partijen (ondernemersvereniging en vastgoedeigenaren) hun inbreng hebben.

Ontwikkeling Winkelcentrum Vromade / Broekvelden

Een van de grote opgaven die op ons pad gaat komen is de lange-termijn ontwikkeling van het hart van Broekvelden. Vanuit een breed blikveld kijken we naar het toekomstperspectief van het winkelcentrum, de scholen en de sportzaal. Vooruitlopend op de gedachtenvorming hierover wordt in 2020 ingezet op een aantal concrete korte termijn-maatregelen om de veiligheid en beleving in het winkelcentrum een impuls te geven. Teneinde het functioneren van het winkelcentrum voor in ieder geval de komende jaren te verbeteren.

Recreatie en toerisme

De toeristische en recreatieve sector ontwikkelt zowel provinciaal als regionaal als kansrijke groeisector. Recreatie en toerisme leveren ook binnen onze gemeente een belangrijke bijdrage aan het economisch klimaat. Als gemeente maken we altijd de afweging tussen het beschermen van de kernwaarden en unieke elementen van ons Plassengebied en buitengebied, de rust van onze inwoners en het aanbod dat we met elkaar bieden voor onze toeristen. De visie is opgesteld en wordt najaar 2019 besproken in de Raad, alsmede het actieplan en financiële onderbouwing. In 2020 kan, na vaststellen van de visie en het actieplan, gestart worden met het realiseren van meer bestedingen door recreanten en toeristen door een meer aantrekkelijk en gerichte productontwikkeling. Een eerste stap is een nieuwe plek voor het huidige Kaasmuseum. In 2020 wordt onderzocht op welke wijze de huisvesting van het Streekmuseum kan worden verbeterd.

Tevens zetten we in op professionalisering van promotie, een stap die hierin in 2019 is gemaakt, is een nieuwe meertalige website. Ambitie: een verhoging van het aantal overnachtingen van 250.000 in 2019 naar 400.000 in 2024. De rol van de gemeente hierin is stimuleren en faciliteren.

Cheese Valley

Het doel van de stichting Cheese Valley is de ontwikkeling en verduurzaming van het economisch profiel van het Groene Hart door de groei van de vrijetijdseconomie. De inzet voor 2020 is het versterken van het icoon kaas voor onze regio. Deze versterking ontwikkelingen we langs 5 sporen:

- a) **Imago van Kaas versterken;** meer samenhang in identiteiten, kaas gebruiken om het profiel van het te versterken;
- b) **Toerisme stimuleren;** door betere vindbaarheid en bekendheid van Groene Hart als recreatief aantrekkelijke gebied met als doel meer bezoekers en langer verblijf regionaal. Cheese Valley draagt met name bij aan de ontwikkeling en verduurzaming van het economisch profiel door de groei van de vrijetijdseconomie;
- c) **productontwikkeling op het gebied van kaas;** betere beleefbaarheid van Groene Hart. Het product kaas verder ontwikkelen tot een toeristisch-recreatieve beleving in het Groene Hart, het Groene Hart moet dé plek worden voor echte boerenkaas, met het hele boerenleven en landschap erbij;
- d) **versterken stad- landverbindingen;** door Goudse kaas als icoon te verbinden aan de omgeving buiten de stad;
- e) **opwaardering kaas uit het Groene Hart;** Daarbij zorgt Cheese Valley ook dat boerenkaas uit het Groene Hart meer toegevoegde waarde krijgt als bijzonder culinair product, wat weer van belang is voor de groene cirkel kaas.

Groenalliantie

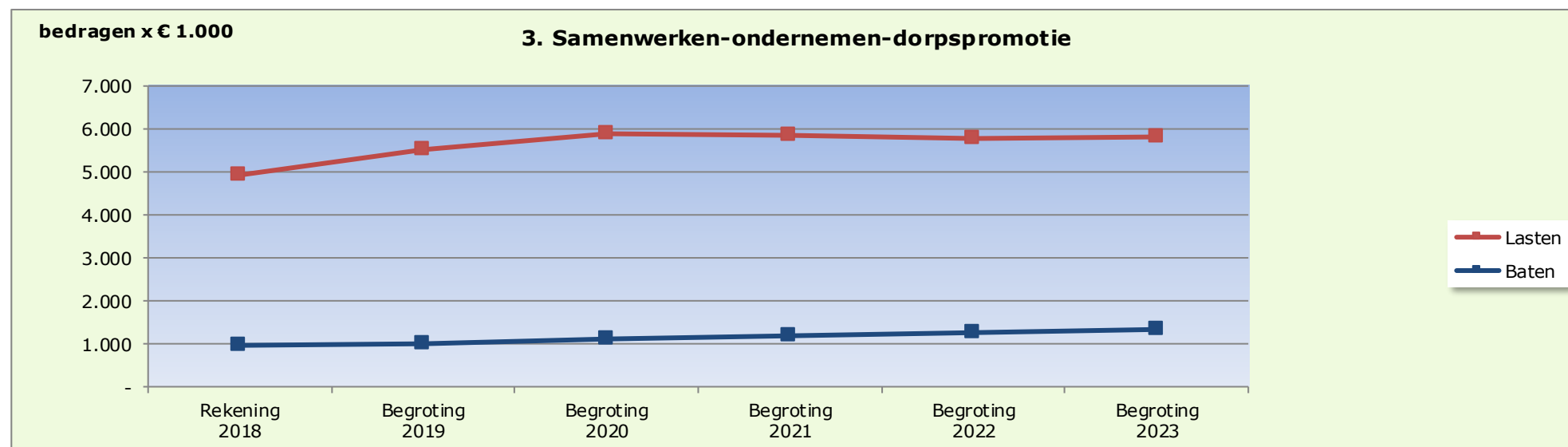
De Groenalliantie behartigt de bovengemeentelijke belangen inzake het beheer en de ontwikkeling van groengebieden binnen het werkgebied van de groenalliantie, daaronder begrepen het behoud en de versterking van de groen- en recreatieve verbindingen, de landschappelijke kwaliteiten van en de biodiversiteit binnen de groengebieden, alsmede de bevordering van de leefbaarheid en de toeristische aantrekkingskracht daarvan.

Het financiële kader

bedragen x € 1.000

Wat mag het kosten?	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Saldo van baten en lasten						
Lasten	- 4.931	- 5.523	- 5.879	- 5.836	- 5.763	- 5.829
Baten	952	985	1.122	1.168	1.256	1.349
Totaal Saldo van baten en lasten	- 3.979	- 4.538	- 4.757	- 4.668	- 4.507	- 4.480
Mutatie reserves						
Lasten	- 1.000	-	-	-	-	-
Baten	1.000	484	125	-	-	-
Totaal Mutatie reserves	-	484	125	-	-	-
Resultaat	- 3.979	- 4.054	- 4.632	- 4.668	- 4.507	- 4.480

Programma 4. Bestuur en dienstverlening@Bodegraven-Reeuwijk

Onderdelen

Programma 4 bevat de onderdelen dienstverlening, burgerparticipatie, verbonden partijen en organisatieontwikkeling.

Doelstelling

Dit programma kent de volgende doelstellingen:

- Optimale dienstverlening aan onze inwoners
- 'Van Buiten naar Binnen' verder ontwikkelen in onze organisatie
- Helder en transparant bestuur

Projecten, opdrachten en processen

Omschrijving

Organisatie

Wij kenmerken ons door een organisatie die het gesprek aan gaat met onze inwoners en zich op adaptieve wijze positioneert in de samenleving en in verbinding staat met de gemeenschap. De focus ligt daarbij op de volgende thema's:

- Door profilering van een aantrekkelijke en vernieuwende gemeente de in/doorstroom van vernieuwende medewerkers te stimuleren
- Het persoonlijke contact in plaats van het schrijven van brieven
- Gesprek in plaats van lijvige (beleid)stukken of voorstellen

Ontwikkelingen IT

In de afgelopen twee jaar zijn onze IT projecten vooral gericht geweest op het vernieuwen van de infrastructuur. Hier was een inhaalslag noodzakelijk door in de afgelopen jaren uitgestelde investeringen. Concreet kan hierbij worden gedacht aan de vernieuwing van de kantoorautomatisering, de vervanging van thin clients (p.c. 's) en de vervanging van de servers waarop de gemeentelijke applicaties draaien. In het vierde kwartaal 2019 tot en met het eerste kwartaal 2020 worden hiervoor de afrondende werkzaamheden verricht.

Tegelijkertijd zijn we in de afgelopen periode gestart met de doorontwikkeling van de IT omgeving richting de Cloud. Zowel voor de applicaties en servers (hardware) als het personeel heeft deze beweging een forse impact. Applicaties moeten qua ontwikkeling Cloud geschikt zijn, onze eigen server omgeving moet te zijner tijd naar de Cloud worden gebracht en personeel richt zich niet meer op eigen beheer, maar gaat zich meer en meer richten op een regisserende rol, waarin externe partners worden aangestuurd om de contactafspraken op een juiste en adequate wijze na te komen.

Voor deze ontwikkeling moet in een gemeentelijke organisatie als de onze worden gedacht aan een periode van 2 tot 4 jaar.

Op dit moment laten we onderzoek doen naar de wijze waarop onze IT omgeving in de komende jaren vorm moet krijgen en hoe de beweging naar de Cloud wordt ingericht. Vragen die hierbij aan de orde komen zijn: welke principes zijn leidend voor onze IT (ontwikkeling), welke samenwerkingspartners zijn bij deze ontwikkeling gewenst, hoe worden personele gevolgen gedragen en krijgen deze vorm en hoe passen onze financiële kaders bij de ontwikkelingen die wij

voor staan.

De uitkomsten van dit onderzoek en de adviezen die worden gegeven zijn bepalend voor de keuzes die gemaakt moeten worden om IT optimaal ondersteunend te laten zijn voor de gemeentelijke dienstverlening en processen.

Dienstverlening

We blijven werken aan een dienstverlening die door onze inwoners wordt gewaardeerd, daarom blijven we ons dienstverlenend organiseren met trotse medewerkers. In 2020 liggen er accenten op verdere ontwikkeling van de relatie tussen communicatie en dienstverlening zoals met verdere inzet van social-media, doorontwikkeling van de interne dienstverlening, vernieuwing van de telefonie en andere manieren van modern communiceren en meten van de tevredenheid direct na levering van de producten en diensten. Ook onze communicatie over onze dienstverlening vraagt om blijvende aandacht. Ook blijven wij in gesprek met onze verbonden partijen om hun dienstverlening bij onze manier van werken te laten aansluiten. Uiteraard hebben wij oog voor de dienstverlening aan inwoners met een beperking.

Veiligheid

Het huidige beleid zoals vastgesteld in de Toekomst Agenda Veiligheid 2017-2020 wordt in 2020 geactualiseerd. Vooruitlopend op de actualisatie is er in 2019 een veiligheidsenquête afgenomen via het digitale inwonerspanel. De uitkomsten uit de enquête vormen input voor het op te stellen van het nieuwe beleid. Het college ziet het behouden en vergroten van de weerbaarheid in de samenleving, het vergroten van de waakzaamheid en de aanpak van georganiseerde misdaad als belangrijkste opgaven. De gerealiseerde uitbreiding van de het aantal Boa's bij de gemeente en de grotere formatie wijkagenten bij de politie gaan hieraan een bijdrage leveren.

Er is medio 2019 een enquête uitgevoerd over vuurwerk onder het inwonerspanel. De uitkomsten worden meegenomen in de verdere besluitvorming rond dit onderwerp.

Het in werking treden van de nieuwe Wet verplichte GGZ zal een impuls geven aan de samenwerking tussen professionals om te zorgen voor verbeterde veiligheid van de verwarde persoon en zijn/haar directe omgeving.

Waar blijvend op ingezet wordt in 2020 is ondermijning, woninginbraken, fysieke veiligheid en vergroten van zichtbaarheid in de wijk (samenwerking met politie).

Viering 75 jaar Vrijheid

In 2020 herdenken we het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog, 75 jaar geleden. We vieren dat we sindsdien weer in vrijheid leven, in het besef dat we samen verantwoordelijk zijn om onze vrijheid door te geven. In onze gemeente laten we dit bijzondere jaar niet onopgemerkt voorbij gaan. Voor het organiseren van de herdenking en de viering van onze vrijheid zijn in deze begroting incidenteel extra middelen opgenomen.

Democratic Challenge

In 2020 geven we verder invulling aan de ambities van het raadsprogramma:

- Het in 2019 opgezette digitale inwoners panel bestaat inmiddels uit circa 1400 betrokken inwoners. In 2020 worden opnieuw vier onderwerpen aan het inwonerspanel voorgelegd. De te bevragen onderwerpen worden in overleg met de raads werkgroep vastgesteld.
- In 2018 zijn we gestart met de raad en commissie op bezoek. Het voornemen is om deze bezoeken te continueren en te koppelen aan voor besluitvorming relevante onderwerpen en beleidsthema's.
- Uitbreiding van de actieve openbaarheid van de raadsinformatie. Daarvoor doen we mee aan een pilot met VNG-realisatie. Met drie aanbieders en vijf gemeenten gaan we onderzoeken hoe aan de voorkant informatie anders opgebouwd kan worden, zodat later de aansluiting bij open raadsinformatie en de Wet open overheid efficiënter en effectiever kan plaatsvinden;
- In 2019/2020 gaan we doormiddel van een actief participatief proces in gesprek met onze inwoners over de thema's en prioriteiten die zij belangrijk vinden. De uitwerking van de thema's vinden een plek in de dorpsvisies. Bij de uitvoering van dit proces wordt rekening gehouden met de stappen die al zijn gezet in de dorpen.

Kindergemeenteraad/-burgemeester

In het schooljaar 2019/2020 wordt voor de eerste keer een programma in samenwerking met Prodemos aangeboden aan geboden aan de alle basisscholen. De uitvoering richt zich op groep 7.

Verbonden partijen

Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)

De gemeente Bodegraven-Reeuwijk maakt onderdeel uit van de Gemeenschappelijk Regeling met de Veiligheidsregio. De veiligheidsregio zorgt voor een adequate brandweer en ambulancezorg, tevens draagt de veiligheidsregio zorg voor een goede samenwerking tussen de veiligheidsdiensten. De veiligheidsregio treedt daarnaast op bij rampen en zorgt dat de gestelde normen op het gebied van veiligheid worden behaald.

Belastingsamenwerking Gouwe Rijnland (BSGR)

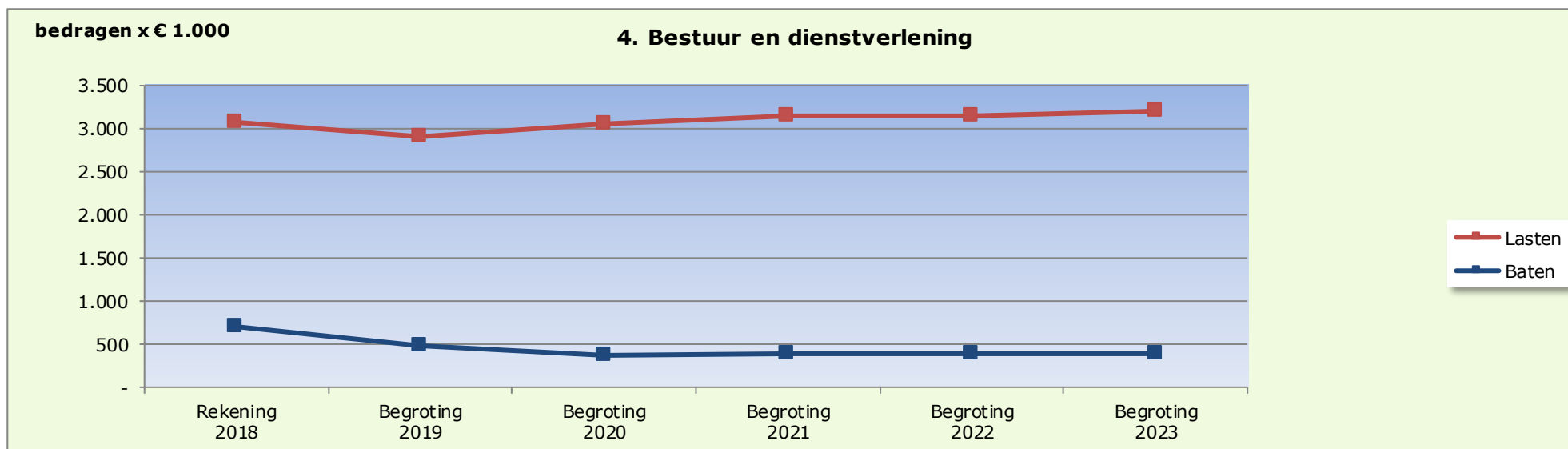
De BSGR verzorgt namens de gemeente de uitvoering van de Wet WOZ en de heffing en inning van de gemeentelijke belastingen.

Tussen BSGR en deelnemende gemeenten is afgesproken dat de mogelijkheden van groei van de BSGR worden onderzocht. Dat zou kunnen door het uitbreiden van het aantal deelnemers (gemeenten en waterschappen), maar ook door uitbreiding van het takenpakket. In dat laatste geval met daarbij de kanttekening dat er sprake moet zijn van belastingen en WOZ-gerelateerde taken.

Het financiële kader

bedragen x € 1.000

Wat mag het kosten?	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Saldo van baten en lasten						
Lasten	- 3.076	- 2.907	- 3.063	- 3.145	- 3.141	- 3.195
Baten	694	477	376	394	394	394
Totaal Saldo van baten en lasten	- 2.382	- 2.429	- 2.687	- 2.751	- 2.747	- 2.802
Mutatie reserves						
Lasten	-	-	-	-	-	-
Baten	-	-	-	-	-	-
Totaal Mutatie reserves	-	-	-	-	-	-
Resultaat	- 2.382	- 2.429	- 2.687	- 2.751	- 2.747	- 2.802

Algemene dekkingsmiddelen, overhead en onvoorzien@Bodegraven-Reeuwijk

Onze visie

De doelstelling is een in alle jaren sluitende begroting. Het college heeft zich als doel gesteld de leningenportefeuille terug te dringen. Om deze doelstelling te bevorderen streeft het college naar een jaarlijks overschot op de begroting van tenminste € 1.000.000. In deze begroting is deze doelstelling ruimschoots gerealiseerd.

Een andere doelstelling van het college is een niet meer dan trendmatige verhoging van de belastingen. Ook deze doelstelling is in deze begroting gerealiseerd. De belastingen (O.Z.B., toeristen- en forensenbelasting) stijging niet meer dan trendmatig, namelijk met 1,5%, zijnde het inflatiepercentage zoals dat door het Centraal Planbureau voor de Eurolanden is afgegeven in de korte termijnramingen van maart 2018.

Projecten, opdrachten en processen

Omschrijving

Algemene uitkering

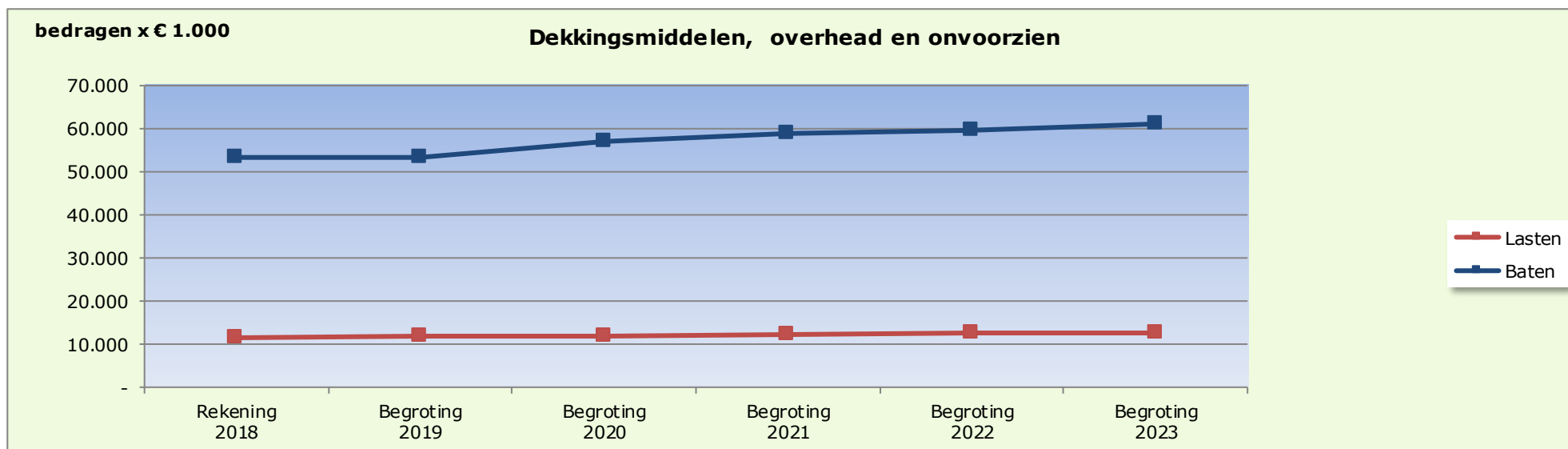
Een belangrijk deel van de gemeentelijke inkomsten (circa 50%) wordt gevormd door de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Tot en met 2018 viel deze nog in twee componenten uiteen, te weten de reguliere algemene uitkering de integratie-uitkering Sociaal Domein. Met ingang van 2019 is deze integratie-uitkering ondergebracht in de reguliere algemene uitkering.

Deze begroting is gebaseerd op de septembercirculaire 2019. Deze circulaire vertoont een stijgende trend. Zo is de uitkering over 2020 hoger uitgevallen en wordt ook voor de komende jaren een hogere uitkering verwacht. Tenslotte is, zoals door de provincie geadviseerd, bij de berekening ervan uitgegaan dat de extra gelden die door de minister in het kader van de jeugdzorg beschikbaar zijn gesteld (de zgn. De Jonge-gelden) ook daadwerkelijk structureel beschikbaar zullen komen.

Het financiële kader

bedragen x € 1.000

Wat mag het kosten?	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Saldo van baten en lasten						
Lasten	- 11.632	- 11.916	- 11.721	- 12.193	- 12.530	- 12.661
Baten	53.146	53.452	56.847	59.028	59.606	61.122
Totaal Saldo van baten en lasten	41.514	41.537	45.125	46.835	47.076	48.461
Mutatie reserves						
Lasten	- 2.255	- 2.563	- 445	- 704	- 1.013	- 1.541
Baten	-	100	-	-	-	-
Totaal Mutatie reserves	- 2.255	- 2.463	- 445	- 704	- 1.013	- 1.541
Resultaat	39.259	39.074	44.681	46.131	46.062	46.920

Het hierboven gepresenteerde saldo van baten en lasten kan als volgt gespecificeerd worden opgenomen.

bedragen x € 1.000

Algemene dekkingsmiddelen, onvoorzien en overhead	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
0.7 Algemene uitkeringen en overige uitkeringen gemeentefonds	42.603	44.397	45.634	46.904
Uitkeringen gemeentefonds	42.603	44.397	45.634	46.904
Integratie-uitkering Sociaal domein	-	-	-	-
0.61 OZB woningen	5.961	5.961	5.961	5.961
0.62 OZB niet-woningen	2.776	2.776	2.776	2.776
0.64 Belastingen overig	917	917	21	21
Hondenbelasting	-	-	-	-
Precariobelasting	917	917	21	21
0.5 Treasury	597	936	1.182	1.329
0.4 Overhead	- 7.778	- 8.328	- 8.674	- 8.706
0.9 Vennootschapsbelasting (VpB)	-	-	-	-
0.8 Overige baten en lasten	50	175	175	175
Algemene baten en lasten	50	175	175	175
Totaal	45.125	46.835	47.076	48.461

Voor de vennootschapsbelasting is geen raming opgenomen. De gedachte hierachter is dat eventueel te betalen vennootschapsbelasting wordt veroorzaakt door winsten in de grondexploitaties. Een in enig jaar te betalen bedrag aan vennootschapsbelasting wordt in datzelfde jaar direct gedekt door een beschikking over de reserve grondexploitatie. Daarmee is er voor de begroting geen budgettair effect.

Op basis van het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV) dient inzicht te worden verstrekt hoe het bedrag van de overhead tot stand is gekomen. In onderstaande tabel is dat inzichtelijk gemaakt.

bedragen x € 1.000

Specificatie 0.4 Overhead	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Totaal van de lasten	- 7.801	- 8.350	- 8.697	- 8.728
Totaal van de baten	43	43	43	43
Per saldo lasten	- 7.758	- 8.307	- 8.654	- 8.685
Toegerekend aan:				
Investerings	1.335	1.335	1.335	1.335
Grondexploitatie	235	235	235	235
Voorzieningen	430	430	430	430
Totaal toegerekend	2.000	2.000	2.000	2.000
Netto lasten 0.4 overhead	- 5.758	- 6.307	- 6.654	- 6.685

Hierbij wordt opgemerkt dat netto lasten van de overhead niet per programma worden toegerekend, maar in één bedrag in dit programma worden opgenomen.

Deel C: Paragrafen

Paragraaf 1 – Lokale heffingen

Wat is het doel van deze paragraaf?

Deze paragraaf geeft een overzicht op hoofdlijnen van de diverse gemeentelijke belastingen, heffingen en rechten die bij de diverse programma's in de programmabegroting geraamd zijn. In het kort geven we aan welk beleid we in het begrotingsjaar gaan voeren ten aanzien van de lokale heffingen. Het lokale beleid is vastgelegd in de belastingverordeningen. Verder is een overzicht opgenomen van de geraamde opbrengsten, wordt aandacht besteed aan de lokale belastingdruk en aan het kwijtscheldingsbeleid.

Doelstellingen

1. Heffing van gemeentelijke belastingen conform de wettelijke regelingen en de door de raad vastgestelde tarieven.
2. De opbrengsten van de belastingen en rechten moeten kostendekkend zijn.
3. Kwijtschelding aan die belastingplichtigen die over onvoldoende financiële middelen beschikken om te betalen.
4. Uitvoering van de Wet WOZ conform de wettelijke bepalingen en de door de Waarderingskamer vastgestelde normen.

Activiteiten in 2020 om deze doelstellingen te bereiken

Doelstelling 1:

- 1.1 Voor alle heffingen wordt aan de Raad voorgesteld om een nieuwe verordening voor 2020 vast te stellen.
- 1.2 De uitvoering van de taken in het kader van de heffing en inning van de onroerende-zaakbelastingen, de afvalstoffenheffing, de reinigingsrechten, de rioolheffing, de toeristenbelasting en de forensenbelasting is sinds 2013 overgedragen aan de Belasting Samenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR) uit Leiden. Sinds 2015 verzorgt de BSGR ook de heffing en de invordering van de leges voor omgevingsvergunningen en van de precariobelasting.
- 1.3 Ook de afhandeling van de bezwaren tegen de diverse aanslagen gemeentelijke belastingen wordt sinds 2013 door de BSGR uitgevoerd. Afhandeling moet geschieden binnen de daarvoor geldende wettelijke termijn. Zowel de Wet WOZ (artikel 30 lid 9) als de gemeentewet (artikel 236 lid 2) geven, in afwijking van artikel 7:10 van de Awb, aan dat uitspraak moet worden gedaan in het kalenderjaar waarin het bezwaarschrift is ontvangen. Dit betekent dus uitspraak doen vóór 31 december 2020. Uiteraard wordt in de meeste gevallen eerder uitspraak gedaan en niet tot de uiterste datum gewacht.

Doelstelling 2:

- 2.1 Zoals in de Kadernota is aangegeven worden de tarieven voor de belastingen en rechten met 1,4% gecorrigeerd voor inflatie. Deze verhoging geldt uiteraard niet voor die tarieven die kostendekkend moeten zijn. Deze worden afzonderlijk berekend.

Doelstelling 3:

- 3.1 Ook de uitvoering van de kwijtschelding van de onder doelstelling 1.2 genoemde heffingen wordt sinds 2013 door de BSGR verzorgd. Uiteraard mag de gemeente wel de daarbij te hanteren kwijtscheldingsnorm bepalen. De Gemeente Bodegraven-Reeuwijk hanteert een kwijtscheldingsnorm van 100% van het bijstandsniveau. Dit is het maximale percentage dat de gemeente volgens de wet mag hanteren.
- 3.2 Bij personen met een bijstandsuitkering worden de gebruikersheffingen automatisch kwijtgescholden. Niet bijstandsgerechtigden (waaronder ondernemers) met een inkomen op bijstandsniveau kunnen op verzoek voor kwijtschelding in aanmerking komen.

Doelstelling 4:

- 4.1 De uitvoering van de taken in het kader van de Wet waardering onroerende zaken (WOZ) is sinds 2013 overgedragen aan de Belasting Samenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR) uit Leiden.
- 4.2 In het kader van de Wet WOZ wordt het complete bestand door de BSGR opnieuw gewaardeerd naar het prijspeelniveau 1 januari 2019.
- 4.3 De beschikkingen worden door de BSGR begin 2020 verstuurd. De nieuw vast te stellen waardes, die o.a. als grondslag dienen voor de gemeentelijke onroerende-zaakbelastingen, zullen voor een periode van één jaar gelden. Met ingang van 2007 is namelijk een jaarlijkse herwaardering ingevoerd.
- 4.4 Ook de afhandeling van de bezwaren tegen de WOZ-beschikkingen wordt sinds 2013 door de BSGR uitgevoerd. Ook hier geldt weer dat afhandeling moet geschieden binnen de daarvoor geldende wettelijke termijn en dus uiterlijk vóór 31 december 2020.

Overzicht tarieven per belasting/heffing/recht

Onroerende-zaakbelastingen

Uitgangspunt bij de OZB is een stijging van de opbrengst met de algemene inflatiecorrectie van 1,4%. Dat betekent echter niet dat de voor 2019 vastgestelde tarieven zonder meer met 1,4% kunnen worden verhoogd. Om tot een goede tariefberekening te komen zullen er eerst 2 tussenstappen genomen moeten worden:

1. herberekening van de tarieven voor 2019 aan de hand van de definitieve cijfers omtrent de waardeontwikkeling tussen 1 januari 2017 en 1 januari 2018: een verordening OZB moet altijd vóór 1 januari van het belastingjaar worden vastgesteld. Op dat moment zijn de definitieve cijfers omtrent de WOZ-waardeontwikkeling echter nog niet bekend. Daarom wordt bij het berekenen van de tarieven uitgegaan van een prognose. Dat kan dus betekenen dat de tarieven, als de definitieve cijfers omtrent de waardeontwikkeling afwijken van de prognose, iets te laag of te hoog worden vastgesteld. En als deze te hoog of te laag vastgestelde tarieven dan weer als basis dienen voor de tarieven van het jaar daarop, dan blijft die te hoge of te lage tariefstelling bestaan. Aan de raad is daarom toegezegd om eenmaal vastgestelde tarieven eerst te herberekenen aan de hand van de definitieve cijfers omtrent de waardeontwikkeling en deze herberekende tarieven dan als basis te laten dienen voor het jaar daarop.
2. correctie van de voor 2019 herberekende tarieven aan de hand van de waardeontwikkeling tussen 1 januari 2018 en 1 januari 2019. Begin 2020 zullen door de BSGR nieuwe WOZ-waardes worden vastgesteld, die als grondslag zullen dienen voor de OZB. Deze nieuwe WOZ-waardes worden vastgesteld naar het prijspeelniveau van 1 januari 2019. Voor 2019 golden als grondslag voor de OZB nog WOZ-waardes die waren vastgesteld naar het prijspeelniveau 1 januari 2018. De voor 2019 vastgestelde of herberekende tarieven moeten daarom worden gecorrigeerd voor de gemiddeld opgetreden waardeverandering (of -daling) die tussen 1 januari 2018 en 1 januari 2019 heeft plaatsgevonden. Wanneer een dergelijke correctie niet zou worden toegepast en het voor 2019 vastgestelde of herberekende tarief met 1,4% zou worden opgehoogd, zou bij een stijging van de WOZ-waarde een te hoog tarief worden vastgesteld en zou de opbrengst van de OZB dus met meer dan 1,4% stijgen.

Vergelijking van de tarieven voor 2020 met die van 2019, uitgaande van een verhoging met 1,4%, geeft dan het volgende beeld:

Onroerende zaak belasting - tarieven	Begroting 2019 (vastgesteld)	Begroting 2019 (gecorrigeerd)	Begroting 2020
Woningen - eigenaar	0,1366%	0,1366%	0,1319%
Niet woningen - eigenaar	0,2626%	0,2625%	0,2535%
Niet-woningen - gebruiker	0,2029%	0,2028%	0,1958%
Niet-woningen - totaal	0,4655%	0,4653%	0,4493%

Deze berekeningen zijn gebaseerd op een indicatie met betrekking tot de waardeontwikkeling. De kans is daardoor aanwezig dat de tarieven voor 2020 in verband met de definitieve cijfers omtrent de ontwikkeling van de WOZ-waardes moeten worden bijgesteld. In het kader van de vaststelling van de Verordening OZB in december 2019 wordt u hierover nader geïnformeerd.

Hondenbelasting

Uw raad heeft besloten om met ingang van 2019 de hondenbelasting af te schaffen.

Toeristenbelasting

De toeristenbelasting is een algemene heffing waarbij normaal gesproken de algemene inflatiecorrectie wordt toegepast. Uit praktische overwegingen en om de administratieve afhandeling eenvoudig te houden is vorig jaar besloten om de tarieven af te ronden op logische bedragen. De inflatie wordt echter wel bijgehouden en om de paar jaar zal dat dan leiden tot bijstelling van de tarieven. Voor 2020 is dat aan de orde en daarmee zullen de tarieven nu dus met iets meer stijgen dan de inflatiecorrectie van 1,4%. Verder wordt voorgesteld om voor een overnachting op een vakantiepark een apart tarief op te nemen. Dit tarief wordt voor 2020 vastgesteld op € 1,75 per overnachting. De komende jaren wordt dit tarief verhoogd naar € 1,80 in 2021, € 1,90 in 2022 en € 2,00 in 2023. Daarnaast wordt voorgesteld het tarief voor een overnachting in een hotel of pension in 2021 te verhogen naar € 2,35. Vergelijking van de tarieven voor 2020 met die van de twee voorgaande jaren, geeft het volgende beeld.

Toeristenbelasting - tarieven	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Algemeen tarief	€ 3,00	€ 3,00	€ 3,05
Hotels en pensions	€ 2,00	€ 2,00	€ 2,05
Vakantieparken	€ 1,53	€ 1,50	€ 1,75
Campings en b&b's	€ 1,53	€ 1,50	€ 1,55

Precariobelasting

Precariobelasting is een algemene heffing waarbij een algemene inflatiecorrectie van 1,4% wordt toegepast. Opmerking verdient echter wel dat het Rijk heeft besloten om de precario op kabels en leidingen met ingang van 2022 af te schaffen. Gemeenten mogen deze belasting dus nog tot en met 2021 heffen, met dien verstande dat maximaal het tarief, zoals dat voor 2016 gold, mag worden toegepast. Vergelijking van de tarieven voor 2020 met die van de twee voorgaande jaren, geeft het volgende beeld:

Precariobelasting - tarieven	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Precario op kabels en leidingen - tarief per meter	€ 1,26	€ 1,26	€ 1,26
Precario op terrassen - tarief per meter ²			
- per week	€ 1,01	€ 1,02	€ 1,03
- per maand	€ 3,04	€ 3,08	€ 3,12
- per jaar	€ 25,35	€ 25,73	€ 26,09
Precario op bouwmaterialen - tarief per meter ²			
- per week	€ 1,01	€ 1,02	€ 1,03
- per maand	€ 3,04	€ 3,08	€ 3,12
- per jaar	€ 25,35	€ 25,73	€ 26,09
Precario op uitstallingen - tarief per meter ²			
- per week	€ 1,01	€ 1,02	€ 1,03
- per maand	€ 3,04	€ 3,08	€ 3,12
- per jaar	€ 25,35	€ 25,73	€ 26,09

Forensenbelasting

De forensenbelasting is een algemene heffing waarbij een algemene inflatiecorrectie van 1,4% wordt toegepast. Vergelijking van de tarieven voor 2020 met die van de twee voorgaande jaren, geeft dan het volgende beeld:

Forensenbelasting - tarieven	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Forensenbelasting	1% van de WOZ-waarde met een maximum van € 2.278,--	1% van de WOZ-waarde met een maximum van € 2.312,--	1% van de WOZ-waarde met een maximum van € 2.344,--

Hierbij wordt opgemerkt dat voorgesteld wordt om alleen het maximumbedrag te verhogen en niet het percentage, omdat vrijwel alle objecten die in aanmerking komen voor de forensenbelasting een WOZ-waarde hebben die ruim hoger is dan de maximumgrondslag en derhalve, bij een gemiddelde stijging van de WOZ-waardes, in 2020 het maximumbedrag blijven betalen.

Afvalstoffenheffing en reinigingsrechten

In 2017 is in het kader van Bewust Afval Scheiden (BAS) definitief een nieuwe tariefstructuur voor de afvalstoffenheffing en de reinigingsrechten ingevoerd. Betaalde men in 2016 nog geen aparte tarieven voor het vaste en variabele deel (voor het variabele deel werd namelijk uitgegaan van een gemiddelde), vanaf 2017 is dat wel het geval. Ook in 2020 zal deze tariefstructuur worden doorgezet, waarbij dan ook voor het variabele deel weer gebruik gemaakt zal worden van de verbruiksgegevens van het voorgaande kalender jaar, in dit geval dus 2019.

In de Kadernota is aangegeven dat de afvalstoffenheffing en de reinigingsrechten op dit moment nog niet volledig kostendekkend zijn en wordt voorgesteld om de tarieven zodanig te verhogen dat dat voor 2020 wel het geval is. Rekening houdend met de inflatiecorrectie en een toename van de kosten van afvalinzameling, betekent dit dat de tarieven per saldo met 15% stijgen. Vergelijking van de tarieven voor 2020 met die van de twee voorgaande jaren, geeft dan het volgende beeld:

Afvalstoffenheffing - tarieven	Rekening 2018		Begroting 2019		Begroting 2020	
	vast	variabel	vast	variabel	vast	variabel
Vastrecht éénpersoonshuishouden	€ 183,72		€ 194,04		€ 223,20	
Vastrecht meerpersoonshuishouden	€ 225,72		€ 238,44		€ 274,20	
Inworp ondergrondse container		€ 1,25		€ 1,32		€ 1,51
Lediging 140 liter minicontainer restafval		€ 2,93		€ 3,09		€ 3,55
Lediging 240 liter minicontainer restafval		€ 5,00		€ 5,28		€ 6,07

Reinigingsrechten - tarieven (excl. BTW)	Rekening 2018		Begroting 2019		Begroting 2020	
	vast	variabel	vast	variabel	vast	variabel
Vastrecht	€ 225,72		€ 238,44		€ 274,20	
Inworp ondergrondse container		€ 1,25		€ 1,32		€ 1,51
Lediging 140 liter minicontainer restafval		€ 2,93		€ 3,09		€ 3,55
Lediging 240 liter minicontainer restafval		€ 5,00		€ 5,28		€ 6,07

Rioolheffing

Rioolheffing kan worden geheven van de eigenaar of de gebruiker van een perceel dat direct of indirect is aangesloten op de gemeentelijke riolering. In Bodegraven-Reeuwijk geldt sinds 2013 een combinatie van een heffing van de eigenaar op basis van een vast bedrag en een heffing van de gebruiker die afhankelijk is van het waterverbruik.

In de Kadernota is aangegeven dat de rioolheffing op dit moment nog niet volledig kostendekkend is en wordt voorgesteld om de tarieven zodanig te verhogen dat dat voor 2020 wel het geval is. Rekening houdend met de inflatiecorrectie en een toename van de kosten van rioolbeheer, betekent dit dat de tarieven per saldo met 3,1% zullen stijgen. Vergelijking van de tarieven voor 2020 met die van de twee voorgaande jaren, geeft dan het volgende beeld:

Rioolheffing - tarieven	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Eigenarenheffing			
- bij afvoer van huishoudelijk of bedrijfsafvalwater	€ 122,28	€ 128,40	€ 132,36
- bij afvoer van alleen hemelwater	€ 13,56	€ 14,16	€ 14,64
Gebruikersheffing bij een waterverbruik van:			
- 50 m3 of minder	€ 105,72	€ 110,52	€ 113,88
- meer dan 50 m3, maar niet meer dan 100 m3	€ 138,00	€ 144,12	€ 148,68
- meer dan 100 m3, maar niet meer dan 150 m3	€ 175,08	€ 183,00	€ 188,64
- meer dan 150 m3, maar niet meer dan 200 m3	€ 218,16	€ 228,00	€ 235,08
- meer dan 200 m3, maar niet meer dan 300 m3	€ 267,72	€ 279,72	€ 288,36
- meer dan 300 m3, maar niet meer dan 600 m3	€ 383,52	€ 400,68	€ 413,16
- meer dan 600 m3, maar niet meer dan 1.500 m3	€ 826,56	€ 863,76	€ 890,52
- meer dan 1.500 m3, maar niet meer dan 3.000 m3	€ 1.239,84	€ 1.295,64	€ 1.335,84
- meer dan 3.000 m3, maar niet meer dan 6.000 m3	€ 2.479,92	€ 2.591,52	€ 2.671,92
- meer dan 6.000 m3, maar niet meer dan 15.000 m3	€ 4.133,28	€ 4.319,28	€ 4.453,20
- meer dan 15.000 m3, maar niet meer dan 30.000 m3	€ 8.266,68	€ 8.638,68	€ 8.906,52
- meer dan 30.000 m3, maar niet meer dan 100.000 m3	€ 16.533,48	€ 17.277,48	€ 17.813,04
- meer dan 100.000 m3	€ 24.800,28	€ 25.916,40	€ 26.719,80

Overige tarieven en heffingen

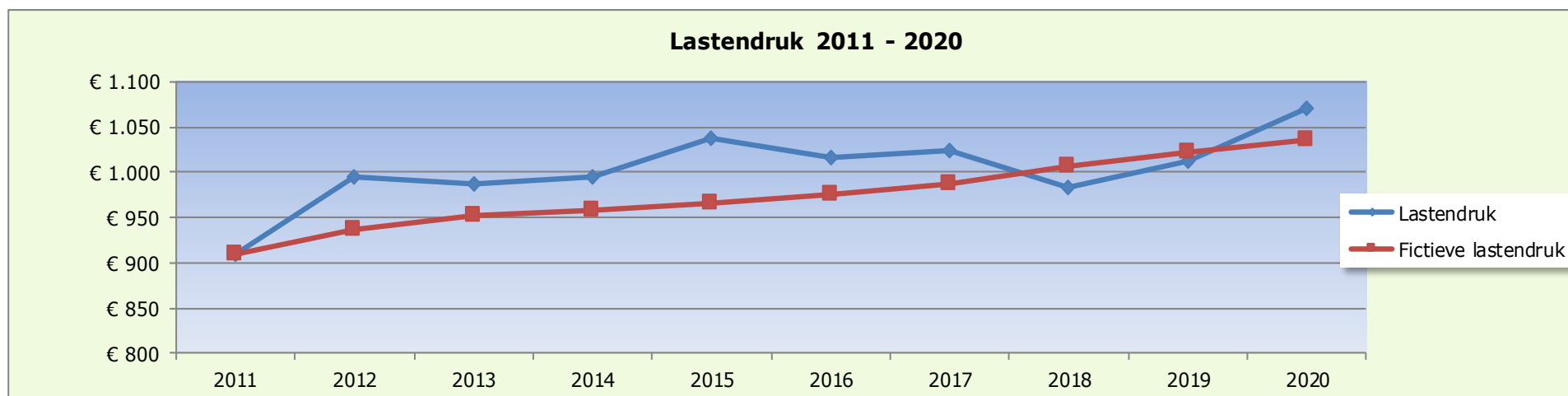
De overige tarieven en heffingen (waaronder bijvoorbeeld de leges en de lijkbezorgingsrechten) worden aangepast op grond van de nominale ontwikkelingen. Zoals aangegeven bedraagt de stijging voor 2020 1,4%.

Lokale belastingdruk huishoudens

In onderstaande tabel en grafiek wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de lokale lastendruk sinds het ontstaan van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk. Op basis van de thans voorgestelde tarieven zal de gemiddelde lastendruk met 5,7% stijgen. De gemiddelde stijging over de afgelopen jaren bedroeg 2,0%. In de tabel en de grafiek is ook het beeld geschetst als in alle jaren de ontwikkeling van de prijsindexatie (CPI) was gevolgd.

Lastendruk bij gemiddelde WOZ-waarde	Lastendruk	% toename	cumulatief	CPI	cumulatief	Fictieve lastendruk
2011	€ 909,39					€ 909,39
2012	€ 995,28	9,4%	9,4%	2,9%	2,9%	€ 935,76
2013	€ 987,11	-0,8%	8,6%	1,7%	4,6%	€ 951,67
2014	€ 994,43	0,7%	9,4%	0,7%	5,3%	€ 958,33
2015	€ 1.037,07	4,3%	13,7%	0,7%	6,0%	€ 965,04
2016	€ 1.015,52	-2,1%	11,6%	1,0%	7,0%	€ 974,69
2017	€ 1.024,74	0,9%	12,5%	1,3%	8,3%	€ 987,36
2018	€ 982,91	-4,1%	8,4%	2,0%	10,3%	€ 1.007,11
2019	€ 1.012,59	3,0%	11,4%	1,4%	11,7%	€ 1.021,21
2020	€ 1.070,57	5,7%	17,1%	1,5%	13,2%	€ 1.036,53
gemiddeld per jaar over de jaren 2011 - 2020		2,0%		1,5%		

Kwijtschelding

Kwijtschelding van gemeentelijke belastingen is mogelijk, indien is vastgesteld dat er onvoldoende financiële middelen om te betalen aanwezig zijn. Verder is kwijtschelding afhankelijk van de betalingscapaciteit van de belastingplichtige. De betalingscapaciteit wordt vastgesteld door van het netto besteedbare inkomen, bepaalde vaste lasten - zoals de kosten van bestaan - af te trekken. Deze kosten van bestaan (ook wel de kwijtscheldingsnorm genoemd) zijn voor decentrale overheden vastgesteld op maximaal 100% van de bijstandsnorm. Net als de meeste andere gemeenten hanteert Bodegraven-Reeuwijk een normpercentage van 100%.

Kwijtscheldingen	Rekening 2018		Begroting 2019		Begroting 2020	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Afvalstoffenheffing	457	€ 110.000	375	€ 114.000	400	€ 118.000
Hondenbelasting	42	€ 2.000	-	€ 0	0	€ 0
OZB	4	€ 1.000	6	€ 3.000	5	€ 3.000
Rioolheffing	461	€ 71.000	400	€ 78.000	400	€ 82.000
Totaal		€ 184.000		€ 195.000		€ 203.000

Wat zijn de opbrengsten?

bedragen x € 1.000

Lokale heffingen	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Forensenbelasting	267	294	299	299	299	299
Hondenbelasting	86	-	-	-	-	-
Toeristenbelasting	360	524	636	701	788	881
Afvalstoffenheffing	3.660	3.889	4.468	4.474	4.512	4.512
Reinigingsrechten	94	80	81	81	81	81
Rioolheffing	4.391	4.510	4.736	4.732	4.751	4.751
Precariobelasting	942	904	917	917	21	21
Onroerende Zaak Belasting	8.974	8.896	9.171	9.171	9.171	9.171
Totaal lokale heffingen	18.774	19.098	20.308	20.373	19.623	19.716

bedragen x € 1.000

Leges	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Leges burgerlijke stand	40	37	37	37	37	37
Leges GBA	25	33	34	34	34	34
Leges naturalisaties	18	8	8	8	8	8
Leges omgevingsvergunningen	2.342	1.768	1.835	1.838	1.846	1.846
Leges reisdocumenten	365	175	101	136	136	136
Leges rijbewijzen	183	206	178	160	160	160
Begrafnisrechten	361	394	399	399	399	399
Marktgeden	64	64	65	65	65	65
Totaal leges	3.397	2.686	2.658	2.679	2.686	2.686

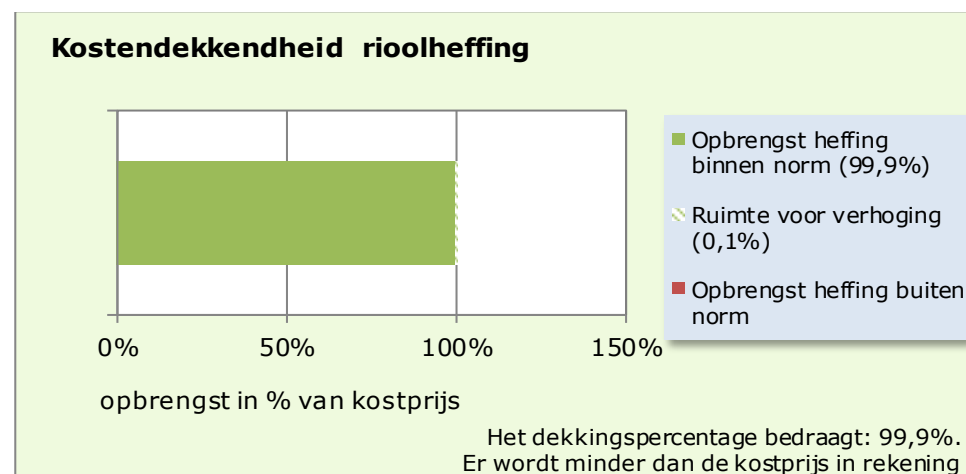
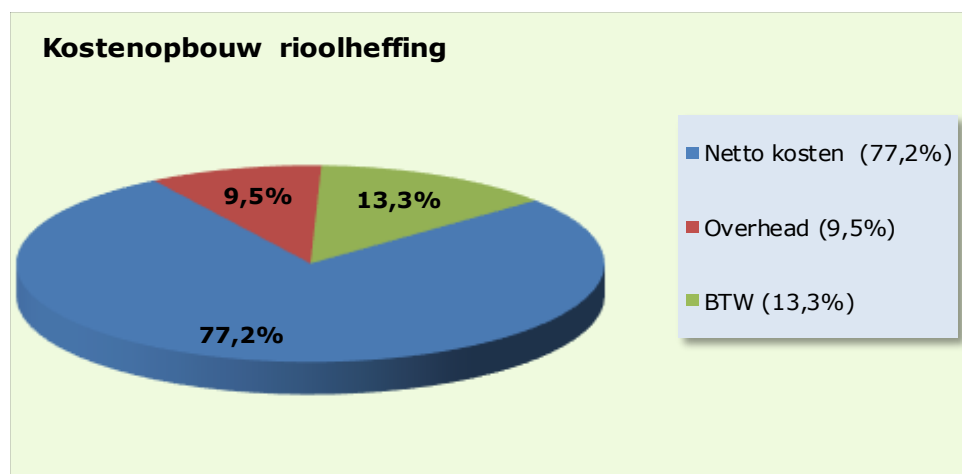
Kostendekkendheid

In deze paragraaf wordt tevens inzicht gegeven in de mate van kostendekkendheid van de verschillende heffingen en hoe de berekening van deze kostendekkendheid tot stand is gekomen. In de hierna volgende tabellen en grafieken wordt de berekening en de mate van kostendekkendheid weergegeven.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid rioolheffing	Begroting 2019		Begroting 2020	
	Bedrag	%	Bedrag	%
Kosten heffing				
Netto kosten				
Kosten, incl. (omslag)rente	3.612	76,9%	3.671	77,8%
Inkomsten, excl. heffingen	- 32	-0,7%	- 32	-0,7%
Netto kosten	3.580	76,2%	3.639	77,2%
Toe te rekenen kosten				
Overhead incl. (omslag)rente	494	10,5%	450	9,5%
BTW *1)	625	13,3%	627	13,3%
Toe te rekenen kosten	1.119	23,8%	1.077	22,8%
Totale kosten heffing	4.699	100,0%	4.716	100,0%
Totale opbrengsten heffing	4.590		4.711	
Dekkingspercentage rioolheffing		97,7%		99,9%

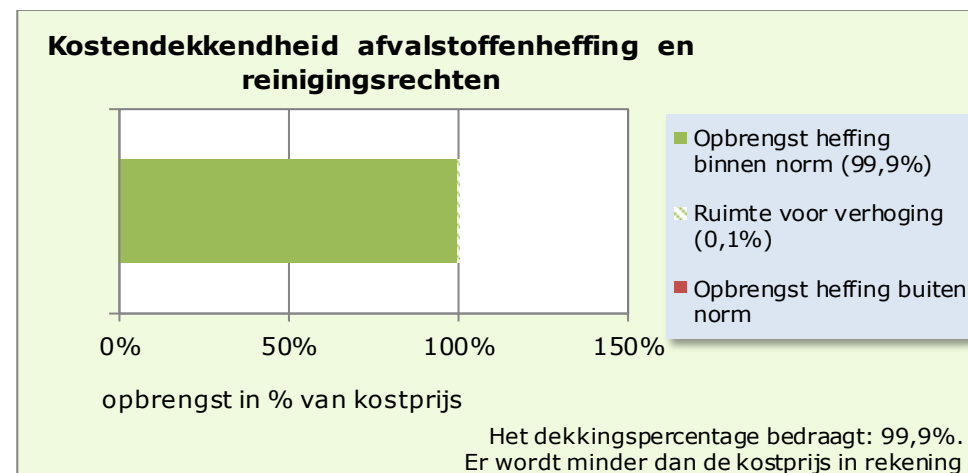
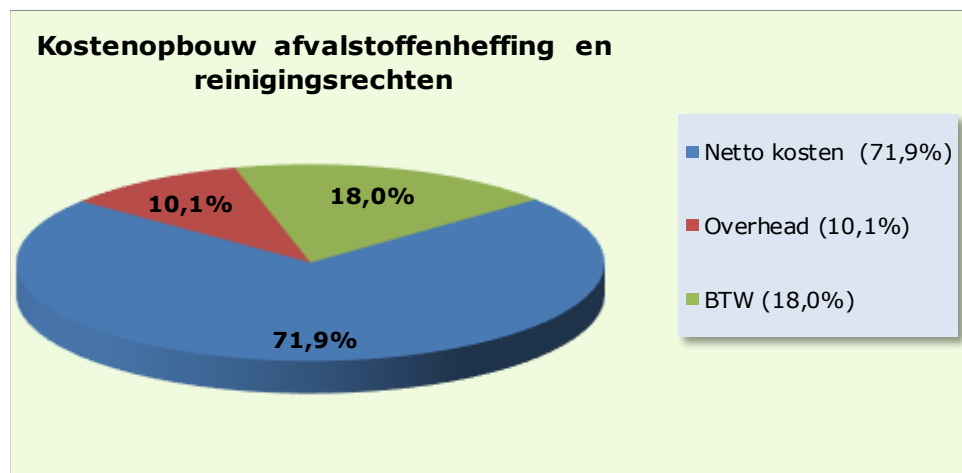
*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten in het kader van heffingen.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid afvalstoffenheffing en reinigingsrechten	Begroting 2019		Begroting 2020	
	Bedrag	%	Bedrag	%
Kosten heffing				
Netto kosten				
Kosten, incl. (omslag)rente	3.539	85,2%	3.742	82,2%
Inkomsten, excl. heffingen	- 647	-15,6%	- 471	-10,3%
Netto kosten	2.892	69,6%	3.271	71,9%
Toe te rekenen kosten				
Overhead, incl. (omslag)rente	484	11,6%	459	10,1%
BTW *1)	777	18,7%	821	18,0%
Toe te rekenen kosten	1.261	30,4%	1.280	28,1%
Totale kosten heffing	4.153	100,0%	4.551	100,0%
Totale opbrengsten heffing	3.969		4.549	
Dekkingspercentage afvalstoffenheffing en reinigingsrechten		95,6%		99,9%

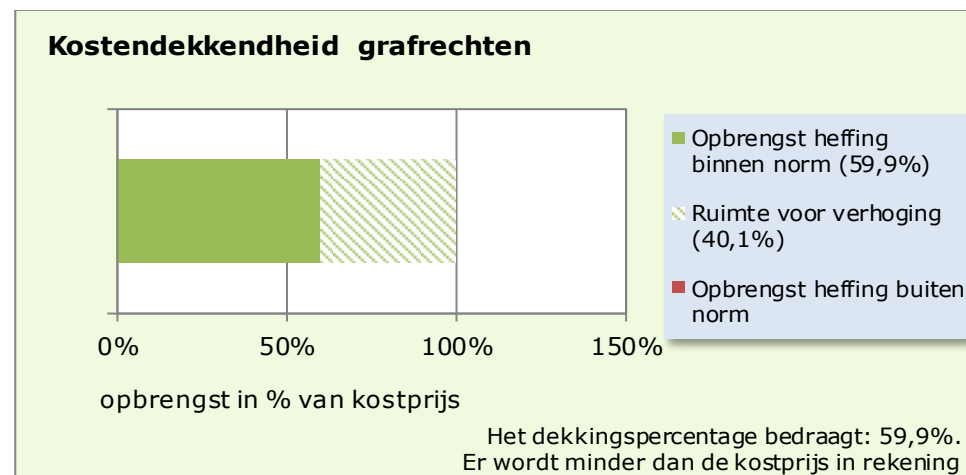
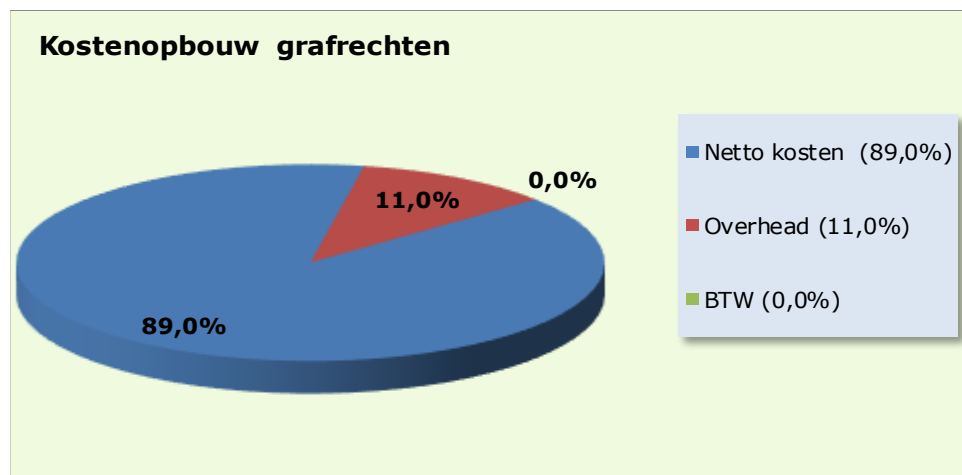
*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten in het kader van heffingen.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid grafrechten	Begroting 2019		Begroting 2020	
	Bedrag	%	Bedrag	%
Kosten heffing				
Netto kosten				
Kosten, incl. (omslag)rente	431	88,0%	593	89,0%
Inkomsten, excl. heffingen	-	0,0%	-	0,0%
Netto kosten	431	88,0%	593	89,0%
Toe te rekenen kosten				
Overhead, incl. (omslag)rente	59	12,0%	73	11,0%
BTW *1)	-	0,0%	-	0,0%
Toe te rekenen kosten	59	12,0%	73	11,0%
Totale kosten heffing	490	100,0%	666	100,0%
Totale opbrengsten heffing	394		399	
Dekkingspercentage grafrechten		80,4%		59,9%

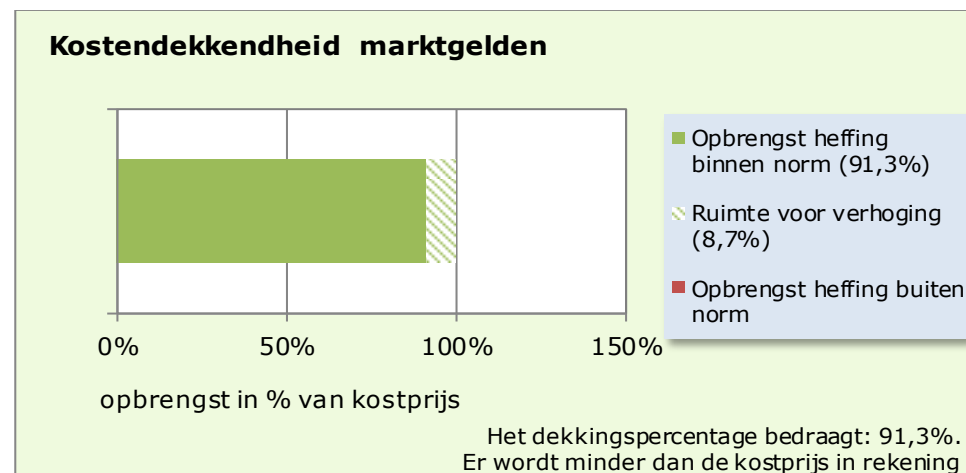
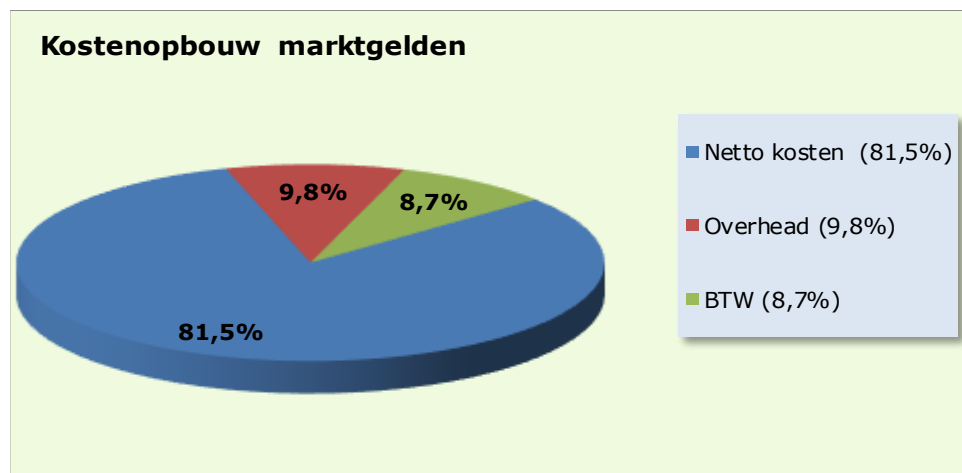
*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten in het kader van heffingen.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid marktgelden	Begroting 2019		Begroting 2020	
	Bedrag	%	Bedrag	%
Kosten heffing				
Netto kosten				
Kosten, incl. (omslag)rente	56	81,4%	59	82,9%
Inkomsten, excl. heffingen	- 1	-1,5%	- 1	-1,4%
Netto kosten	55	80,0%	58	81,5%
Toe te rekenen kosten				
Overhead, incl. (omslag)rente	8	11,1%	7	9,8%
BTW *1)	6	8,9%	6	8,7%
Toe te rekenen kosten	14	20,0%	13	18,5%
Totale kosten heffing	69	100,0%	71	100,0%
Totale opbrengsten heffing	64		65	
Dekkingspercentage marktgelden		92,9%		91,3%

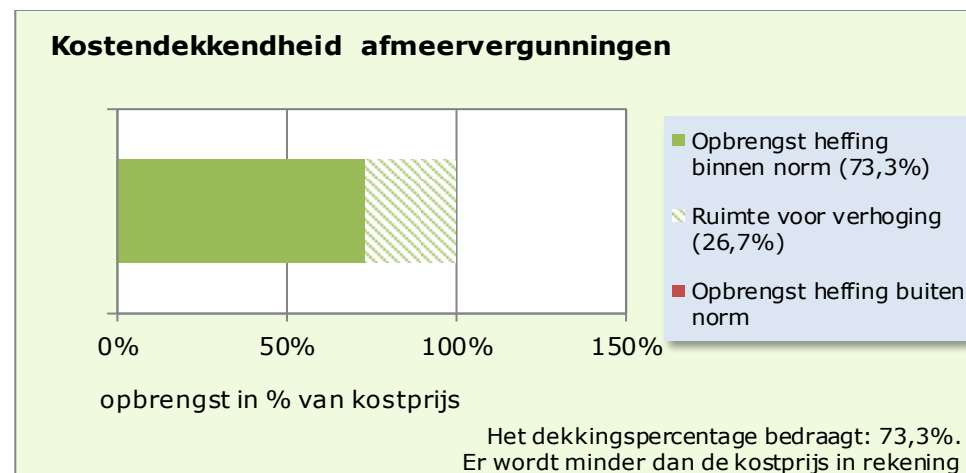
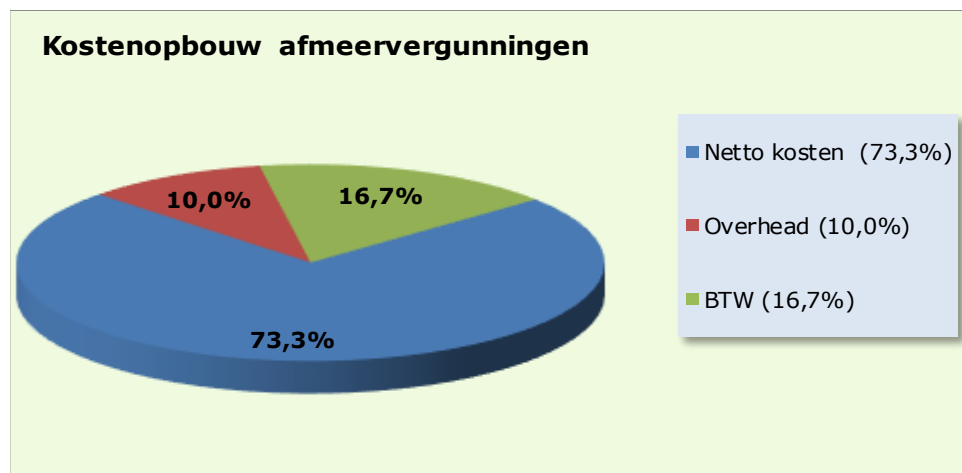
*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten in het kader van heffingen.

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid afmeervergunningen	Begroting 2019		Begroting 2020	
	Bedrag	%	Bedrag	%
Kosten heffing				
Netto kosten				
Kosten, incl. (omslag)rente	3	74,6%	2	73,3%
Inkomsten, excl. heffingen	-	0,0%	-	0,0%
Netto kosten	3	74,6%	2	73,3%
Toe te rekenen kosten				
Overhead, incl. (omslag)rente	0	11,3%	0	10,0%
BTW *1)	1	14,1%	1	16,7%
Toe te rekenen kosten	1	25,4%	1	26,7%
Totale kosten heffing	4	100,0%	3	100,0%
Totale opbrengsten heffing	2		2	
Dekkingspercentage afmeervergunningen		62,0%		73,3%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten in het kader van heffingen.

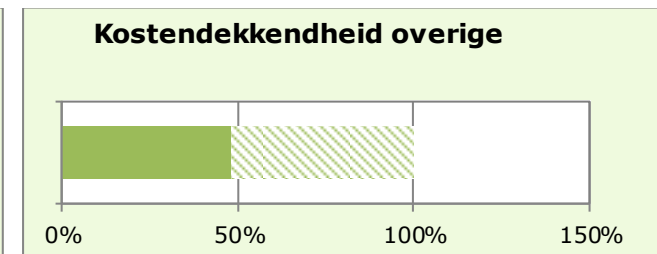
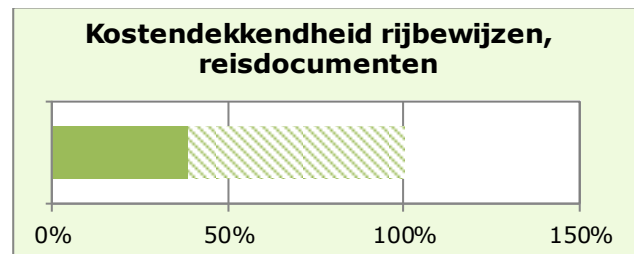
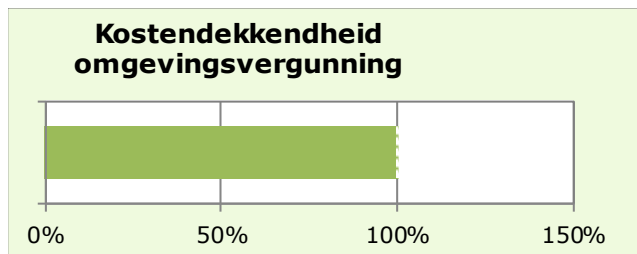
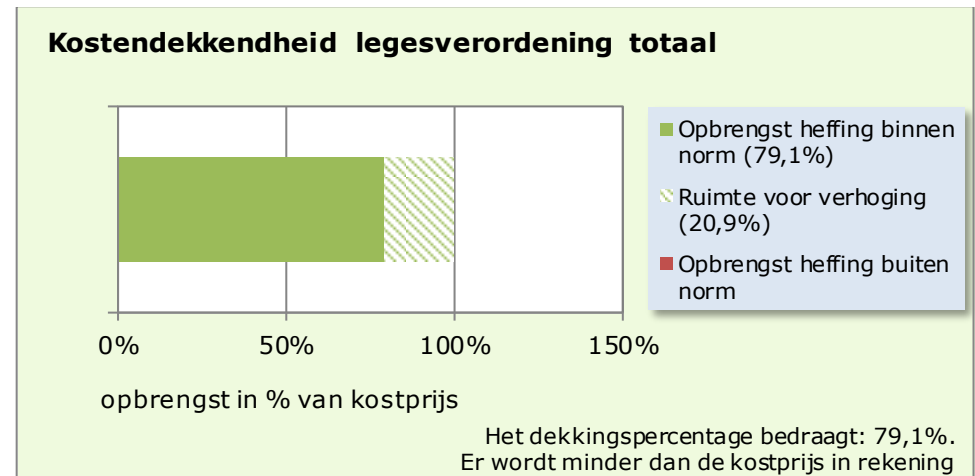
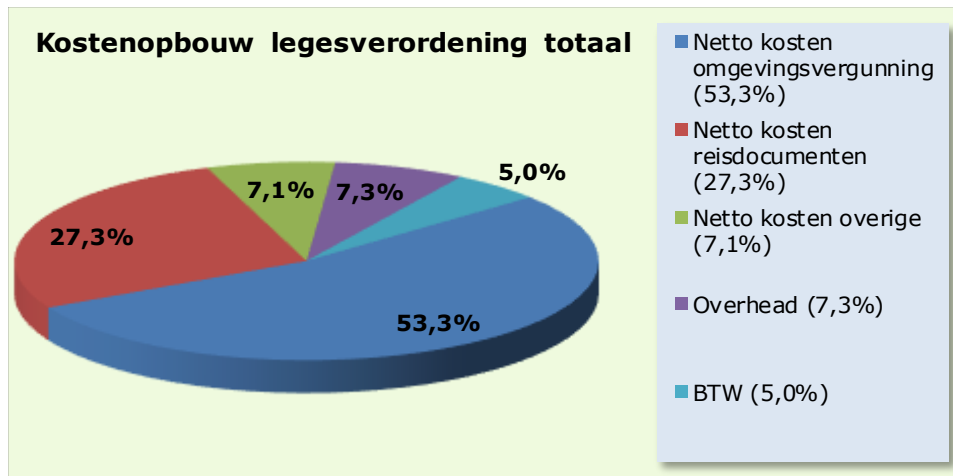

bedragen x € 1.000

Berekening kostendekkendheid legesverordening	Begroting 2019		Begroting 2020	
	Bedrag	%	Bedrag	%
Kosten heffing				
Netto kosten				
Kosten omgevingsvergunning, incl. (omslag)rente	1.139	49,6%	1.517	52,9%
Kosten rijbewijzen, reisdocumenten, incl. (omslag)rente	583	25,4%	614	21,4%
Kosten overige, incl. (omslag)rente	152	6,6%	256	8,9%
Inkomsten omgevingsvergunning, excl. heffingen	-	0,0%	-	0,0%
Inkomsten rijbewijzen, reisdocumenten, excl. heffingen	-	0,0%	-	0,0%
Inkomsten overige, excl. heffingen	-	0,0%	-	0,0%
Netto kosten	1.874	81,7%	2.386	83,2%
Toe te rekenen kosten				
Overhead omgevingsvergunning, incl. (omslag)rente	156	6,8%	186	6,5%
Overhead rijbewijzen, reisdocumenten, incl. (omslag)rente	78	3,4%	73	2,6%
Overhead overige, incl. (omslag)rente	20	0,9%	31	1,1%
BTW omgevingsvergunning *1)	107	4,7%	134	4,7%
BTW rijbewijzen, reisdocumenten *1)	44	1,9%	38	1,3%
BTW overige *1)	16	0,7%	19	0,7%
Toe te rekenen kosten	421	18,3%	480	16,8%
Totale kosten heffing	2.295	100,0%	2.867	100,0%
Opbrengsten heffing				
Opbrengsten omgevingsvergunning	1.289		1.835	
Opbrengsten rijbewijzen, reisdocumenten	385		282	
Opbrengsten overige	141		148	
Totale opbrengsten heffing	1.815		2.265	
Dekkingspercentage omgevingsvergunning		91,9%		99,9%
Dekkingspercentage rijbewijzen, reisdocumenten		54,6%		38,9%
Dekkingspercentage overige		75,1%		48,4%
Dekkingspercentage legesverordening totaal		79,1%		79,0%

*1) De BTW zoals opgenomen in de tabel betreft (via BCF compensabele) BTW over gemaakte kosten in het kader van heffingen.

Overhead

Voor wat betreft de overhead wordt opgemerkt dat deze niet aan de verschillende taakvelden wordt toegerekend maar in één totaal in het programma "algemene dekkingsmiddelen, overhead en onvoorzien" tot uitdrukking wordt gebracht. In het kader van de berekening van de kostendeckendheid van de tarieven wordt de overhead "extra-comptabel" berekend. Hierbij wordt de verhouding van de kosten per taakveld versus het totaal van de kosten van alle taakvelden als basis gehanteerd.

BTW

Bestudering van bovenstaande tabellen en grafieken zal opleveren dat er grote verschillen in het aandeel van de BTW vast te stellen zijn. Zo komt in de tabel op deze pagina de BTW op 4,6%. Dat is het gevolg van het feit dat niet in alle meegerekende kosten (bijvoorbeeld rente) ook daadwerkelijk BTW begrepen is. Daarnaast nog het gegeven dat, afhankelijk van het product of de dienst 6% of 21% wordt betaald. Daarmee is de berekende BTW als het ware een gewogen gemiddelde geworden van de mix van 0%, 6% en 21% BTW.

Paragraaf 2 – Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Wat is het doel van deze paragraaf?

De begroting geeft inzicht in de financiële positie van de gemeente. De paragraaf *weerstandsvermogen* geeft aan in welke mate financiële tegenvallers (risico's) opgevangen kunnen worden. Daarmee geeft de paragraaf weerstandsvermogen aan hoe robuust de financiële positie is.

Voor het beoordelen van de financiële positie is daarom inzicht nodig in de omvang en achtergronden van de risico's en de aanwezige weerstandscapaciteit. De paragraaf weerstandsvermogen bevat volgens artikel 11 van het Besluit begroting en Verantwoording (BBV) een inventarisatie van de weerstandscapaciteit, een inventarisatie van de risico's en het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De *weerstandscapaciteit* bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten, die onverwachts en substantieel zijn, te dekken.

Tot de weerstandscapaciteit worden gerekend:

- het vrij besteedbaar eigen vermogen
- de ruimte binnen de begroting
- de onbenutte belastingcapaciteit

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve, bestemmingsreserves en eventuele stille reserves. Voor de beoordeling van het weerstandsvermogen is de stand van de reserves per 1 januari 2020 bepalend. Van deze reserves wordt alleen de algemene reserve tot het vrij besteedbaar eigen vermogen gerekend.

Ruimte binnen de begroting bestaat uit de mogelijkheden tot ombuigingen en de raming voor onvoorziene uitgaven. De begroting sluit meerjarig met batige resultaten. Bij de berekening van de hoogte van de algemene reserve is het toevoegen van deze batige resultaten in de hoogte van de algemene reserve verwerkt. Behalve de raming voor onvoorziene uitgaven is geen ruimte in de begroting aanwezig die gebruikt kan worden als weerstandscapaciteit.

De *onbenutte belastingcapaciteit* geeft een indicatie van de mogelijkheden om de eigen inkomsten te verhogen. De belangrijkste belastinginkomsten zijn de onroerend zaakbelasting (OZB), de afvalstoffenheffing en het rioolrecht. De afvalstoffenheffing en het rioolrecht zijn al volledig kostendekkend. Onbenutte belastingcapaciteit kan daarmee alleen gevonden worden in de OZB. De berekening van de onbenutte belastingcapaciteit OZB wordt afgeleid van de norm voor artikel 12 van de financiële verhoudingswet. Op basis van de thans geldende normen wordt berekend dat de gemeente voor 2020 naar verwachting een onbenutte belastingcapaciteit kent van ongeveer € 3,5 ton.

Voor de risico's vanuit de grondexploitaties wordt als weerstandscapaciteit een algemene reserve bouwgrondexploitatie aangehouden. De geprognosticeerde resultaten – verliezen en winsten – van de (grondexploitatie)projecten, voor zover nog niet verrekend met de reserves, maken onderdeel uit van de weerstandscapaciteit voor de projecten.

De weerstandscapaciteit is als volgt weer te geven:

bedragen x € 1.000

Beschikbare weerstandscapaciteit	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Beschikbare weerstandscapaciteit exploitatie			
Algemene reserve	4.703	2.457	2.902
Resultaat exploitatie t.g.v. algemene reserve	- 3.920	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit	-	157	-
Raming onvoorziene uitgaven	-	84	- 50
Beschikbare weerstandscapaciteit exploitatie	784	2.698	2.852
Beschikbare weerstandscapaciteit grondexploitatie/projecten			
Algemene reserve bouwgrondexploitatie	6.830	8.229	11.225
Resultaat grondexploitaties	1.507	-	-
Beschikbare weerstandscapaciteit grondexploitatie/projecten	8.337	8.229	11.225
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	9.121	10.927	14.077

Risico-inventarisatie

Bij de risico-inventarisatie is onderscheid gemaakt tussen de risico's van de exploitatie en de risico's van de (grondexploitatie)projecten. Bij de inventarisatie is beoordeeld welke maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Risicobeheersing kan door de volgende maatregelen:

- Vermijden
- Verminderen
- Delen
- Aanvaarden

Aan de hand hiervan zijn de restrisico's bepaald; dit zijn de risico's die overblijven na het nemen van beheersmaatregelen. De restrisico's zijn gekwantificeerd door vast te stellen welke schade zich kan voordoen als het risico optreedt. De schade is uitgedrukt in een *verwachtingswaarde*. Aan de hand van een kansberekening is bepaald welke bedrag aan weerstandscapaciteit benodigd is om het risico af te dekken. Hierbij is gebruik gemaakt van een klassering die rekening houdt met de kans van optreden en het gevolg (de verwachtingswaarde).

De risico's voor grondexploitaties / projecten zijn gebaseerd op het MPG 2018.

Samengevat geven de op deze wijze geïnventariseerde en gewogen risico's per risicogebied het volgende beeld:

bedragen x € 1.000

Samenvatting risico's per risicogebied	gewogen risico's		
	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Risico's exploitatie			
Organisatorische risico's personeel en bedrijfsprocessen	608	750	750
Juridische risico's	211	250	250
Renterisico's	75	-	75
Risico's verbonden partijen	1.048	1.000	1.000
Risico's garanties / verstrekte geldleningen	64	75	75
Risico's verbonden aan open einde regelingen rijk	382	750	750
Risico's open einde subsidiëring	24	25	25
Risico's kapitaalgoederen	703	1.000	1.000
Risico's invoering decentralisaties	2.000	600	600
Kans hogere opbrengst bouwvergunningen	- 450	- 300	-
Risico vertraging inschrijving arbeidsmigranten		200	-
Risico op lagere opbrengst Nedvang (restfractie plastic)		300	300
Risico hogere storting in voorziening onderhoud accommodaties		200	-
Risico's exploitatie	4.665	4.850	4.825
Risico's grondexploitaties/projecten			
Bougrondexploitaties en projecten, conform MPG	2.658	2.267	2.658
Extra risico Weideveld 3 en 6			473
Risicobuffer	-	-	-
Risico's grondexploitaties/projecten	2.658	2.267	3.131
Totaal risico's	7.323	7.117	7.956

Enkele risico's benoemen wij hier individueel.

- Met betrekking tot nieuw af te sluiten langlopende leningen wordt op begrotingsbasis rekening gehouden met een rente van 2,5% bij een looptijd van 25 jaar (lineair aflossen). De huidige marktrente ligt onder de 2,5%. Het is echter denkbaar dat de rente gaat stijgen. Indien de rente boven de 2,5% zal stijgen dan levert dit op begrotingsbasis een nadeel op. Hiervoor is een risico van € 75.000 opgenomen.
- In het kader van het Sociaal domein is, gezien het open-einde-karakter van de regelingen, een risico opgenomen ter grote van € 600.000.
- Er wordt voor de komende jaren een aanzienlijk bouwvolume verwacht. De raming voor opbrengst bouwvergunningen is gebaseerd op een gemiddelde realisatie. Grote projecten leveren incidenteel extra opbrengsten op. Deze zijn voor € 300.000 als kans (negatief risico) in de risicotabel verwerkt.
- We zien een aantrekkende markt met hogere inschrijvingen. Om die reden is het risico van kapitaalgoederen verhoogt naar € 1 miljoen.

- De gemeente krijgt subsidie van Nedvang voor de hoeveelheid gerecycled kunststof afval die daadwerkelijk wordt hergebruikt. Doordat de vraag naar hergebruikt plastic lager is dan het aanbod, is het onzeker of de gehele hoeveelheid plastic daadwerkelijk hergebruikt wordt. Hiermee is ook de subsidie onzeker. De begrote subsidie bedraagt circa € 480.000. Hierop wordt een risico ingeschat van circa € 300.000.

Benodigde weerstandscapaciteit

Niet alle risico's zullen zich gelijktijdig in volle omvang voordoen. De kansdichtheid hierop kan via risicosimulatie worden bepaald. Voor de kansdichtheid kan ook gebruik gemaakt worden van ervaringscijfers. Uitgegaan wordt van een gemiddeld zekerheidspercentage van 90%. Dit percentage is overgenomen op advies van de toezichthouder, de provincie Zuid-Holland. Voor de risico's in het kader van de grondexploitaties wordt een zekerheidspercentage van 100% gehanteerd omdat bij de bepaling van de hoogte van het risicobedrag reeds een afschalingscomponent is opgenomen.

De omvang van de benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door het totaal van de gewogen risico's te corrigeren met het zekerheidspercentage. Aan de hand hiervan kan de benodigde weerstandscapaciteit als volgt worden bepaald.

bedragen x € 1.000

Benodigde weerstandscapaciteit	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Benodigde weerstandscapaciteit exploitatie			
- Gewogen risico	4.665	4.850	4.825
- Zekerheidspercentage	90%	90%	90%
Benodigde weerstandscapaciteit exploitatie	4.199	4.365	4.343
Benodigde weerstandscapaciteit grondexploitaties/projecten			
- Gewogen risico	2.658	2.267	3.131
- Zekerheidspercentage	100%	90%	100%
Benodigde weerstandscapaciteit grondexploitaties/projecten	2.658	2.040	3.131
Totaal benodigde weerstandscapaciteit	6.857	6.405	7.474

Weerstandvermogen

Het weerstandsvermogen wordt bepaald door de verhouding van de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen wordt afzonderlijk bepaald voor de normale exploitatierisico's en voor de risico's in (grondexploitatie)projecten. Tenslotte wordt ook het gezamenlijke risico in beeld gebracht.

bedragen x € 1.000

Weerstandvermogen	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Weerstandvermogen exploitatie			
Beschikbare weerstandscapaciteit exploitatie	784	2.698	2.852
Benodigde weerstandscapaciteit exploitatie	4.199	4.365	4.343
Overschot (+) / tekort (-) weerstandscapaciteit exploitatie	- 3.415	- 1.667	- 1.491
Ratio weerstandsvermogen exploitatie *	0,19	0,62	0,66
Weerstandvermogen grondexploitaties/projecten			
Beschikbare weerstandscapaciteit grondexploitaties / projecten	8.337	8.229	11.225
Benodigde weerstandscapaciteit grondexploitaties / projecten	2.658	2.040	3.131
Overschot (+) / tekort (-) weerstandscapaciteit grondexploitaties	5.679	6.189	8.094
Ratio weerstandsvermogen grondexploitaties / projecten *	3,14	4,03	3,59
Weerstandvermogen totaal			
Beschikbare weerstandscapaciteit	9.121	10.927	14.077
Benodigde weerstandscapaciteit	6.857	6.405	7.474
Overschot (+) / tekort (-) weerstandscapaciteit	2.264	4.522	6.603
Ratio weerstandsvermogen totaal *	1,33	1,71	1,88

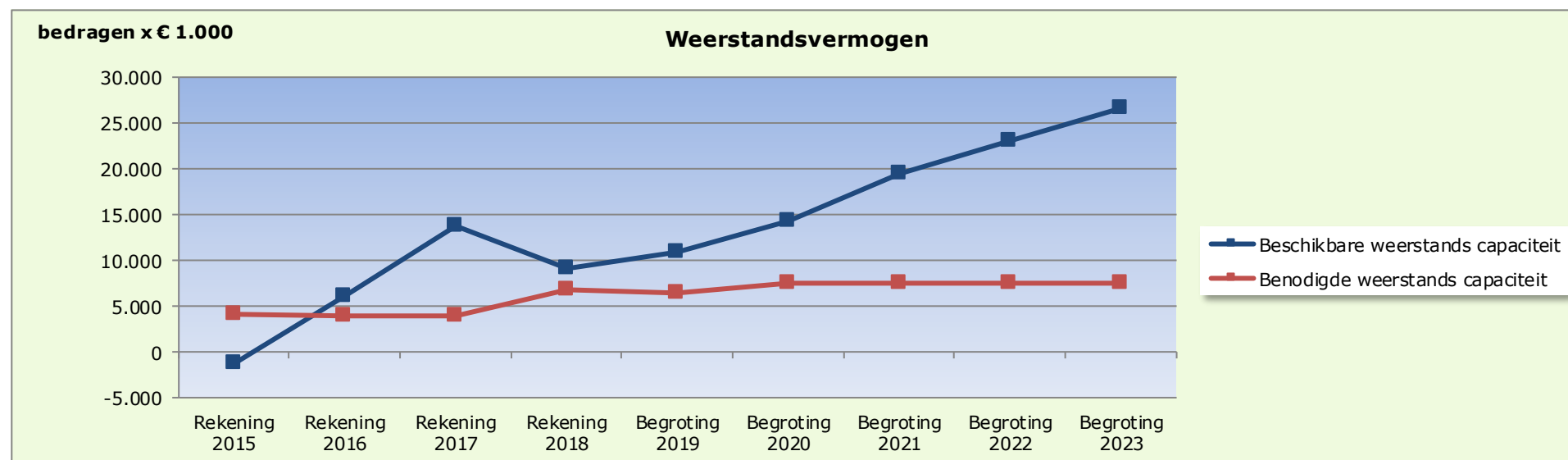
* Ratio weerstandsvermogen = Beschikbare weerstandscapaciteit / Benodigde weerstandscapaciteit

Voor de beoordeling van de ratio weerstandsvermogen kan gebruik gemaakt worden van de waarderingstabel die door het Nederlands Adviesbureau Risicomanagement in samenwerking met de Universiteit Twente is ontwikkeld.

Waardering	Ratio	Betekenis
A	> 2,0	Uitstekend
B	1,4 - 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 - 1,4	Voldoende
D	0,8 - 1,0	Matig
E	0,6 - 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Het weerstandsvermogen voor de **exploitatie** (ratio 0,66) kan aan de hand van deze tabel als **ruim onvoldoende** worden beoordeeld. Voor de **grondexploitatie / projecten** is het weerstandsvermogen met een ratio van 3,59 als **uitstekend** aan te merken. **Het totaalbeeld** van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit kan dan met een ratio van 1,88 **ruim voldoende** worden genoemd.

In onderstaande grafiek is het verloop van het weerstandsvermogen tot uitdrukking gebracht. Daaruit valt af te lezen dat de beschikbare weerstandscapaciteit boven de benodigde weerstandscapaciteit uitgaat.

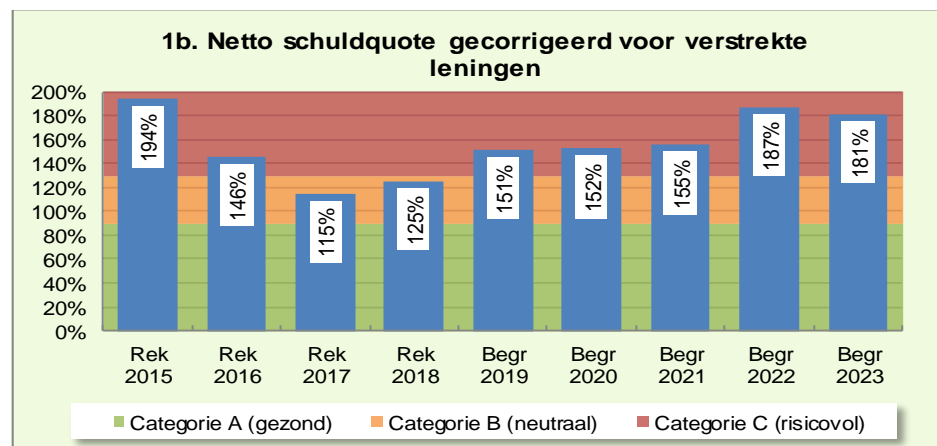
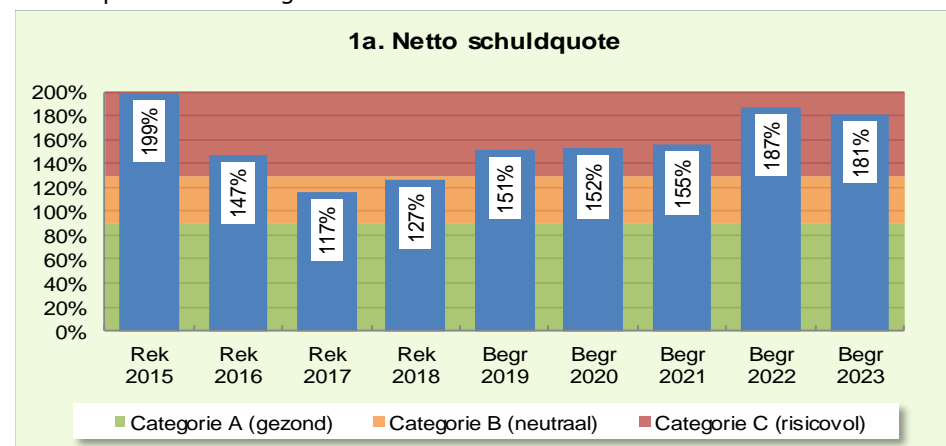
Kengetallen

De kengetallen zoals die uniform voor de gemeenten zijn voorgeschreven bestrijken ieder een eigen gebied. Hieronder zijn de verschillende kengetallen opgenomen en wordt de eigenheid daarvan beschreven. Ook wordt de onderlinge samenhang toelicht.

bedragen x € 1.000

1. Netto schuldquote		Rekening	Rekening	Rekening	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A. Vaste schulden	+	158.906	151.518	145.521	139.520	133.517	137.509	137.098	142.594	141.610
B. Netto vlottende schuld	+	8.218	7.498	8.003	10.338	12.407	12.716	16.224	15.705	14.565
C. Overlopende passiva	+	5.842	5.520	8.033	8.796	7.374	8.466	8.929	9.283	9.068
D1. Financiële activa (excl. versteekte leningen)	-	546	-	-	-	2.282	2.388	2.475	2.543	2.593
D2. Financiële activa (versteekte leningen)	-	3.676	1.765	1.615	1.488	-	-	-	-	-
E. Uitzettingen < 1 jaar	-	15.125	23.207	30.771	34.695	10.116	8.553	8.553	8.553	8.553
F. Liquide middelen	-	214	2.490	7.125	377	2.769	-	-	-	-
G. Overlopende activa	-	11.804	6.693	4.624	5.613	6.137	6.137	6.137	6.137	6.137
H. Totale baten (excl. mut. res.)	/	72.932	89.601	102.124	92.869	87.164	92.979	93.426	80.324	81.934
Netto schuldquote		199,2%	147,5%	116,6%	127,0%	151,4%	152,3%	155,3%	187,2%	180,6%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor versteekte leningen		194,2%	145,5%	115,0%	125,4%	151,4%	152,3%	155,3%	187,2%	180,6%

De netto schuldquote geeft aan hoe de netto schuld van de gemeente zich verhoudt tot de jaarlijkse baten. Anders gezegd: Kan met het jaarlijkse inkomen de schuld worden gedragen? Door de VNG is hiervan indicatief aangegeven dat gemeenten met een schuldquote van 130% of meer zich in de gevarenzone bevinden. Hierbij is een nuancering op zijn plaats. Het kan namelijk voorkomen dat gemeenten veel geld doorlenen aan derden, zoals bij woningcorporaties nogal eens het geval is. Om die reden is de 'netto schuldquote gecorrigeerd' ontwikkeld. Hierin is het doorleeneffect geëlimineerd en geeft daarmee een zuiverder beeld van de positie van de gemeente weer.

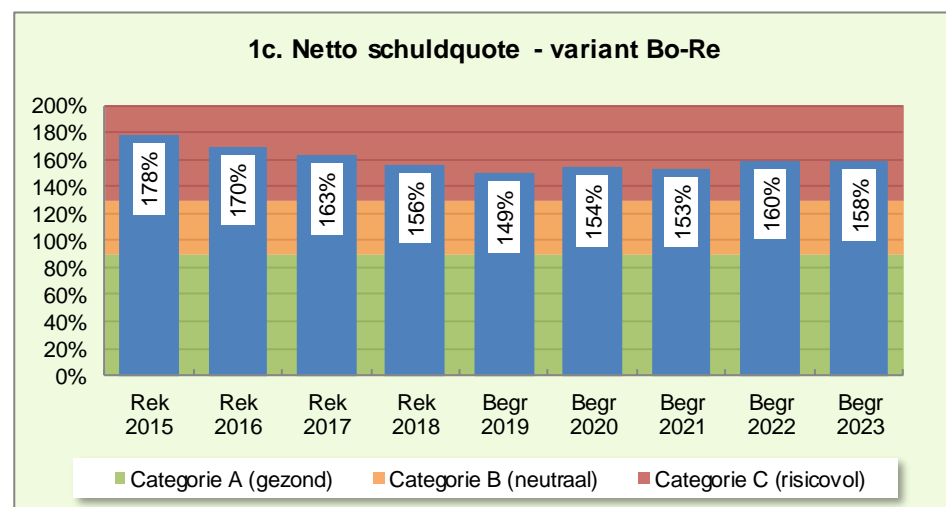

Het is goed er bij dit alles op te wijzen dat de oplopende schuldquote vanaf 2022 veroorzaakt wordt door de teruglopende opbrengsten in het kader van de grondexploitaties. Immers de schuldquote geeft de verhouding weer tussen de hoogte van de schuld en de jaarlijks te realiseren baten. Op het moment dat de jaarlijkse baten dalen, stijgt automatisch de schuldquote. Naar onze mening wekt dit een vertekend beeld.

De formule voor het berekenen van de netto schuldquote zoals hierboven gepresenteerd is niet alleen ingewikkeld, maar ook van veel, soms niet te beïnvloeden factoren afhankelijk. Om die reden heeft de gemeente Bodegraven-Reeuwijk een eigen variant op de netto schuldquote ontwikkeld. Deze is veel eenvoudiger toepasbaar en uitlegbaar en geeft het rechtstreekse verband weer tussen de schuldpositie van de gemeente ten opzichte van de begrotingsomvang van het gemiddelde van de afgelopen vier jaren (2015-2018). In onderstaande tabel en grafiek is deze zichtbaar gemaakt.

bedragen x € 1.000

1. Netto schuldquote - variant Bo-Re		Rekening 2015	Rekening 2016	Rekening 2017	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
A. Vaste schulden	+	158.906	151.518	145.521	139.520	133.517	137.509	137.098	142.594	141.610
B. Baten in het basisjaar (= gemiddelde 2015 - 2018)	/	89.381	89.381	89.381	89.381	89.381	89.381	89.381	89.381	89.381
Netto schuldquote		177,8%	169,5%	162,8%	156,1%	149,4%	153,8%	153,4%	159,5%	158,4%

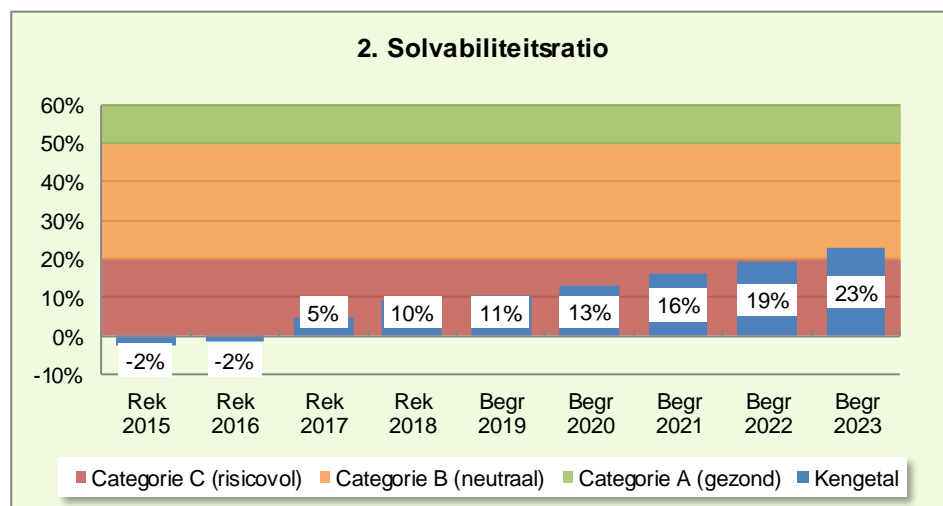

Uit de tabel en cijfers wordt de afname van de leningschuld inzichtelijk. Hoewel de schuldquote dalend is, bevindt deze zich nog boven de door de VNG genoemde bovengrens van 130%.

bedragen x € 1.000

2. Solvabiliteitsratio		Rekening	Rekening	Rekening	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A. Eigen vermogen	+	- 4.034	- 2.852	8.023	15.732	16.735	21.142	27.336	33.133	38.939
B. Balanstotaal	/	165.916	168.442	180.975	179.262	175.233	184.932	194.712	205.500	208.920
Solvabiliteit		-2,4%	-1,7%	4,6%	9,6%	10,6%	12,9%	16,3%	19,2%	22,9%

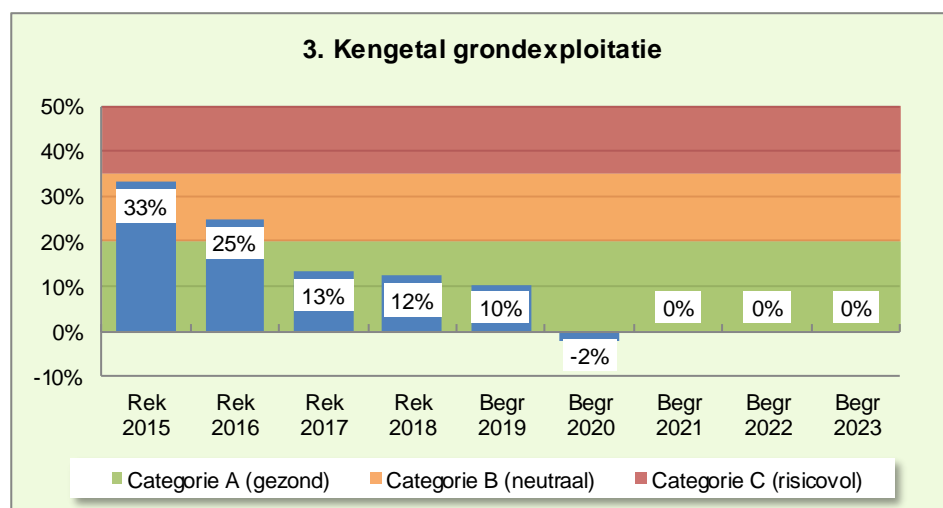
De solvabiliteitsratio geeft aan in hoeverre het gemeentelijk bezit niet met schuld belast is. Dit ratio geeft de ontwikkeling van het eigen vermogen weer. De gemeente kende in 2016 een negatief eigen vermogen en daardoor een negatief ratio. De verbetering die in 2017 is ingezet, zet zich de komende jaren door. Op dit moment is de ratio nog onder de norm. Als de huidige lijn wordt doorgezet dan zal vanaf 2022 ook deze ratio weer boven de norm van 20% uitkomen. Dat wil zeggen dat dan meer dan 20% van het balanstotaal uit eigen vermogen bestaat.

bedragen x € 1.000

3. Grondexploitatie		Rekening	Rekening	Rekening	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A. Niet in exploitatie genomen bouwgronden	+	7.178	7.214	4.775	4.775	7.178	-	-	-	-
B. Bouwgronden in exploitatie	+	16.958	15.220	8.929	6.647	1.706	- 2.198	-	-	-
C. Totale baten (excl. mut. res.)	/	72.932	89.601	102.124	92.869	87.164	92.954	93.402	80.258	81.820
Grondexploitatie		33,1%	25,0%	13,4%	12,3%	10,2%	-2,4%	0,0%	0,0%	0,0%

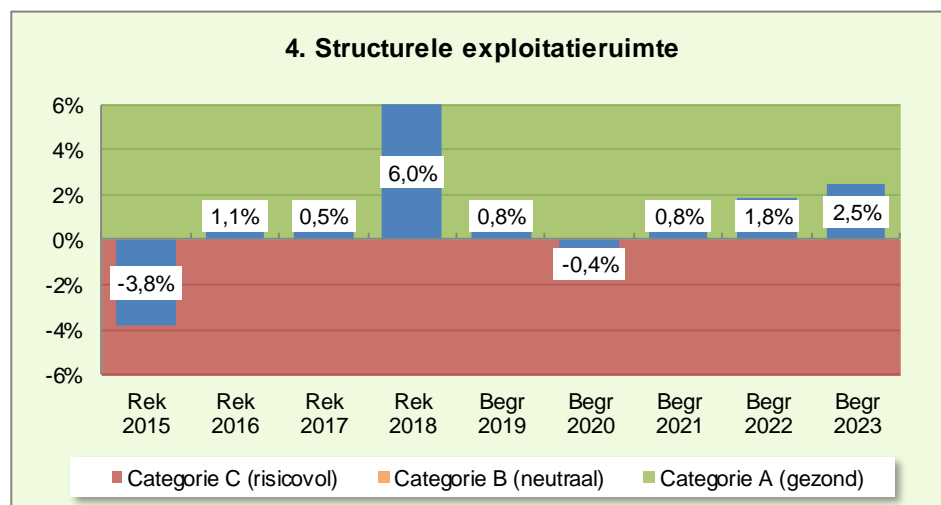
Het kengetal grondexploitatie geeft aan in welke mate de voorraad grondexploitaties van invloed is op de begroting. Hoe hoger dit percentage is, des te afhankelijker is de gemeente van de grondexploitaties. Doordat in de komende jaren veel bouwgronden worden verkocht, gaat de voorraad gronden dalen. Daarmee daalt ook de afhankelijkheid van de grondexploitaties.

bedragen x € 1.000

4. Structurele exploitatieruimte		Rekening	Rekening	Rekening	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A. Totale structurele lasten	-	- 81.073	- 71.050	- 68.092	- 93.171	- 66.108	- 77.548	- 78.771	- 78.720	- 79.698
B. Totale structurele baten	+	78.281	72.074	68.575	98.741	66.712	77.264	79.606	80.258	81.820
C. Totale structurele toevoegingen aan de reserves	-	-	-	-	-	- 134	- 65	- 65	- 66	- 66
D. Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	+	-	-	-	-	185	-	-	-	-
E. Totale baten	/	72.932	89.601	102.124	92.869	87.164	92.954	93.402	80.258	81.820
Structurele exploitatieruimte		-3,8%	1,1%	0,5%	6,0%	0,8%	-0,4%	0,8%	1,8%	2,5%

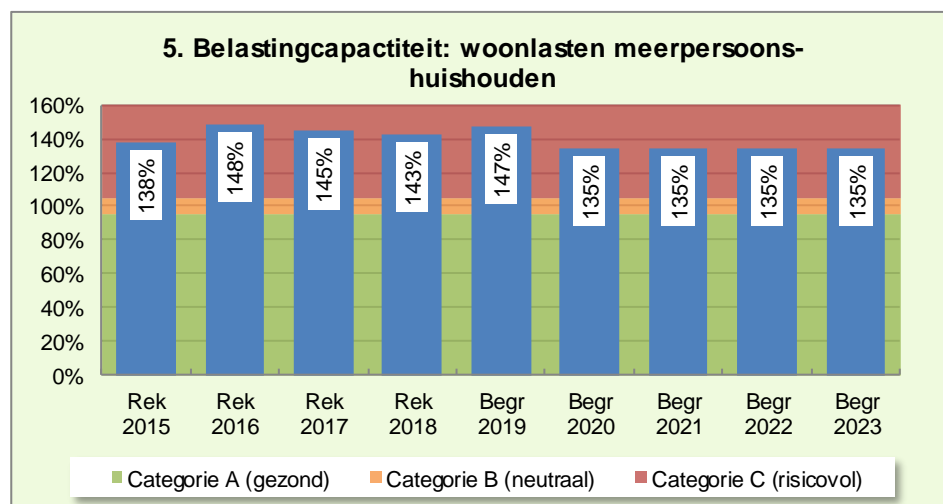
De structurele exploitatieruimte geeft aan welk gedeelte van de totale exploitatiebaten beschikbaar is. Dit percentage dient altijd positief te zijn. Hoe groter dit percentage hoe meer ruimte er beschikbaar is voor zaken als 'terugdringen schuldpositie', "nieuw beleid", etc.

bedragen x € 1.000

5. Gemeentelijke belastingcapaciteit: Woonlasten meerpersoonshuishouden			Rekening	Rekening	Rekening	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
			2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A.	OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	305	414	391	384	395	398	398	398	398
B.	Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	308	331	342	350	357	357	357	357	357
C.	Afvalstoffenheffing voor een gezin	+	297	250	254	260	286	209	209	209	209
D.	Eventuele heffingskorting	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
E. Totale woonlasten gezin bij gemiddelde WOZ-waarde			909	995	987	994	1.037	963	963	963	963
F.	Woonlasten landelijke gemiddelde voor gezin in t-1	/	659	671	683	697	704	716	716	716	716
Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde jaar er voor			138,0%	148,3%	144,5%	142,7%	147,3%	134,6%	134,6%	134,6%	134,6%

De belastingcapaciteit zou eigenlijk beter omschreven kunnen worden als de belastingdruk. Dit percentage geeft namelijk de lokale lastendruk weer als percentage van de landelijke lastendruk. Ook hier is een nuancering op zijn plaats. Dit kengetal wordt namelijk berekend op basis van de gemiddelde WOZ-waarde. Deze waarde kan echter per gemeente flink verschillen. Zo kennen de gemeenten Wassenaar en Bloemendaal een veel hogere gemiddelde WOZ-waarde dan gemeenten in Groningen of Zeeland. In dit verband wordt opgemerkt dat Bodegraven-Reeuwijk een relatief hoge gemiddelde WOZ-waarde kent en daarmee per definitie hoog in deze tabel zal scoren.

Samenvatting

Signaleringswaarden kengetallen	Categorie A gezond	Categorie B neutraal	Categorie C risicovol
1a. Netto schuldquote	< 90%	90 - 130%	> 130%
1b. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	< 90%	90 - 130%	> 130%
2. Sovabiliteitsratio	> 50%	20 - 50%	< 20%
3. Grondexploitatie	< 20%	20 - 35%	> 35%
4. Structurele exploitatieruimte	> 0%	0%	< 0%
5. Gemeentelijke belastingcapaciteit	< 95%	95 - 105%	> 105%

bedragen x € 1.000

Kengetallen	Rekening	Rekening	Rekening	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1a. Netto schuldquote	199,2%	147,5%	116,6%	127,0%	151,4%	152,3%	155,3%	187,3%	180,8%
1b. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	194,2%	145,5%	115,0%	125,4%	151,4%	152,3%	155,3%	187,3%	180,8%
2. Sovabiliteitsratio	-2,4%	-1,7%	4,6%	9,6%	10,6%	12,9%	16,3%	19,2%	22,9%
3. Grondexploitatie	33,1%	25,0%	13,4%	12,3%	10,2%	-2,4%	0,0%	0,0%	0,0%
4. Structurele exploitatieruimte	-3,8%	1,1%	0,5%	6,0%	0,8%	-0,4%	0,8%	1,8%	2,5%
5. Gemeentelijke belastingcapaciteit	138,0%	148,3%	144,5%	142,7%	147,3%	134,6%	134,6%	134,6%	134,6%

In deze samenvattende tabel worden de uitkomsten van de verschillende kengetallen in één tabel weergegeven. Daarbij is tevens de kleurwaardering "rood, oranje, groen" weergegeven zodat de lezer in één oogopslag een beeld heeft van de financiële positie van de gemeente. Over het algemeen kan dan de conclusie worden getrokken dat deze als 'risicovol' te betitelen is.

Paragraaf 3 – Onderhoud kapitaalgoederen

Wat is het doel van deze paragraaf?

In deze paragraaf geven we het kader weer over het onderhoud van kapitaalgoederen van de openbare ruimte zoals wegen, rioleringen, waterwerken, kunstwerken, groenvoorzieningen en speelplaatsen. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een belangrijk deel van de begroting gemoeid. Een goed overzicht is belangrijk om goed inzicht te krijgen in de financiële positie.

Om het beheer van de kapitaalgoederen goed te onderbouwen op basis van de door de gemeenteraad vastgestelde uitgangspunten, zijn onderhoudsprogramma's opgesteld. De benodigde budgetten voor regulier, groot onderhoud en rehabilitaties worden op basis hiervan structureel in de meerjarenbegroting opgenomen. De praktijk leert dat, als dit niet planmatig gebeurt, er achterstallig onderhoud ontstaat. Het oplossen van achterstallig onderhoud kost uiteindelijk meer dan regulier uitgevoerd onderhoud.

Het bestaande beleid voor het onderhoud van de kapitaalgoederen is vastgelegd in twee beleids- en beheerplannen:

Beheerplan	Jaar van vaststelling	Jaar van actualisering
Verbreed gemeentelijk rioleringsplan (VGRP)	2017	2021
Onderhoudsplan Leefomgeving	2017	2021

Het Verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan 2017 t/m 2020 (V-GRP) geeft inzicht in de wijze waarop de gemeente haar taken op basis van de Wet milieubeheer en waterwet uitvoert. De gemeente is verantwoordelijk voor het inzamelen en transport van afvalwater, het inzamelen en verwerken van hemelwater en de zorgplicht voor het grondwater. De kosten voor de uitvoering van deze beheermaatregel worden gedekt uit de rioolheffing.

In het onderhoudsplan Leefomgeving Openbare Ruimte 2017 t/m 2020 is het beleid, het beheer en benodigde financiële middelen vastgelegd voor alle onderdelen van de openbare ruimte.

Welke doelstellingen willen we bereiken?

1. Door het goed beheren van de openbare ruimte wordt beoogd dat de gemeente Bodegraven-Reeuwijk een veilige, aantrekkelijke woon- en leefomgeving biedt voor haar bewoners.
2. Zorgen voor een goede openbare ruimte. Een ruimte voor de inwoner waarbij inrichting en beheer zorgvuldig en integraal op elkaar zijn afgestemd, passend binnen het karakter en gebiedskenmerken van de dorpen.
3. Het onderhoudsniveau is per gebied door middel van beeldkwaliteit vastgesteld. Voor de begraafplaats is dit beeldkwaliteit A. Voor het centrum, de woonwijken en bedrijventerreinen is dit beeldkwaliteit B. Voor het buitengebied is dit beeldkwaliteit C. Het onderhoud en benodigde financiële middelen zijn hierop afgestemd.

Welke activiteiten doen we in 2020 om deze doelstellingen te bereiken?

Op basis van bovengenoemde beleids- en beheerplannen wordt het beheer, het groot onderhoud en reconstructies uitgevoerd. In 2017 zijn de beleids- en beheerplannen opnieuw geactualiseerd en vastgesteld. Uitgangspunt in deze plannen is om de werkzaamheden zoveel mogelijk integraal voor te bereiden en uit te voeren. Ander uitgangspunt is een gebiedsgerichte aanpak, afstemmen en passend binnen het karakter en gebiedskenmerken van de dorpen. Het accent zal meer komen te liggen op een veilige openbare ruimte. Verder speelt mee dat we ook zoveel mogelijk samen willen doen met de gebruikers en bewoners van de openbare ruimte. Participatie in welke vorm is een belangrijk en leidend uitgangspunt voor beleid. Items hierbij zijn: actieve inbreng en samenwerken met de dorpsoverleggen, bijdrage leveren aan de wijkschouwen, het ondersteunen van bewoners bij het adopteren van groen, afhandelen van vragen en klachten via het meldpunt openbare ruimte, etc.. Het beheren van de openbare ruimte op basis van vastgestelde beeldkwaliteiten zal tegen het licht worden gehouden. Keuzes van beheer op basis van meer risico gestuurd beheren, of andere parameters, zijn onderdeel van de nieuwe beleids- en beheerplannen.

Wat kost het?

Het onderhoud van kapitaalgoederen wordt onderverdeeld in regulier onderhoud, groot onderhoud en rehabilitaties. De hieronder genoemde kosten corresponderen met de in de meerjarenbegroting opgenomen budgetten. De overige beheershandelingen zitten qua dekking binnen de begroting, zoals de afvalstoffenheffing, begraafplaatstarieven, gladheidbestrijding, algemene verkeerszaken en overige niet gebonden taken.

De huidige bedragen in de begroting zijn gebaseerd op de huidige plannen, inclusief doorgevoerde bezuinigingen en mutaties. In de op te stellen beleids- en beheerplannen worden de financiële kaders opnieuw vastgesteld.

Regulier onderhoud

Dit betreffen werkzaamheden en maatregelen van kort cyclisch karakter, zoals het verhelpen van meldingen en schadeherstel. Goed, consequent uitgevoerd regulier onderhoud is levensduurverlengend. De kosten worden gedekt uit de beheer- en onderhoudsbudgetten, die jaarlijks in de begroting beschikbaar worden gesteld.

bedragen x € 1.000

Regulier onderhoud	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Wegen, straten en pleinen	1.914	2.518	2.368
Openbare verlichting	429	359	342
Bruggen	379	439	419
Verkeer	451	507	511
Natuur en landschap	152	272	222
Waterwegen	598	486	525
Groenvoorzieningen	1.519	1.485	1.594
Speelgelegenheden	119	141	145
Totaal	5.562	6.208	6.126

Groot onderhoud

Hieronder vallen de werkzaamheden die ervoor te zorgen dat de kapitaalgoederen tijdens hun levensduur in goede staat blijven. De kosten voor deze werkzaamheden worden gedekt uit de voorziening. Deze voorziening wordt jaarlijks gevoed met een dotatie uit de begroting, waarmee pieken en dalen in de uitgaven worden geëgaliseerd binnen de voorziening. Om de voorziening langjarig in stand te houden is het noodzakelijk dat de dotatie aan deze voorziening de komende jaren groter wordt. In onderstaande tabel is de toename over de jaren heen inzichtelijk.

bedragen x € 1.000

Groot onderhoud	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Wegen, straten en pleinen	586	870	1.046
Openbare verlichting	54	103	-
Bruggen	107	149	4
Verkeer	15	-	-
Waterwegen	195	273	161
Groenvoorzieningen	-	-	134
Totaal	956	1.394	1.345

Rehabilitaties

Dit is het totaal vervangen van een kapitaalwerk aan het eind van de levensduur of het uitvoeren van levensduurverlengende maatregelen. Deze investeringen van maatschappelijk nut worden geactiveerd en in een aantal jaren afgeschreven. Op basis van het uitvoeringsprogramma 2017 t/m 2020 worden voor de komende jaren de volgende investeringsbedragen geraamd, met daarbij de onderstaande cumulatieve kapitaallasten.

bedragen x € 1.000

Jaar van investering	Bedrag van de investering	Kapitaallasten *1	Cumulatieve kapitaallasten
2020	9.347	545	545
2021	8.208	479	1.016
2022	7.417	433	1.434
2023	6.690	390	1.804

*1) O.b.v. gemiddelde afschrijvingsduur van 30 jaar en een renteomslagpercentage van 2,5%

Uitvoeringsprogramma

Op basis van het onderhoudsplan leefomgeving en het V-GRP wordt er een uitvoeringsprogramma opgesteld. De benodigde financiële middelen voor het kunnen uitvoeren van de projecten in het kader van groot onderhoud en rehabilitaties zijn hierop afgestemd. De planning van het uitvoeringsprogramma wordt jaarlijks geactualiseerd, daarbij rekening houdend met andere projecten en ontwikkelingen.

Paragraaf 4 – Financiering

Wat is het doel van deze paragraaf?

De financieringsparagraaf heeft als doel de gemeenteraad te informeren over het beleid op het vlak van financiering / treasury en de daarmee samenhangende risico's. In de begroting wordt ingegaan op het voorgenomen beleid, in de jaarstukken op de uitvoering van het beleid. De volgende onderwerpen komen aan de orde.

1. Treasurybeleid
2. Treasurybeheer
3. Risicobeheer
4. Kasbeheer

De Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) vormt het wettelijk kader voor de financieringsparagraaf. Het doel van de wet is het bevorderen van de kredietwaardigheid en van de transparantie van het financieringsbeleid. Voor de beheersing daarvan is een aantal instrumenten geformuleerd zoals:

- het stellen van een kwantitatieve kasgeldlimiet en een renterisiconorm over de vaste schuld
- het verplichten tot het opstellen van een Treasurystatuut
- het verplichten van een verantwoordingsrapportage in de jaarrekening en begroting
- vanaf 1 januari 2014 de verplichting om alle overtollige activiteiten te stallen bij het Rijk of andere openbare lichamen (schatkistbankieren)

De gemeente beschikt op grond van de Wet FIDO over een Treasurystatuut welke in 2018 is geactualiseerd.

Treasurybeleid

Het algemene financiële beleid is erop gericht de toename van de schuldpositie te verminderen en zo mogelijk de schuldpositie af te bouwen. Het treasurybeleid is opgenomen in het Treasurystatuut. Treasury houdt zich bezig met risico's, die samenhangen met alle (toekomstige) kasstromen. Deze risico's komen zowel voort uit de financieringsbehoefte, als uit de modaliteiten van de bestaande portefeuilles (onder meer: vervroegde aflossingen, herfinanciering, herbeleggen, renteaanpassingen en dergelijke). Het treasurybeleid is primair gericht op het waarborgen van financiële continuïteit door het resultaat en vermogen te beschermen tegen financiële risico's en de organisatie financierbaar te houden. Deze bescherming vindt plaats door de renterisico's en risico's uit financiële posities te vermijden en te spreiden. In principe zijn de uitgangspunten als volgt:

- zorg dragen voor voldoende financierbaarheid op korte en lange termijn
- bewerkstelligen van passende financieringslasten
- beheersen van wettelijke en feitelijke rente- en of financieringsrisico's
- risicomijdend uitzetten van gelden en afgeven van garanties (mag alleen nog in het kader van een publiek taak)
- zorg dragen voor een effectief, veilig en efficiënt betalingsverkeer
- actief onderhouden van contacten met marktpartijen om toegang tot de financiële markten open te houden

Actief wordt gebruik gemaakt van de wettelijke mogelijkheden om passende financieringslasten te bewerkstelligen. Dit resulteert onder meer in het zo maximaal mogelijk betrekken van de kasgeldlimiet bij financieringsbeslissingen.

Treasurybeheer

Financieringsbeleid

In deze paragraaf wordt informatie verstrekt over het verloop van de financiering. Dit gebeurt in de vorm van grafieken over de volgende onderwerpen:

1. Saldi langlopende geldleningen.
2. Financieringsratio.
De financieringsratio geeft een indicatie van de mate waarin de vaste activa van de gemeente (inclusief 50% van de grondexploitatie) gefinancierd zijn met langlopend vreemd vermogen
3. Financieringsoverschot/-tekort.
Het financieringsoverschot/tekort geeft een indicatie van de mate waarin de langlopende (materiële) bezittingen (inclusief 50% van de grondexploitatie) van de gemeente zijn gefinancierd met langlopend vermogen.

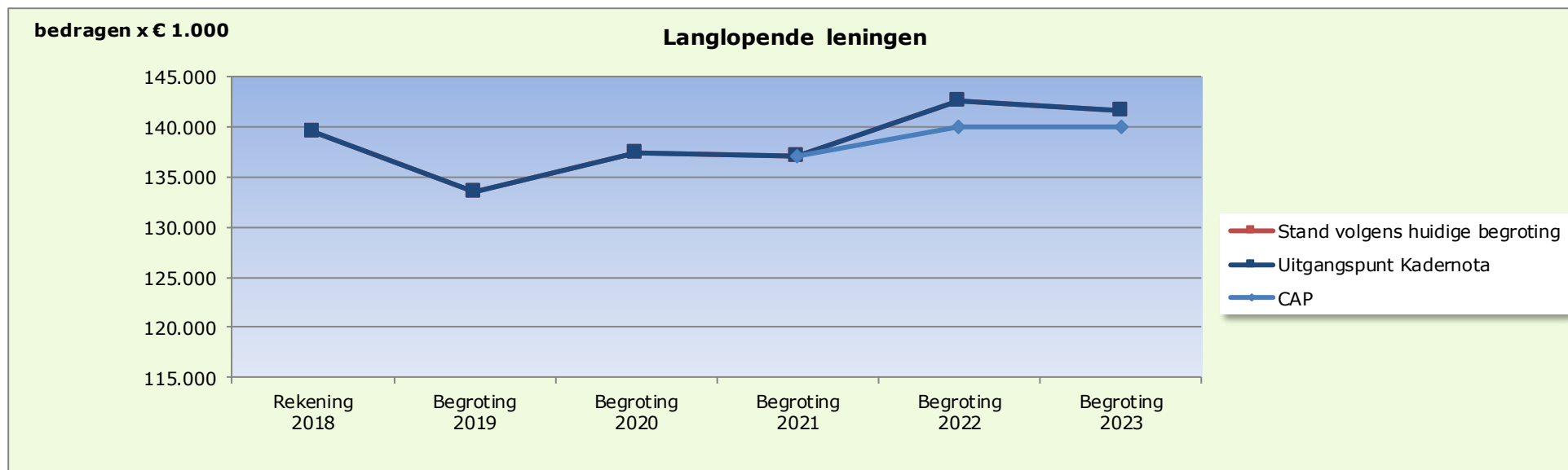
Leningenportefeuille

De samenstelling van de leningenportefeuille blijkt uit de staat 'geldleningen', opgenomen in de bijlagen. Voor alle leningen geldt dat gehele of gedeeltelijke vervroegde aflossing gedurende de looptijd van de lening niet is toegestaan. Gelet op de huidige stand van de liquide middelen wordt voor alle van de komende jaren een nieuwe geldlening voorzien. Samengevat geeft dit het volgende beeld:

bedragen x € 1.000

Langlopende leningen	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Stand per 1 januari	145.514	139.514	133.510	137.502	137.091	142.587
Aflossing leningen	- 6.000	- 6.004	- 6.008	- 6.411	- 6.504	- 6.984
Opname leningen	-	-	10.000	6.000	12.000	6.000
Stand per 31 december	139.514	133.510	137.502	137.091	142.587	141.603
Uitgangspunt Kadernota 2020	139.514	133.510	137.502	137.091	142.587	141.603
Verschil ten opzichte van Kadernota	-	-	-	-	-	-

De portefeuille laat, zoals in bovenstaande tabel valt af te lezen, een oplopende schuldpositie zien. Ook uit de grafiek op de volgende pagina is dat af te lezen. In deze grafiek is tevens een zogenoemde CAP opgenomen. Deze CAP geeft de lijn van de maximaal gewenste leningschuld weer. Dat impliceert overigens dat in de jaren 2022 en 2023 voor enkele miljoenen zal moeten worden omgebogen.

De verwachting omtrent de renteontwikkeling

Ook in 2018 zijn de rentepercentages historisch laag gebleven. Op het moment van het opstellen van deze begroting zijn er geen signalen die er op duiden dat er op korte termijn grote rentestijgingen te verwachten zijn. Daarbij wordt ook opgemerkt dat bij de vanaf 2019 aan te trekken geldleningen de begroting is doorgerekend tegen een rentepercentage van 3,5. Pas op het moment dat deze 3,5% wordt overstegen zal voor de meerjarenramingen sprake zijn van een nadelig effect.

Risicobeheer

Met betrekking tot het risicobeheer heeft de gemeenteraad als algemeen uitgangspunt vastgesteld, dat alleen leningen of garanties uit hoofden van de "publieke" taak worden verstrekt. Andere uitzettingen zijn op grond van de Wet FIDO niet toegestaan. Eventuele overtollige financiering mag uitsluitend nog worden belegd bij de Rijksoverheid of medeoverheden.

Kasgeldlimiet

Om in de financieringsbehoefte te voorzien wordt in voorkomende gevallen zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van het aantrekken van kortlopende geldleningen. De kasgeldlimiet geeft aan tot welk bedrag de financieringsbehoefte met kortlopende geldmiddelen afgedekt mag worden. In de Wet FIDO is bepaald dat de kasgeldlimiet 8,5% van het begrotingstotaal mag bedragen. De toegestane kasgeldlimiet vertoont het volgende beeld:

bedragen x € 1.000				
Kasgeldlimiet 2020	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
Toegestane kasgeldlimiet				
Omvang primitieve begroting	89.935	89.935	89.935	89.935
In procenten	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
Toegestane kasgeldlimiet	7.644	7.644	7.644	7.644
Omvang vlottende schulden				
Opgenomen gelden < 1 jaar	12.407	12.407	12.407	12.407
Schuld in rekening-courant	-	-	-	310
Gestorte gelden door derden < 1 jaar	-	-	-	-
Overige leningen (niet zijnde vaste schuld)	-	-	-	-
Totaal vlottende schulden	12.407	12.407	12.407	12.717
Omvang vlottende middelen				
Contante gelden in kas	-	-	-	-
Tegoeden in rekening-courant	2.769	1.750	750	-
Overige uitstaande gelden < 1 jaar	10.116	9.500	9.000	8.553
Totaal vlottende middelen	12.885	11.250	9.750	8.553
Totaal netto vlottende schuld	- 478	1.157	2.657	4.164
Afwijking t.o.v. de kasgeldlimiet				
Overschrijding kasgeldlimiet				
Onderschrijding kasgeldlimiet	8.122	6.487	4.987	3.480

Renterisiconorm

De renterisiconorm in de Wet FIDO bepaalt dat een gemeente elk jaar maximaal 20% van het begrotingstotaal kan vernieuwen. Die vernieuwing kan dan bestaan uit herfinanciering of herziening van het rentepercentage. Doel van de renterisiconorm is dat de gemeenten de renterisico's over de jaren spreiden, zodat zij niet van het ene op het andere jaar met een enorme stijging van de rentelasten worden geconfronteerd. Voor de komende jaren geeft de toegestane renterisiconorm het volgende beeld:

bedragen x € 1.000

Grondslag renterisico	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Omvang primitieve begroting	70.653	89.935	88.546	79.646	80.253
Toegestane renterisiconorm					
In procenten	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%
Minimumbedrag (wettelijk bepaald)	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Toegestane renterisiconorm	14.131	17.987	17.709	15.929	16.051

Het renterisico vertoont het volgende beeld:

bedragen x € 1.000

Renterisico 2020	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Renterisico vaste schulden						
Renteherziening		-	-	-	-	-
Aflossing	6.000	6.004	6.008	6.411	6.504	6.984
Renterisico	6.000	6.004	6.008	6.411	6.504	6.984
Toets renterisiconorm						
Toegestane renterisiconorm	13.777	14.131	17.987	17.709	15.929	16.051
Onderschrijding renterisiconorm	- 7.777	- 8.127	- 11.979	- 11.298	- 9.425	- 9.067
Overschrijding renterisiconorm						

Uit deze tabel valt af te leiden dat de gemeente een zeer beperkt renterisico loopt, of in elk geval dat het aflossingsschema van de langlopende leningen zich ruim binnen de normen voor de bepaling van het renterisico bevindt.

Renteschema

De commissie BBV adviseert in "Notitie rente 2017" in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken een renteschema op te nemen. Hiermee wordt inzicht gegeven in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening. Hierbij wordt opgemerkt dat de door het BBV voorgeschreven berekeningswijze wordt gevolgd.

bedragen x € 1.000

Renteschema		Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
a. Externe rentelasten over de korte en lange financiering	(+)	- 3.597	- 3.463	- 3.477
b. Externe rentebaten	(+)	94	24	27
Totaal door te rekenen externe rente		- 3.503	- 3.439	- 3.450
c1. Rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	(+)	407	270	183
c2. Rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	(+)	-	-	-
c3. Rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken	(+)	-	-	-
Saldo door te rekenen externe rente		- 3.096	- 3.169	- 3.267
d1. Rente over eigen vermogen	(+)	-	-	-
d2. Rente over voorzieningen (contante waarde)	(+)	-	-	-
Aan taakvelden (programma's inclusief overhead) toe te rekenen rente		- 3.096	- 3.169	- 3.267
e. Werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief overhead) toegerekende rente (renteomslag)	(-)	- 3.937	- 3.396	- 3.514
f. Renteresultaat op het taakveld treasury		841	227	247

Het renteresultaat 2020 is ten opzichte van 2019 licht gestegen, maar vertoont geen vermeldenswaardige afwijkingen. Hierbij wordt nog opgemerkt dat conform het BBV (notitie rentebeleid) aan de grondexploitaties niet de renteomslag, maar een marktconforme rente wordt toegerekend.

Kredietrisicobeheer

Bij de Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting wordt ter uitvoering van de Regeling Starterslening een rekening-courant aangehouden. Het verwachte saldoverloop is als volgt:

bedragen x € 1.000

Startersleningen	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Stand per 1 januari	990	1.066	1.135	1.198	1.252	1.299
Aflossing leningen	- 153	- 160	- 167	- 174	- 181	- 188
Verstreekte leningen	229	230	230	228	228	228
Stand per 31 december	1.066	1.135	1.198	1.252	1.299	1.339

Valutarisicobeheer

Valutarisico's zijn uitgesloten omdat wij alleen leningen verstrekken, aangaan of garanderen in Euro's.

Kasbeheer

Saldo- en liquiditeitenbeheer

Het liquiditeitsgebruik wordt geoptimaliseerd door de geldstromen op gemeenteniveau op elkaar af te stemmen. Bovendien maken wij gebruik van het product "pakket geïntegreerde dienstverlening" van de BNG. Het betalingsverkeer wordt zoveel mogelijk elektronisch uitgevoerd door de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). Treasury activiteiten worden gebaseerd op een liquiditeitsprognose.

Gemeentefinanciering

Financiering met externe financieringsmiddelen wordt zoveel mogelijk beperkt door primair de beschikbare interne financieringsmiddelen (reserves en voorzieningen) te gebruiken teneinde het renteresultaat te optimaliseren. Immers eigen financieringsmiddelen uitzetten, brengt minder rentebaten op dan het aantrekken van een geldlening kost. Financieringen worden enkel aangetrokken ten behoeve van de uitoefening van de publieke taak. Ter voorkoming van een overschrijding van de kasgeldlimiet trekken we indien noodzakelijk langlopend geld aan. Verder gaan we ervan uit dat het rentepercentage van de kortlopende geldleningen lager zal zijn dan die van de langlopende geldleningen. Om die reden zal de noodzakelijke financiering zo veel mogelijk plaatsvinden door het aantrekken van kortlopende geldleningen (uiteraard binnen de toegestane kasgeldlimiet).

Relatiebeheer

De gemeente Bodegraven-Reeuwijk heeft bij de volgende bankinstellingen een rekening-courantverhouding: Bank Nederlandse Gemeenten, ING-Postbank, ABN-AMRO bank en de Rabobank.

Paragraaf 5 – Bedrijfsvoering

Strategische doelstellingen

De gemeente Bodegraven-Reeuwijk realiseert en levert een scala van producten en diensten. Daarvoor is een goede bedrijfsvoering van groot belang. In deze paragraaf duiden we de belangrijkste ontwikkelingen.

Dynamiek in de samenleving

De netwerksamenleving vraagt om een veranderende overheid die naast inwoners staat: niet erboven. Dat betekent een overheid die zich dienstbaar opstelt en meebeweegt met de dynamiek van de samenleving. Onze gemeente doet dit met daadkracht, lef en met oog voor de uitvoering van beleid. Kernwaarden daarbij zijn integriteit, betrouwbaarheid en de kunst van het loslaten. Wij zien dit als belangrijke voorwaarden voor een modern gemeentebestuur.

Van buiten naar binnen werken

De veranderende samenleving heeft grote betekenis voor de wijze van organiseren, samenwerken en leiderschap. Daar waar voorheen hiërarchische structuren, systemen en instrumentarium leidend waren, worden flexibiliteit, netwerken en snel kunnen reageren steeds belangrijker om verbinding te kunnen maken en houden met de samenleving.

De ontschotting van de organisatie en het van buiten naar binnen werken heeft in diverse werkprocessen vorm en inhoud gekregen. Wij blijven de organisatie doorontwikkelen en sturen er op dat de ingezette veranderingen organisatiebreed het bewustzijn brengen dat samenwerking en daarbij aansluiten bij de samenleving voorwaardelijk is. Het streven is dan ook naar een organisatie die lenig mee kan buigen met deze continu veranderende samenleving.

Ontwikkeling

Met alle medewerkers zijn ontwikkelgesprekken gevoerd en zijn de ontwikkelkwaliteiten in beeld gebracht. In 2020 blijven we het middel van 360 graden feedback inzetten zodat inzichtelijk wordt hoe de ontwikkeling van de medewerker door zijn/haar samenwerkingspartners wordt ervaren in de praktijk.

Concernsturing

Waar voorheen in de organisatie de rol van concernsturing ontbrak, heeft deze rol inmiddels een duidelijke positie gekregen. Dit maakt het mogelijk om vanuit overzicht en inzicht de majeure ontwikkelingen en de financiële positie in samenhang met elkaar te kunnen beoordelen en de gezamenlijke koers te kunnen uitzetten. Om de ontwikkeling van de financiële positie te monitoren, is het van essentieel belang dat de kwaliteit van de sturingsinformatie van een hoog niveau is en blijft. Sturen op hoofdlijnen is hierbij essentieel waarbij ook de aandacht uitgaat naar de meest risicovolle projecten. Via de verschillende rapportages (zoals Sociaal Domein en fysieke leefomgeving) vindt tussentijdse monitoring van projecten plaats. De sturing op de ontwikkeling van de grondexploitaties, de financiële risico's en de vertaling naar de financiële positie van de gemeente heeft nog steeds alle prioriteit.

Ontwikkeling IT

In de afgelopen twee jaar zijn onze IT projecten vooral gericht geweest op het vernieuwen van de infrastructuur. Hier was een inhaalslag noodzakelijk door in de afgelopen jaren uitgestelde investeringen. Concreet kan hierbij worden gedacht aan de vernieuwing van de kantoorautomatisering, de vervanging van thin clients

(p.c. 's) en de vervanging van de servers waarop de gemeentelijke applicaties draaien. In het vierde kwartaal 2019 tot en met het eerste kwartaal 2020 worden hiervoor de afrondende werkzaamheden verricht.

Tegelijkertijd zijn we in de afgelopen periode gestart met de doorontwikkeling van de IT omgeving richting de Cloud. Zowel voor de applicaties en servers (hardware) als het personeel heeft deze beweging een forse impact. Applicaties moeten qua ontwikkeling Cloud geschikt zijn, onze eigen server omgeving moet te zijner tijd naar de Cloud worden gebracht en personeel richt zich niet meer op eigen beheer, maar gaat zich meer en meer richten op een regisserende rol, waarin externe partners worden aangestuurd om de contactafspraken op een juiste en adequate wijze na te komen.

Voor deze ontwikkeling moet in een gemeentelijke organisatie als de onze worden gedacht aan een periode van 2 tot 4 jaar.

Op dit moment laten we onderzoek doen naar de wijze waarop onze IT omgeving in de komende jaren vorm moet krijgen en hoe de beweging naar de Cloud wordt ingericht. Vragen die hierbij aan de orde komen zijn: welke principes zijn leidend voor onze IT (ontwikkeling)? Welke samenwerkingspartners zijn bij deze ontwikkeling gewenst? Hoe worden personele gevolgen gedragen en krijgen deze vorm? En hoe passen onze financiële kaders bij de ontwikkelingen die wij voor staan?

De uitkomsten van dit onderzoek en de adviezen die worden gegeven zijn bepalend voor de keuzes die gemaakt moeten worden om IT optimaal ondersteunend te laten zijn voor de gemeentelijke dienstverlening en processen.

Paragraaf 6 – Verbonden partijen

Wat is het doel van deze paragraaf?

In deze paragraaf wordt de gemeentelijke visie uiteengezet op verbonden partijen en op de bestuurlijk te realiseren doelen per verbonden partij.

Er is sprake van een verbonden partij als onze gemeente een bestuurlijk én financieel belang heeft in een derde rechtspersoon. Bij bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van onze gemeente in de derde partij, omdat onze gemeente:

- zitting heeft in het dagelijks- of algemeen bestuur
- aandelen bezit en daarom stemrecht heeft

Van een financieel belang is sprake indien wij de middelen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgen bij faillissement van de partij of indien financiële problemen bij de derde partij (deels) verhaald worden op onze gemeente.

Relaties waarbij alleen sprake is van een financieel of bestuurlijk belang, vallen niet onder het begrip verbonden partij.

De gemeente Bodegraven-Reeuwijk neemt in de regel deel aan gemeenschappelijke regelingen, stichtingen, N.V.'s en verenigingen als het belang van de gemeente hiermee is gediend.

Gemeenschappelijke regelingen: zijn door de diverse vertegenwoordigde gemeenten in het leven geroepen en als zodanig een orgaan waarover de deelnemende gemeenten zeggenschap hebben en waarvoor ze verantwoordelijk zijn. Voor de door de gemeenschappelijke regelingen uit te voeren taken is als het ware sprake van een verlengstuk van de gemeenten. Hier is nadrukkelijk sprake van een gemeentelijk belang.

Stichtingen, N.V.'s en verenigingen: deelname is van belang omdat hier sprake is van samenwerkingsverbanden, verenigingen en N.V.'s (deelname in kapitaal vanuit een overheidstaak geredeneerd) die een gemeentelijk belang behartigen in verschillende verschijningsvormen.

Welke doelstellingen willen we bereiken?

Visie op verbonden partijen

De gemeente werkt ondermeer samen op de gebieden van sociale zekerheid, gemeentelijke belastingen, bouw- en woningtoezicht, milieu, gezondheidszorg, afvalinzameling, veiligheid, verstevigen van onderlinge samenwerking, inkoop en archief. Dit is inmiddels een groot aantal taken.

Daarnaast nemen wij deel in een aantal stichtingen op het grondgebied van de gemeente waarin wij het gemeentelijk / publiek belang bewaken. Door deelname in verbonden partijen verwachten wij een beter kwalitatief en kwantitatief resultaat tegen zo laag mogelijke kosten.

Beleidsvoornemens inzake verbonden partijen

Het accent van het gemeentelijk beleid inzake de verbonden partijen ligt op sturing op kwaliteitsniveau van de dienstverlening en op financiën. Doel is om meer pro-actief en vanuit een visie met onze verbonden partijen om te gaan.

Dat vraagt om een betere interne organisatie rondom de verbonden partijen dat ervoor zorgt dat wij ons tijdig kunnen beraden op onze positie ten opzichte van de verbonden partijen en tot tijdige en gewogen adviezen over beleidsvoornemens en de diverse financiële stukken kunnen komen. De afgelopen twee jaren is op dit terrein grote vooruitgang geboekt.

In de begroting is per programma opgenomen welke verbonden partij onder dat programma moet worden gerekend en in welke mate deze partij bijdraagt aan de realisatie van de gemeentelijke beleidsvoornemens. In onderstaande tabel worden alle 21 verbonden partijen inzichtelijk gemaakt en wordt het belang in zeggenschap en financiën in beeld gebracht. Daarbij is onderscheid gemaakt naar de verschillende soorten van verbonden partijen:

- Gemeenschappelijke regelingen (9)
- Stichtingen en verenigingen (6)
- Vennootschappen en coöperaties (6)
- Overig (-)

Overzicht van verbonden partijen waaraan onze gemeente deelneemt

bedragen x € 1.000

Verbonden partijen - gemeenschappelijke regelingen	Plaats	Vertegen- woordiging	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Bijdrage		Begroot
			01-01	31-12	01-01	31-12	2020	resultaat	
Ferm Werk, (inclusief Stichting de Wissel)	In het leven geroepen om in één uitvoerings- organisatie Ferm Werk de krachten te bundelen en een integrale gemeenschappelijke aanpak te bieden op het terrein van participatie, werk en inkomen binnen het sociale domein.	Woerden	DB: I. Nieuwenhuizen Vervanger: R. Smits AB:E.M. Oliwkiewicz Vervanger: R. Smits RvT de Wissel: I. Nieuwenhuizen Vervanger: R. Smits	0,08	0,08	6,5	6,5	6.888	-
G.R. Midden-Holland	De G.R. Midden-Holland heeft tot doel de bevordering van samenwerking tussen de deelnemende gemeenten.	Gouda	AB: C. v/d Kamp I. Nieuwenhuizen (vervanger)					-	-
Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH)	De Omgevingsdienst Midden-Holland is ingesteld ter ondersteuning van GS en de bestuursorganen van de regiogemeenten bij de uitvoering van hun taken op het gebied van het omgevingsrecht in het algemeen en de Wabo in het bijzonder.	Gouda	AB / DB: C. v/d Kamp AB: J.L. v/d Heuvel	2,1	2,9	4,4	5,9	2.302	-
Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Hollands Midden	De Veiligheidsregio is de overkoepelende 'organisatie' waarbinnen de regionale brandweer, de geneeskundige kolom en de gemeentelijke crisisbeheersing is georganiseerd. De Veiligheidsregio is o.a. belast met advisering van het bevoegd gezag over de brandweertzorg, risico's van branden, rampen en crises, het instellen en in stand houden van een brandweer, het instellen en in stand houden van een GHOR.	Leiden	AB: C. v/d Kamp I. Nieuwenhuizen (vervanger)	10,1	10,4	22,8	22,4	1.783	-

bedragen x € 1.000

Verbonden partijen - gemeenschappelijke regelingen		Plaats	Vertegen- woordiging	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Bijdrage		Begroot resultaat
				01-01	31-12	01-01	31-12	2020		
Gemeenschappelijke regeling Groenalliantie Midden-Holland en omstreken	De regeling wordt getroffen ter behartiging van de bovengemeentelijke belangen inzake het beheer en de ontwikkeling van groengebieden binnen het werkgebied van de groenalliantie, daaronder begrepen het behoud en de versterking van de groen- en recreatieve verbindingen, de landschappelijke kwaliteiten van en de biodiversiteit binnen de groengebieden, alsmede de bevordering van de leefbaarheid en de toeristische aantrekkingskracht daarvan.	Den Haag	AB: K. Oskam R. Smits	0,85	0,85	-	-	234		
Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg Hollands Midden (RDOG HM)	De RDOG geeft uitvoering aan de aan de gemeente opgedragen taken als gevolg van de Wet collectieve preventie volksgezondheid en aan de aan de gemeente opgedragen taken als gevolg van de Wet Kinderopvang. Ook draagt de RDOG zorg voor het ambulancevervoer en voor geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen en de voorbereiding daarop.	Leiden	AB: K. Oskam R. Smits (vervanger)	2.217	5.787	26.465	24.793	1.094		
G.R. Belasting samenwerking Gouwe Rijnland (BSGR)	De BSGR verzorgt namens de gemeente de uitvoering van de Wet WOZ en de heffing en inning van gemeentelijke belastingen.	Leiden	AB: D.J. Knol J.L. v/d Heuvel (vervanger)	1,3	3,0	7,5	5,5	595		
Gemeenschappelijke regeling Regionaal Historisch Centrum	De gemeente is verantwoordelijk voor het overbrengen van de archiefbescheiden welke niet voor vernietiging in aanmerking komen.	Utrecht	AB: D.J. Knol					108		

bedragen x € 1.000

Verbonden partijen - gemeenschappelijke regelingen		Plaats	Vertegen- woordiging	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Bijdrage		Begroot	
				01-01	31-12	01-01	31-12	2020	resultaat		
Gemeenschappelijke regeling Oude Rijnzone	De Oude Rijnzone is een regionale samenwerking tussen provincie Zuid-Holland en de gemeenten Leiderdorp, Rijnwoude, Alphen aan den Rijn, Bodegraven-Reeuwijk en Zoeterwoude. Het belangrijkste doel van de regionale samenwerking is de realisering van majeure doelstellingen op het gebied van herstructurering bedrijven-terreinen en groenrealisatie in de regio Oude Rijnzone. Het programma van de Oude Rijnzone is gericht op transformatie en een samenhangende en duurzame ontwikkeling van dit gebied, gericht op een verbetering van de kwaliteit.	Alphen a/d Rijn	AB: J.L. v/d Heuvel	-	-	-	-	-	6		

bedragen x € 1.000

Verbonden partijen - stichtingen en verenigingen		Plaats	Vertegen- woordiging	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Bijdrage		Begroot	
				01-01	31-12	01-01	31-12	2020	resultaat		
Stichting Klasse (openbaar onderwijs)	De deelnemende gemeenten Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, en Waddinxveen hebben in 2005 een fusie voor het openbaar onderwijs gerealiseerd. Met de verzelfstandiging is het openbaar onderwijs in een gelijkwaardige positie gekomen met het bijzonder onderwijs. De gemeente heeft nog een beperkt aantal wettelijke verantwoordelijkheden.	Gouda	Lid T.O. J.L. v/d Heuvel								
Stichting GBKN Zuid-Holland	De stichting beheert de Grootschalige Basiskaarten Nederland toegankelijk en op een markconforme wijze.	Rotterdam	Lid Bestuur: J.L. v/d Heuvel						19		

bedragen x € 1.000

Verbonden partijen - stichtingen en verenigingen	Plaats	Vertegenwoordiging	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Bijdrage		Begroot
			01-01	31-12	01-01	31-12	2020	resultaat	
Stichting Greenport	Het versterken van de boomteeltsector in de regio Boskoop, het bevorderen van deze sector en de regio en het verantwoord inpassen van de boomteeltsector in de regio.	Boskoop	AB: D.J. Knol					3	
Stichting VEEN	Op grond van het met drie verenigingen van watereigenaren in de Reeuwijkse plassen gesloten convenant worden met ingang van het jaar 2000 vaarontheffingen door de stichting VEEN uitgegeven.	Reeuwijk	Lid Bestuur: R. Smits E.S. de Vries					-	
Stichting klimaat-coöperatie	De stichting geeft invulling aan de activiteiten die moeten leiden tot een duurzame en klimaatneutrale gemeente in 2035.	Bodegraven	Lid Bestuur: D.J. Knol en R. Smits					7	
Stichting BLR	De Stichting is opgericht om eilanden en perceeltjes land (de landschapselementen) van de gemeente in eigendom over te nemen en in stand te houden. Doelstelling is om de landschapselementen in het Reeuwijkse plassengebied te onderhouden en beheren met respect voor de natuurwaarden.	Reeuwijk	R. Smits						

bedragen x € 1.000

Verbonden partijen - stichtingen en verenigingen		Plaats	Vertegen- woordiging	Eigen vermogen		Vreemd vermogen		Bijdrage		Begroot
				01-01	31-12	01-01	31-12	2020	resultaat	
N.V. Cyclus	De aandelen van Cyclus NV zijn in handen van de 16 deelnemende gemeenten. In juridische zin is Cyclus aan te merken als overheids-NV. Er is een 10-jarige dienstverleningsovereenkomst gesloten met Cyclus NV voor het inzamelen van huishoudelijke afvalstoffen.	Gouda	Aandeelhouder: K. Oskam In gebruikers- groep: K. Oskam	13.103	13.925	9.026	9.282	3.103		
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	De BNG is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang.	Den Haag	Aandeelhouder: D.J. Knol						70 dividend	
Oasen N.V.	Waterbedrijf	Gouda	Aandeelhouder: K. Oskam							
Ontwikkelings- maatschappij Rijnhoek C.V. (OMR)	OMR heeft tot doel is het realiseren van het bedrijvenpark Rijnhoek door middel van het ontwikkelen, exploiteren en verkopen van gronden.	Bodegraven	Lid Bestuur: I. Nieuwenhuizen							
GEM Rijnhoek BV.	Het doel van de vennootschap is het ontwikkelen van het ontwikkelingsgebied Rijnhoek tot het "Bedrijvenpark Rijnhoek". De GEM Rijnhoek BV is door de voormalige gemeente Bodegraven en de Ontwikkelings Combinatie Rijnhoek BV (OCR) opgericht als beherende vennoot van de Ontwikkelingsmaatschappij Rijnhoek CV (OMR). De GEM Rijnhoek BV voert de directie over en vertegenwoordigt de OMR in externe contacten.	Bodegraven	Lid Bestuur: I. Nieuwenhuizen							
Ontwikkelingsmaat- schappij Bodegraven, VoF (OMB)	OMB heeft tot doel het ontwikkelen, exploiteren en verkopen van grond gelegen in de gemeente Bodegraven-Reeuwijk, locatie Grote Wetering I	Bodegraven	Aandeelhouder: I. Nieuwenhuizen							

Paragraaf 7 – Grondbeleid

Wat is het doel van deze paragraaf?

Deze paragraaf verwoordt de gemeentelijke visie op het grondbeleid in relatie tot de wijze waarop wordt getracht de ruimtelijke doelstellingen te realiseren. Die doelstellingen liggen op het terrein van de volkshuisvesting, ruimtelijke ordening, economische ontwikkeling, openbare ruimte, infrastructuur, natuur en recreatie. De gemeente geeft in deze paragraaf een overzicht van bestaande beleids- en financiële kaders, en de ontwikkeling van de Algemene Reserve Bouwgrondexploitatie en enkele bestemmingsreserves.

Visie op het grondbeleid

Met het grondbeleid wordt beoogd:

- een maatschappelijk gewenst ruimtegebruik te bevorderen;
- behalen van volkshuisvestelijke en economische doelstellingen;
- de effectiviteit van het ruimtegebruik te verhogen;
- een evenwichtige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, grondeigenaren, ontwikkelaars en overheid te bevorderen.

De gemeente streeft naar een optimum tussen deze facetten. De gemeente streeft tevens naar minimaal sluitende grondexploitaties.

Beleidskaders

Nota Grondbeleid

Het grondbeleid van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk is in 2012 door de raad vastgesteld in de Kadernota Grondbeleid. De gemeente voert grotendeels faciliterende grondpolitiek, maar waar nodig actief grondbeleid. Bij elk vastgoedproject is sprake van samenwerking tussen gemeente en particulier(en) of marktpartij(en). Uitgangspunt is dat met de wederpartij een anterieure overeenkomst wordt gesloten, zodat gronduitgifte / kostenverhaal is geregeld. De gemeente hanteert marktconforme grondprijzen en bepaalt per plan de meest geschikte grondprijsmethode. De actualisatie van de nota Grondbeleid koppelen we aan de planning aan de nieuwe Woonvisie.

Woningbouwprogrammering/ woonvisie

In 2015 is de eerste woonvisie Bodegraven-Reeuwijk 2015-2020 vastgesteld. Deze visie is aan actualisatie toe; daar zijn verschillende aanleidingen voor:

1. De afronding van de regionale woonvisie in 2019;
2. De ambitie om samen met inwoners dorpsvisies op te stellen;
3. De opstart van een proces om te komen tot een toekomstvisie: Wat voor gemeente willen we zijn?

De raad is in 2019 via de RIB geïnformeerd over een plan van aanpak. Ons streven is om medio 2020, binnen de kaders van het huidige beleid van de regio en de provincie, een breed gedragen woonvisie te hebben.

Nota Kostenverhaal

De Nota Kostenverhaal is in 2016 geactualiseerd vastgesteld. Uit deze nota is af te leiden voor welke bovenwijkse voorzieningen en ruimtelijke ontwikkelingen de gemeente een bijdrage vraagt en welk tarief in een kern geldt. Het beleid geldt voor zowel particuliere als gemeentelijke bouwprojecten. Voor particuliere projecten vindt het kostenverhaal bij voorkeur plaats via anterieure overeenkomsten. Het exploitatieplan geldt als stok achter de deur. Voor gemeentelijke projecten vindt kostenverhaal via de grondexploitatie plaats. Een herijking van de investeringen en type/aantal projecten worden weer onder de loep genomen om tot nieuwe tarieven te komen. De actualisatie van de nota is in 2019 opgestart en zal begin 2020 ter besluitvorming worden aangeboden.

Nota Fonds Volkshuisvesting

De Nota Fonds Volkshuisvesting is eind 2018 geactualiseerd vastgesteld. Deze nota heeft twee doelen. Eerst doel is het bevorderen van de bouw van sociale woningen en het tweede doel is het stimuleren van de doorstroming op de woningmarkt. In principe moeten alle nieuwe woningbouwplannen 20% sociaal bevatten, maar dat kan omwille van moverende redenen, van worden afgeweken. Hiervoor is dan wel een financiële bijdrage verschuldigd.

Wet- en regelgeving

Wet Markt & Overheid (vennootschapsbelasting)

De gemeente moet vennootschapsbelasting betalen over de winst die met ondernemingsactiviteiten is verdiend. Een van die ondernemingsactiviteiten is het voeren van een grondexploitatie. De gemeente Bodegraven-Reeuwijk heeft met het vaststellen van winstgevendende grondexploitaties dan ook het risico belasting te moeten betalen. Gelet op de voor 2019 gepland staande grondverkoop is het de verwachting dat dit tot een vpb-last zal leiden. Overigens wordt de vpb altijd na afloop van een kalenderjaar in een aangifte verwerkt. Zo wordt dus in 2019 aangifte gedaan over het belastingjaar 2018, in 2020 over het jaar 2019, enz..

BBV-regelgeving

In september 2019 is een nieuwe notitie BBV Grondexploitaties gepubliceerd. De commissie BBV geeft naar aanleiding van de eerdere notitie Grondexploitatie meer toelichting op de verscherpte regelgeving rondom grondexploitatie en faciliterende projecten. Daarnaast is meer verduidelijking gekomen op de wijze van tussentijdse winstnemen. De impact en eventuele wijzigingen die voortkomen uit deze notitie zal worden toegepast in de jaarrekening 2019.

Financiële kaders

Bouwgronden in exploitatie

Lopende en actieve grondexploitaties

In het begrotingsjaar 2020 zijn 11 grondexploitaties actief. In 2019 is zowel de grondexploitatie Achter de Boerderij als de grondexploitatie Weideveld herzien.. Het is aannemelijk dat in 2020 de nieuwe grondexploitatie De Wijde Wiericke fase 3 aan de raad wordt voorgelegd.

Parameters grondexploitaties

In grondexploitaties wordt gerekend met zogenaamde rente- en inflatieparameters. Het risico bestaat dat de huidig vastgestelde inflatieparameters niet meer in de pas lopen met de huidige inflatieontwikkelingen. Zodra nieuwe parameters moeten worden vastgesteld, wordt de raad op de hoogte gebracht van de impact ervan. De renteparameter wordt continue gemonitord of de huidige renteparameter nog gehandhaafd kan worden. Een bandbreedte van 0,5% is toegestaan. Voor het begrotingsjaar 2020 hanteren we de volgende parameters:

Parameters grondexploitatie	2019 - 2021	mutatie	2022 e.v.	mutatie	Bron
Grondopbrengsten					
Woningbouw - vrije sector	2,0%	0,0%	2,0%	0,0%	NVM / calcasa / Metafoor
Woningbouw - sociaal	1,5%	0,0%	2,0%	0,0%	CBS - CPI (2015=100)
Overige functies commercieel	2,0%	0,0%	2,0%	0,0%	Stec groep / Metafoor
Overige functies niet commercieel	1,5%	0,0%	2,0%	0,0%	CBS - CPI (2015=100)
Kosten					
Civiele kosten	3,0%	0,0%	2,0%	0,0%	GWW / Metafoor
Plankosten	2,0%	0,5%	2,0%	0,0%	CBS - CPI (2015=100)
Overige kosten	2,0%	0,0%	2,0%	0,0%	CBS - CPI (2015=100)
Rente	2,3%	-0,1%	2,3%	-0,1%	Programmabegroting
Disconteringsvoet	2,0%	0,0%	2,0%	0,0%	BBV

De gemeente moet op basis van nieuwe BBV-regelgeving de werkelijk betaalde financieringsrente voor de investeringen in de grondexploitatie-projecten toerekenen. De werkelijk betaalde rente bij de gemeente op dit moment heeft een gemiddeld gewogen percentage van 2,3%. Voor negatieve grondexploitatie moet (vanuit BBV-regelgeving) de gemeente een disconteringsvoet hanteren ter hoogte van het maximale meerjarige streefpercentage van de Europese Centrale Bank voor de inflatie binnen de eurozone. Om de vergelijkbaarheid te behouden van zowel winstgevende of verliesgevende grondexploitaties is de disconteringsvoet voor alle grondexploitaties op 2% gezet.

Relatie tussen leningenportefeuille en grondexploitaties

Het in deze begroting gepresenteerde verloop van de leningportefeuille is mede gebaseerd op de verwachte opbrengsten en kosten in de grondexploitaties. Dit betekent dat het voor het verloop van de leningportefeuille cruciaal is dat de opbrengsten en winsten zo optimaal mogelijk worden bepaald en zo snel mogelijk worden geïnd.

Dat kan tevens betekenen dat wanneer kansen zich voordoen om woningen of bedrijventerreinen eerder te realiseren dan gepland dit een impact zal hebben op de leningenportefeuille. In de afweging bij de besluitvorming wordt die impact meegenomen. De lasten gaan immers voor de baten uit. In een dergelijk geval zal de gemeente investeringen in een project immers eerder moeten voorfinancieren dan gepland. Daar staat tegenover dat in zo'n geval ook de opbrengsten eerder worden gerealiseerd dan gepland. Op de langere termijn zal het daarom een beperkte impact hebben op de omvang van de leningenportefeuille. De betreffende investeringen en opbrengsten zijn namelijk al over een langere termijn doorgerekend in de grondexploitaties. Het voordeel voor de gemeente zit hier in het voordeel van structureel lagere rentelasten, doordat investeringen eerder worden terugverdiend.

Winstnemingen en verliesvoorzieningen

Elk jaar, ten tijde van het opstellen van de jaarrekening, zal moeten worden onderzocht of tussentijdse winstneming gedaan moet worden. Deze winsten zullen in principe toegevoegd worden aan de Algemene Reserve Grondexploitatie. Zodra een verliesgevende grondexploitatie wordt vastgesteld, zal ter hoogte van het negatieve netto contante waarde resultaat een verliesvoorziening worden getroffen. Deze wordt gedekt uit de Algemene Reserve Bouwgrondexploitatie.

Bestemmingsreserves (Nota Kostenverhaal en Fonds Volkshuisvesting)

De gemeente ontvangt vanuit enkele gemeentelijke grondexploitaties en een aantal particuliere bouwplannen bijdrages op basis van de beleidskaders in de nota Kostenverhaal en nota Fonds Volkshuisvesting. Tot op heden worden de overeengekomen bijdragen verwerkt in onderstaand overzicht, zodat inzichtelijk is wanneer de gemeente bijdragen ontvangt en kan gebruiken voor de dekking van openbare voorzieningen of volkshuisvestelijke doelstellingen. In de volgende tabel is aangegeven hoeveel middelen het fonds ontvangt in een jaar vanuit enerzijds gemeentelijke projecten en particuliere projecten anderzijds.

bedragen x € 1.000

Ontwikkeling vanuit gemeenteprojecten	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Fonds volkshuisvesting	-	128	12			
Fonds ruimtelijke ontwikkeling		5	167	124		
Fonds bovenwijkse voorzieningen		89	85	473		
Totaal	-	221	264	596	-	-

bedragen x € 1.000

Ontwikkeling vanuit particuliere projecten	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Fonds volkshuisvesting	16	119				
Fonds ruimtelijke ontwikkeling	13	15				
Fonds bovenwijkse voorzieningen	646	376	430			
Totaal	676	510	430	-	-	-

De volgende tabel laat de cumulatieve groei zien van elk van de drie fondsen tot ultimo 2023. Op 31-12-2018 heeft de gemeente al bijna € 0,7 miljoen aan fondsbijdragen geïnd hebben. Er is 1 besteding uit het fonds Volkshuisvesting vastgesteld door de raad.

bedragen x € 1.000

Totale ontwikkeling	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Fonds volkshuisvesting	16	247	12	-	-	-
Fonds ruimtelijke ontwikkeling	13	20	167	124	-	-
Fonds bovenwijkse voorzieningen	646	465	515	473	-	-
Totaal	676	731	694	596	-	-
Totaal cumulatief	676	1.407	2.101	2.697	2.697	2.697

In de komende jaren kunnen de fondsen, voor de ruimtelijke vastgoedprojecten die nu in behandeling zijn, al zo'n € 2,7 miljoen aan fondsmiddelen krijgen om te besteden aan de bovenwijkse voorzieningen, ruimtelijke ontwikkelingen en sociale woningbouwprojecten waar ze voor bedoeld zijn (zie nota Kostenverhaal en nota Fonds Volkshuisvesting). De besteding uit de fondsen is maatwerk en zal per aanvraag moeten worden beoordeeld welke middelen uit het fonds kunnen vloeien naar een begrotingspost.

Weerstandsvermogen en risicoprofiel

Het geactualiseerde resultaat van de grondexploitaties in het MPG 2019 is een momentopname (namelijk per peildatum 1-1-2019). Het resultaat is het gevolg van de gekozen uitgangspunten die op dat moment het meest realistisch worden geacht. Een project kan echter onderhevig zijn aan wijzigingen als gevolg van veranderende omstandigheden. In grondexploitaties zijn dan ook ramingsonzekerheden aan de orde en kan er sprake zijn van onvoorziene risico's en kansen. Met name projecten die zich nog in het begin van het ontwikkelproces bevinden, kennen de meeste risico's en kansen. Dat wil zeggen dat grondexploitatie-resultaten geen feitelijke uitkomsten zijn, maar gelezen moeten worden als een gemiddelde van een bandbreedte. Die bandbreedte is kleiner naarmate een project zich naar de opleveringsfase beweegt. Via de monitor grondexploitaties (vervat in monitor fysiek domein) wordt zowel het college als de raad meegenomen in de ontwikkelingen van de grondexploitatie in het lopende en komende begrotingsjaar. Op basis daarvan kunnen de kansen en risico's en beheersmaatregelen worden besproken en op worden gestuurd.

Ook bij nieuwe en herziene grondexploitaties worden weer risicoanalyses uitgevoerd. Het risicoprofiel zal immers weer wijzigen. Het risicoprofiel van een project is een indicatie voor de gewenste weerstandscapaciteit van de Algemene Reserve Bouwgrondexploitatie. Het biedt een indicatie voor het gewenste minimale niveau van de stand van de reserve.

Deel D: Financiële begroting

Overzicht van baten en lasten

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Rekening 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Saldo van baten en lasten						
Lasten						
1. Leven, leren en werken	- 36.389	- 31.438	- 35.196	- 35.559	- 34.642	- 34.768
2. Wonen en leefomgeving	- 36.619	- 34.600	- 34.115	- 31.885	- 23.598	- 23.827
3. Samenwerken-ondernemen-dorpspromotie	- 4.931	- 5.523	- 5.862	- 5.786	- 5.758	- 5.824
4. Bestuur en dienstverlening	- 3.076	- 2.907	- 3.061	- 3.143	- 3.138	- 3.193
Dekkingsmiddelen, overhead en onvoorzien	- 11.632	- 11.916	- 11.701	- 12.173	- 12.510	- 12.641
Totaal Lasten	- 92.647	- 86.383	- 89.935	- 88.546	- 79.646	- 80.253
Baten						
1. Leven, leren en werken	6.374	6.251	6.181	6.268	6.233	6.233
2. Wonen en leefomgeving	31.702	25.999	28.429	26.568	12.834	12.835
3. Samenwerken-ondernemen-dorpspromotie	952	985	1.122	1.149	1.194	1.239
4. Bestuur en dienstverlening	694	477	376	394	394	394
Dekkingsmiddelen, overhead en onvoorzien	53.146	53.452	56.847	59.024	59.602	61.119
Totaal Baten	92.869	87.164	92.954	93.402	80.258	81.820
Totaal Saldo van baten en lasten	222	781	3.019	4.856	612	1.567
Mutatie reserves						
Toevoegingen	- 7.364	- 3.359	- 4.418	- 5.621	- 962	- 1.567
Onttrekkingen	4.665	2.578	1.399	765	350	-
Totaal Mutatie reserves	- 2.699	- 781	- 3.019	- 4.856	- 612	- 1.567
Totaal	- 2.477	- 0	0	0	0	0

bedragen x € 1.000

Incidentele baten en lasten	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Incidentele lasten				
1. Leven, leren en werken	- 26	- 181	- 206	-
2. Wonen en leefomgeving	- 12.140	- 9.458	- 635	- 510
3. Samenwerken-ondernemen-dorpspromotie	- 222	- 136	- 85	- 45
4. Bestuur en dienstverlening	-	-	-	-
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	-	-	-	-
Totaal incidentele lasten	- 12.388	- 9.775	- 926	- 555
Incidentele baten				
1. Leven, leren en werken	-	-	-	-
2. Wonen en leefomgeving	15.690	13.796	-	-
3. Samenwerken-ondernemen-dorpspromotie	-	-	-	-
4. Bestuur en dienstverlening	-	-	-	-
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	-	-	-	-
Totaal incidentele baten	15.690	13.796	-	-
Mutatie reserves				
1. Leven, leren en werken	975	765	350	-
2. Wonen en leefomgeving	- 3.417	- 4.727	-	-
3. Samenwerken-ondernemen-dorpspromotie	-	-	-	-
4. Bestuur en dienstverlening	125	-	-	-
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	- 661	- 853	- 921	- 1.525
Totaal mutatie reserves	- 2.978	- 4.815	- 571	- 1.525
Saldo van incidentele baten en lasten	324	- 794	- 1.497	- 2.080

Toelichting op de baten en lasten

Baten

Het totaal van de geraamde baten 2019 bedraagt € 94,4 miljoen. De verdeling van de inkomstenbronnen ziet er als volgt uit:

bedragen x € 1.000

Belangrijkste inkomstenbronnen - begroting 2020	Begroting 2020	Percentage
Algemene uitkering (45,2%)	42.603	45,2%
Lokale heffingen (21,5%)	20.283	21,5%
Leges (2,8%)	2.658	2,8%
Bijdrage uit reserves (1,5%)	1.399	1,5%
Overige baten (29,1%)	27.411	29,1%
Totaal baten	94.353	100,0%

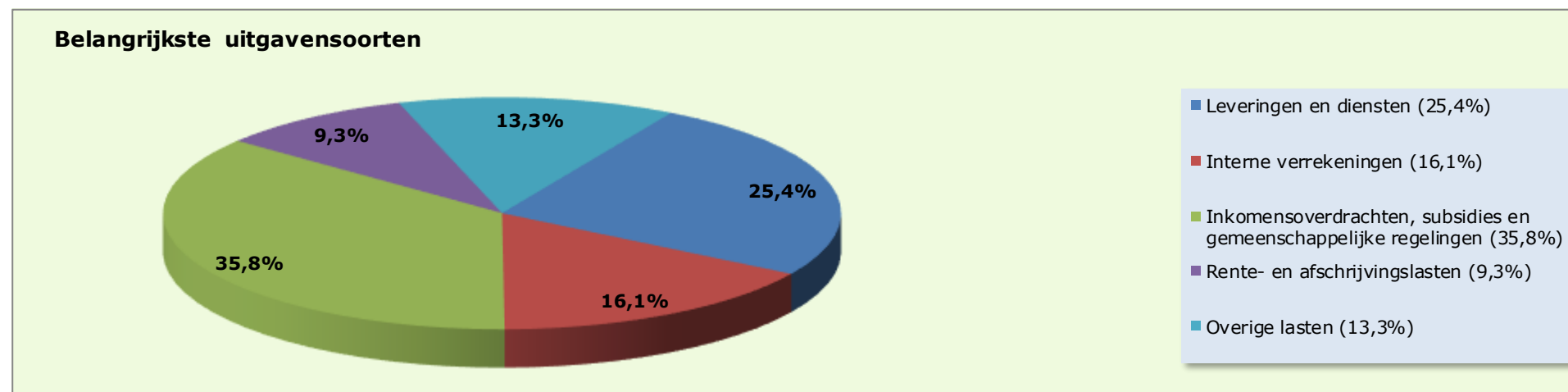
Fout! Ongeldige koppeling.

Lasten

Inclusief de geraamde stortingen in de reserves worden de exploitatielasten voor 2019 geraamd op € 94,4 miljoen. De geraamde lasten kunnen globaal als volgt verdeeld worden:

bedragen x € 1.000

Belangrijkste uitgavensoorten - begroting 2020	Begroting 2020	Percentage
Leveringen en diensten (25,7%)	24.241	25,7%
Interne verrekeningen (15,9%)	14.982	15,9%
Inkomensoverdrachten, subsidies en gemeenschappelijke regelingen (35,8%)	33.825	35,8%
Rente- en afschrijvingslasten (9,3%)	8.806	9,3%
Overige lasten (13,3%)	12.525	13,3%
Totaal	94.378	100,0%

Geprognosticeerde balans

Nieuw in de begroting is het opnemen van een geprognosticeerde balans. Deze geeft inzicht in de te verwachten balanstotalen in de komende jaren.

bedragen x € 1.000

Prognose meerjarenbalans	Realisatie Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	Begroting Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022	MJR Ultimo 2023
ACTIVA						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	23	17	14	12	10	8
Materiële vaste activa economisch nut	87.238	103.013	113.219	114.307	119.622	118.467
Materiële vaste activa maatschapp. nut	40.560	47.588	55.114	61.523	66.929	71.457
Financiële vaste activa	2.311	2.282	2.388	2.475	2.543	2.593
Totaal vaste activa	130.133	152.900	170.735	178.316	189.104	192.524
Vlottende activa						
Voorraden	18.452	3.310	- 493	1.706	1.706	1.706
Uitzettingen met een looptijd < 1 jaar	18.314	10.116	8.553	8.553	8.553	8.553
Liquide middelen	2.490	2.769	-	-	-	-
Overlopende activa	9.874	6.137	6.137	6.137	6.137	6.137
Totaal vlottende activa	49.130	22.333	14.197	16.396	16.396	16.396
Totaal ACTIVA	179.262	175.233	184.932	194.712	205.500	208.920
PASSIVA						
Vaste passiva						
Eigen vermogen	8.023	16.735	19.213	23.283	24.559	26.800
Eigen vermogen, verwachte winst verkoop gronden	-	-	1.930	4.053	8.574	12.139
Voorzieningen	8.415	5.201	5.099	5.126	4.785	4.738
Vaste schulden met een looptijd > 1 jaar	151.518	133.517	137.509	137.098	142.594	141.610
Totaal vaste passiva	167.956	155.453	163.751	169.559	180.511	185.286
Vlottende passiva						
Netto vlottende schulden loopt. < 1 jaar	7.498	12.407	12.716	16.224	15.705	14.565
Overlopende passiva	3.808	7.374	8.466	8.929	9.283	9.068
Totaal vlottende passiva	11.307	19.780	21.182	25.153	24.988	23.633
Totaal PASSIVA	179.262	175.233	184.932	194.712	205.500	208.920

Uiteenzetting van de financiële positie

In deze paragraaf worden de punten toegelicht die in het kader van de financiële positie van belang zijn. Achtereenvolgens komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen
2. Investerings
3. Financiering
4. Reserves
5. Voorzieningen

Ad 1. Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Op basis van artikel 20 van het BBV moet in de begroting worden ingegaan op de zogenoemde arbeidskosten gerelateerde verplichtingen. Hieronder wordt verstaan de aanspraken van het huidig en voormalig personeel op toekomstige uitkeringen als gevolg van hun (voormalige) arbeidsbetrekking met de gemeente. Gemeenten moeten met de jaarlijks terugkerende verplichtingen rekening houden in de ramingen van de begroting. Het gaat hierbij vooral om de verplichtingen in het kader van uit te betalen vakantiegeld, wachtgeld, pensioenen en de gemeentelijke kosten van de regeling Flexibel Pensioen en Uittreden (FPU). In de begroting van de salarislasten is rekening gehouden met het uit te betalen vakantiegeld. Verder is in de begroting rekening gehouden met de aanvullende FPU-bijdrage aan de voormalige medewerkers die gebruik hebben gemaakt van de FPU. Daarnaast is er ook met de wachtgeld en het pensioen dat wordt uitbetaald aan de voormalige wethouders rekening gehouden. Dit wordt deels direct ten laste van de exploitatie gebracht en deel ten laste van de voorziening pensioenen oud-wethouders.

Ad 2. Investerings

Voor een totaaloverzicht van de voorgenomen vervangings- en uitbreidingsinvesterings wordt verwezen naar de investeringsplanning die in deel E als bijlage 1 is opgenomen. De investeringen die daar zijn opgenomen kunnen in hoofdlijn als volgt worden onderverdeeld:

bedragen x € 1.000

Netto investeringen (exclusief grondexploitaties)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Investerings in de openbare ruimte		10.264	10.466	9.130	8.845
Overige investeringen		12.952	2.990	7.945	1.230
Totaal		23.216	13.456	17.075	10.075

In de begroting en meerjarenramingen is rekening gehouden met de kapitaallasten van deze investeringen en met de kapitaallasten van investeringen die tot en met 2018 in uitvoering zijn genomen en/of afgerond zijn. De totale boekwaarde per 1 januari 2019 wordt geraamd op € 149 miljoen. Dit is inclusief de boekwaarde van de grondexploitaties van € 9 miljoen.

Ad 3. Financiering

Voor de financiering van de investeringen wordt gebruik gemaakt van overtollige liquide middelen vanuit de exploitatie, het aantrekken van kortlopende geldleningen en het aantrekken van langlopende geldleningen. Dit laatste is noodzakelijk op het moment dat de kasgeldlimiet wordt overschreden. Op dat moment mag namelijk geen gebruik meer worden gemaakt van kortlopende geldleningen. In de paragraaf Financiering is een berekening van de kasgeldlimiet opgenomen. Voor de jaren 2019 – 2022 is rekening gehouden met de volgende financieringsbehoefte:

bedragen x € 1.000

Financieringsbehoefte	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Stand liquide middelen 1 januari	-	-	-	-
Mutatie vaste activa en kasstroom grondexploitaties	14.733	8.440	14.901	8.449
Herfinanciering bestaande langlopende geldleningen	6.008	6.411	6.504	6.984
Saldo kosten en baten uit exploitatie	- 6.507	- 5.472	- 7.993	- 9.379
Onttrekkingen voorzieningen	2.338	2.252	2.591	2.371
Ontvangen aflossingen op (grote) vorderingen	- 1.563	-	-	-
Grondverkopen	- 1.930	- 2.123	- 4.521	- 3.565
Financieringsbehoefte	13.079	9.508	11.482	4.860
Inzet/mutatie kasgeldleningen	3.079	3.508	- 518	- 1.140
Nieuw afgesloten geldleningen	10.000	6.000	12.000	6.000
Stand liquide middelen 31 december	-	-	-	-
Cumulatieve financieringsbehoefte	13.079	22.587	34.069	38.929

Met de lasten van deze financieringsbehoefte is in de meerjarenramingen rekening gehouden. In 2019 zullen ruim voldoende middelen aanwezig zijn om de financieringsbehoefte mee te kunnen dekken. In 2020 ontstaat, op basis van de nu bekende gegevens, de situatie dat een nieuwe langlopende geldlening moet worden aangetrokken, en wel tot een bedrag van € 6 miljoen. In de daarna volgende jaren is de financieringsbehoefte dermate beperkt dat volstaan kan worden door middel van kasgeldleningen (kortlopende financiering).

Ad 4. Reserves

In de bijlagen bij deze begroting is de specificatie van het geraamde verloop van de reserves voor de periode 1 januari 2019 tot en met 31 december 2022 opgenomen. Recapitulerend wordt het volgende verloop van de reserves voorzien:

bedragen x € 1.000

Reserves	Realisatie Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	Begroting Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022	MJR Ultimo 2023
Algemene reserve	11.533	10.686	14.127	18.858	19.872	21.412
Bestemmingsreserves	6.897	6.048	5.411	5.385	5.077	5.118
Totaal	18.431	16.735	19.538	24.244	24.948	26.531

Ad 5. Voorzieningen

In de bijlagen bij deze begroting is de specificatie van het geraamde verloop van de voorzieningen voor de periode 1 januari 2019 tot en met 31 december 2022 opgenomen.

Voorzieningen moeten worden gevormd als er sprake is van:

1. risico's, verplichtingen en verliezen waarvan de omvang onzeker is, maar redelijkerwijs in te schatten zijn
2. van derden (niet overheidsinstellingen) verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden.

Voorzieningen kunnen worden gevormd als er sprake is van:

3. kosten die in een volgend begrotingsjaar gemaakt worden, maar die hun oorsprong mede vinden in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

Bij voorzieningen die gebaseerd zijn op reden drie moet er sprake zijn van een onderbouwing door middel van een actueel beheerplan.

Recapitulerend wordt het volgende verloop van de voorzieningen geraamd:

bedragen x € 1.000

Voorzieningen	Realisatie Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	Begroting Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022	MJR Ultimo 2023
Vrz. verplichtingen, verliezen, risico's	1.537	1.604	1.645	1.687	1.729	1.771
Egalisatievoorzieningen overig	4.483	3.598	3.454	3.439	3.056	2.967
Totaal	6.020	5.201	5.099	5.126	4.785	4.738

Overzicht van taakvelden per programma

Nieuw in het BBV is ook dat in de begroting inzicht wordt gegeven welke taakvelden onder welk programma worden verantwoord. Vanwege het totaalinzicht is er voor gekozen dit in een apart overzicht te presenteren en niet per programma een afzonderlijke tabel op te nemen. Achtereenvolgens wordt in dit overzicht het totaal van alle taakvelden gepresenteerd. Vervolgens wordt per programma inzicht gegeven in de onder dat programma opgenomen taakvelden.

bedragen x € 1.000

Alle taakvelden	Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo
Saldo van baten en lasten			
0. Bestuur en ondersteuning	- 15.437	57.524	42.088
0.1 Bestuur	- 2.372	17	- 2.355
0.2 Burgerzaken	- 897	359	- 537
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	- 447	302	- 145
0.4 Overhead	- 7.821	43	- 7.778
0.5 Treasury	- 3.517	4.114	597
0.61 OZB woningen	- 312	6.274	5.961
0.62 OZB niet-woningen	- 121	2.897	2.776
0.64 Belastingen overig	- 0	917	917
0.7 Algemene uitkeringen en overige uitkeringen gemeentefonds		42.603	42.603
0.8 Overige baten en lasten	50		50
1. Veiligheid	- 3.024	37	- 2.988
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	- 2.413	11	- 2.402
1.2 Openbare orde en veiligheid	- 611	26	- 585
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	- 7.342	295	- 7.047
2.1 Verkeer en vervoer	- 7.176	168	- 7.008
2.2 Parkeren	- 99	79	- 20
2.3 Recreatieve havens	- 50	48	- 3
2.4 Economische havens en waterwegen	- 9		- 9
2.5 Openbaar vervoer	- 8		- 8
3. Economie	- 2.240	1.769	- 471
3.1 Economische ontwikkeling	- 301		- 301
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	- 812	726	- 87
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	- 682	91	- 591
3.4 Economische promotie	- 445	952	508

4. Onderwijs	- 3.488	459	- 3.029
4.1 Openbaar basisonderwijs	- 313		- 313
4.2 Onderwijshuisvesting	- 1.697	103	- 1.594
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	- 1.477	356	- 1.122
5. Sport, cultuur en recreatie	- 7.344	668	- 6.677
5.1 Sportbeleid en activering	- 282		- 282
5.2 Sportaccommodaties	- 3.236	575	- 2.661
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	- 53		- 53
5.4 Musea	- 62	3	- 59
5.5 Cultureel erfgoed	- 144		- 144
5.6 Media	- 470	8	- 462
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	- 3.096	82	- 3.014
6. Sociaal domein	- 26.117	5.120	- 20.997
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- 2.362	184	- 2.178
6.2 Wijkteams	- 1.245	6	- 1.240
6.3 Inkomensregelingen	- 5.846	4.728	- 1.118
6.4 Begeleide participatie	- 2.328		- 2.328
6.5 Arbeidsparticipatie	- 957		- 957
6.6 Maatwerkvoorziening (WMO)	- 1.063	3	- 1.060
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	- 3.131	199	- 2.933
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	- 6.056		- 6.056
6.81 Ge-escaleerde zorg 18+	- 43		- 43
6.82 Ge-escaleerde zorg 18-	- 3.085		- 3.085
7. Volksgezondheid en milieu	- 10.468	10.188	- 279
7.1 Volksgezondheid	- 1.524		- 1.524
7.2 Riolering	- 3.197	4.769	1.572
7.3 Afval	- 3.611	5.020	1.409
7.4 Milieubeheer	- 1.539		- 1.539
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	- 596	399	- 197
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	- 14.716	16.920	2.204
8.1 Ruimtelijke ordening	- 1.042	209	- 833
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	- 11.210	14.875	3.664
8.3 Wonen en bouwen	- 2.464	1.836	- 628
Totaal Saldo van baten en lasten	- 90.177	92.979	2.803
Mutatie reserves			
0. Bestuur en ondersteuning	- 4.202	1.399	- 2.803

0.10 Mutaties reserves	- 4.202	1.399	- 2.803
Totaal Mutatie reserves	- 4.202	1.399	- 2.803
Resultaat	- 94.378	94.378	- 0

bedragen x € 1.000

1. Leven, leren en werken	Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo
Saldo van baten en lasten			
1.2 Openbare orde en veiligheid	- 57		- 57
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	- 42	19	- 23
4.1 Openbaar basisonderwijs	- 313		- 313
4.2 Onderwijshuisvesting	- 1.697	103	- 1.594
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	- 1.477	356	- 1.122
5.1 Sportbeleid en activering	- 282		- 282
5.2 Sportaccommodaties	- 3.236	575	- 2.661
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	- 1		- 1
5.6 Media	- 453	8	- 446
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	- 2.362	184	- 2.178
6.2 Wijkteams	- 1.245	6	- 1.240
6.3 Inkomensregelingen	- 5.846	4.728	- 1.118
6.4 Begeleide participatie	- 2.328		- 2.328
6.5 Arbeidsparticipatie	- 957		- 957
6.6 Maatwerkvoorziening (WMO)	- 1.063	3	- 1.060
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	- 3.131	199	- 2.933
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	- 6.056		- 6.056
6.81 Ge-escaleerde zorg 18+	- 43		- 43
6.82 Ge-escaleerde zorg 18-	- 3.085		- 3.085
7.1 Volksgezondheid	- 1.524		- 1.524
Totaal Saldo van baten en lasten	- 35.202	6.181	- 29.021
Mutatie			
0.10 Mutaties reserves		850	850
Totaal Mutatie reserves		850	850
Resultaat	- 35.202	7.031	- 28.171

bedragen x € 1.000

2. Wonen en leefomgeving	Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo
Saldo van baten en lasten			
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	- 447	302	- 145
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	- 38		- 38
1.2 Openbare orde en veiligheid	- 5		- 5
2.1 Verkeer en vervoer	- 7.176	168	- 7.008
2.2 Parkeren	- 99	79	- 20
2.4 Economische havens en waterwegen	- 9		- 9
2.5 Openbaar vervoer	- 8		- 8
3.1 Economische ontwikkeling	- 252		- 252
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	- 812	726	- 87
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	- 14	5	- 9
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	- 1.793	66	- 1.727
7.2 Riolering	- 3.197	4.769	1.572
7.3 Afval	- 3.611	5.020	1.409
7.4 Milieubeheer	- 1.539		- 1.539
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	- 596	399	- 197
8.1 Ruimtelijke ordening	- 1.042	209	- 833
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	- 11.210	14.875	3.664
8.3 Wonen en bouwen	- 2.464	1.836	- 628
Totaal Saldo van baten en lasten	- 34.312	28.454	- 5.858
Mutatie reserves			
0.10 Mutaties reserves	- 3.757	424	- 3.333
Totaal Mutatie reserves	- 3.757	424	- 3.333
Resultaat	- 38.069	28.878	- 9.191

bedragen x € 1.000

3. Samenwerken-ondernemen-dorpspromotie	Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo
Saldo van baten en lasten			
0.1 Bestuur	- 206		- 206
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	- 2.376	11	- 2.365
1.2 Openbare orde en veiligheid	- 548	26	- 523
2.3 Recreatieve havens	- 50	48	- 3
3.1 Economische ontwikkeling	- 49		- 49
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	- 626	66	- 559
3.4 Economische promotie	- 445	952	508
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	- 52		- 52
5.4 Musea	- 62	3	- 59
5.5 Cultureel erfgoed	- 144		- 144
5.6 Media	- 17		- 17
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	- 1.304	16	- 1.288
Totaal Saldo van baten en lasten	- 5.879	1.122	- 4.757
Mutatie reserves			
0.10 Mutaties reserves		125	125
Totaal Mutatie reserves		125	125
Resultaat	- 5.879	1.247	- 4.632

bedragen x € 1.000

4. Bestuur en dienstverlening	Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo
Saldo van baten en lasten			
0.1 Bestuur	- 2.167	17	- 2.150
0.2 Burgerzaken	- 897	359	- 537
Totaal Saldo van baten en lasten	- 3.063	376	- 2.687
Resultaat	- 3.063	376	- 2.687

bedragen x € 1.000

Dekkingsmiddelen, onvoorzien en overhead	Begroting 2020		
	Lasten	Baten	Saldo
Saldo van baten en lasten			
0.4 Overhead	- 7.821	43	- 7.778
0.5 Treasury	- 3.517	4.114	597
0.61 OZB woningen	- 312	6.274	5.961
0.62 OZB niet-woningen	- 121	2.897	2.776
0.64 Belastingen overig	- 0	917	917
0.7 Algemene uitkeringen en overige uitkeringen gemeentefonds		42.603	42.603
0.8 Overige baten en lasten	50		50
Totaal Saldo van baten en lasten	- 11.721	56.847	45.125
Mutatie reserves			
0.10 Mutaties reserves	- 445		- 445
Totaal Mutatie reserves	- 445		- 445
Resultaat	- 12.166	56.847	44.681

Analyse ten opzichte van de begroting 2019

bedragen x € 1.000

1. Leven, leren en werken - Analyse t.o.v. begroting 2019	I / S	Afwijking
Saldo van baten en lasten		
Verruiming sociaal domein		
Toename verstrekingskosten	S	- 3.135
Toename uitvoeringskosten	S	- 295
Stijging kapitaallasten door nieuwe investeringen	S	- 280
Hogere bijdrage RDOG	S	- 135
Diversen		11
Totaal Saldo van baten en lasten		- 3.834
Mutatie reserves		
Onttrekking aan reserve sociaal domein	I	- 310
Vrijval reserve binnensportaccommodaties	I	- 219
Diversen		0
Totaal mutatie reserves		- 529
Totaal afwijking		- 4.362

bedragen x € 1.000

2. Wonen en leefomgeving - Analyse t.o.v. begroting 2019	I / S	Afwijking
Saldo van baten en lasten		
Winstnemingen grondexploitaties	I	3.325
In 2019 geraamde opbrengsten i.v.m. afloop afgesloten projecten	I	- 340
Hogere rioolheffing	S	200
Hogere afvalstoffenheffing	S	340
Hogere kapitaallasten (afschrijvingen en rentelasten)	S	- 385
Hogere leges omgevingsvergunningen	S	65
Hogere kosten Cyclus (afvalverwerking)	S	- 250
Kosten handhaven huisvesting arbeidsmigranten	I	- 150
(Voor)bereidingskosten grondbeleid/nieuwe projecten	S	- 50
Diversen		- 11
Totaal Saldo van baten en lasten		2.744
Mutatie reserves		
<u>Grondexploitaties</u>		
Hogere dotatie aan de reserve grondexploitatie door opbrengst afsluiten van grondexploitaties	I	- 2.985
Vrijval reserve begraafplaatsen	I	- 229
Diversen		61
Totaal mutatie reserves		- 3.153
Totaal afwijking		- 409

bedragen x € 1.000

3. Samenwerken, ondernemen en dorpspromotie - Analyse t.o.v. begroting 2019	I / S	Afwijking
Saldo van baten en lasten		
Kosten onderzoek openbare ruimte en infrastructuur centrum	I	- 115
Hogere bijdrage aan de Veiligheidsregio	S	- 107
Reservering voor Toerisme en recreatie	S	- 120
Hogere opbrengst toeristenbelasting	S	112
Diversen		11
Totaal Saldo van baten en lasten		- 219
Mutatie reserves		
Vrijval reserve gemeentelijke monumenten	I	- 483
Vrijval reserve duurzaamheid	I	125
Diversen		- 1
Totaal mutatie reserves		- 359
Totaal afwijking		- 578

bedragen x € 1.000

4. Bestuur en dienstverlening - Analyse t.o.v. begroting 2019		I / S	Afwijking
Saldo van baten en lasten			
Diversen			- 258
Totaal Saldo van baten en lasten			- 258
Mutatie reserves			
Diversen			-
Totaal mutatie reserves			-
Totaal afwijking			- 258

bedragen x € 1.000

5. Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien - Analyse t.o.v. begroting 2019		I / S	Afwijking
Saldo van baten en lasten			
Hogere algemene uitkering		S	2.415
Hogere dotatie aan de voorziening onderhoud gemeentelijk vastgoed		S	- 100
Hogere opbrengst OZB		S	275
Stelpost te realiseren taakstelling subsidieplafond			175
Hogere toerekening overhead aan investeringen en grondexploitaties			400
Diversen			424
Totaal Saldo van baten en lasten			3.589
Mutatie reserves			
Lagere dotatie aan de algemene reserve (vervallen financiële norm)			1.000
Geen dotatie meer aan de reserve restwaarde			625
Diversen			394
Totaal mutatie reserves			2.019
Totaal afwijking			5.607

Deel E: Bijlagen

Overzicht investeringen

bedragen x € 1.000

Investeringsplanning 2020 - 2023 (exclusief grondexploitatie)	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Vervangen ICT apparatuur en programmatuur	645.000	314.000	94.000	721.000
Vervangen Ipads raads en commissieleden 50 stuks			42.000	
Vervanging audio-visuele apparatuur raadzaal	30.000		30.000	30.000
Vervanging applicatie(s) financiën	300.000			
De Kaashandel	175.000			
Herinrichting centrum	1.000.000			
Sleutelplan Driewerf	30.000			
Vervangingen buitensportaccommodaties	1.422.000	986.000	833.000	31.000
Nieuwbouw en uitbreiding Da Costaschool			3.730.000	
Nieuwbouw Basisschool De Brug	700.000	200.000	2.270.000	
Nieuwbouw zwembad De Kuil *1	7.038.000			
Investerings groot onderhoud in gemeentelijk vastgoed	1.466.000	943.000		
Duurzaamheidsmaatregelen in gemeentelijk vastgoed		355.000	904.000	294.000
Bedrijfswagens groendienst	146.000	192.000	42.000	154.000
Uitvoeringsprogramma Openbare Ruimte en Riolering	10.264.000	10.466.000	9.130.000	8.845.000
Totaal	23.216.000	13.456.000	17.075.000	10.075.000

*1 Doorgaans zijn de investeringen in deze lijst exclusief BTW opgenomen. Dit vanuit de gedachte dat de BTW daarop hetzij compensabel, hetzij verrekenbaar is. Afhankelijk van de hoedanigheid waarin de investering wordt gedaan (overheid, dan wel ondernemer). Voor wat betreft de investeringen in sport wordt daarop een uitzondering gemaakt. Deze investeringen zijn inclusief BTW opgenomen. Vanwege de wetwijziging BTW op sport is BTW op deze investeringen vanaf 2019 niet meer compensabel of verrekenbaar, en daarmee voor de gemeente een kostenpost. Wel zal op grond van de SPUK-regeling een subsidieaanvraag worden ingediend om op die wijze de betaalde BTW terug te kunnen ontvangen.

Overzicht reserves

bedragen x € 1.000

Reserves	Realisatie Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	Begroting Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022	MJR Ultimo 2023
Algemene reserve						
Algemene reserve	3.325	1.257	1.702	2.406	3.419	4.960
Algemene reserve bouwgrondexploitatie	6.830	8.229	11.225	15.253	15.253	15.253
Algemene reserve (restwaarden)	1.378	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
Totaal Algemene reserve	11.533	10.686	14.127	18.858	19.872	21.412
Bestemmingsreserves						
Reserve explosieven	40	40	40	40	40	40
Reserve landschapsfonds sierteeltontwik.	1	1	1	1	1	1
Reserve nwe activiteiten Recreatieschap	137	143	148	154	159	165
Reserve renovatie begraafplaats	229	-	-	-	-	-
Res. decentralisatie jeugdzorg -gem.deel	- 0	- 0	- 0	- 0	- 0	- 0
Reserve bovenwijkse voorzieningen	792	1.055	1.325	1.874	1.874	1.874
Onderhoud binnensportaccommodaties	219	219	219	219	219	219
Onderhoud gemeentelijke monumenten	459	-	-	-	-	-
Egalisatiereserve precario	100	-	-	-	-	-
Reserve Ruimtelijke ontwikkeling	22	18	159	308	308	308
Reserve bedrijventerrein Broekvelden	81	96	111	126	142	157
Reserve armoedebeleid	67	90	90	90	90	90
Reserve duurzaamheid	324	324	199	74	74	74
Reserve Sociaal Domein	3.000	2.728	1.878	1.238	888	888
Res volkshuisvesting sociale woningbouw	21	21	34	34	34	34
Volkshuisvesting doorstroomdoelstelling	74	74	94	114	134	154
Reserve premie centrum Bodegraven	1.000	1.000	875	875	875	875
Reserve verbetering aansluiting N11/A12	330	330	330	330	330	330
Onderhoud binnensportaccommodaties	-	- 219	- 219	- 219	- 219	- 219
Landschapsfonds sierteeltontwikkeling	-	- 1	- 1	- 1	- 1	- 1
Volkshuisvesting, sociale woningbouw	-	108	108	108	108	108
Volkshuisvesting, doorstroomdoelstelling	-	20	20	20	20	20
Totaal Bestemmingsreserves	6.897	6.048	5.411	5.385	5.077	5.118
Totaal	18.431	16.735	19.538	24.244	24.948	26.531

Bij dit overzicht wordt opgemerkt dat bij de bestemmingsreserves uitsluitend rekening is gehouden met de toevoegingen ten laste van de exploitatie. Eventuele onttrekkingen aan die reserves zijn in dit overzicht niet meegenomen.

Overzicht voorzieningen

bedragen x € 1.000

Voorzieningen	Realisatie Ultimo 2018	Begroting Ultimo 2019	Begroting Ultimo 2020	MJR Ultimo 2021	MJR Ultimo 2022	MJR Ultimo 2023
Vrz. verplichtingen, verliezen, risico's						
Voorziening pensioen oud-wethouders	1.537	1.604	1.645	1.687	1.729	1.771
Totaal Vrz. verplichtingen, verliezen, risico's	1.537	1.604	1.645	1.687	1.729	1.771
Egalisatievoorzieningen overig						
Voorziening onderhoud gebouwen	-	33	33	33	33	33
Parkeervoorziening	134	134	134	134	134	134
Voorziening passantenhaven Rijnkade	13	18	-	-	-	-
Voorziening tariefegalitatie riolering	552	217	217	196	196	196
Vrz groot onderhoud openbare ruimte	3.168	2.567	2.239	1.952	1.701	1.481
Egalisatievoorz. afvalstoffenheffing	205	205	205	205	205	205
Voorziening duurzaamheid	- 5	-	-	-	-	-
Vrz onderhoud gem.gebouwen (begroting)	416	416	618	911	779	910
Pakeervoorziening	-	8	8	8	8	8
Totaal Egalisatievoorzieningen overig	4.483	3.598	3.454	3.439	3.056	2.967
Totaal	6.020	5.201	5.099	5.126	4.785	4.738

Bij de bepaling van de hoogte en het verloop van de voorziening onderhoud openbare ruimte en de voorziening onderhoud gebouwen is rekening gehouden met jaarlijkse stortingen en onttrekkingen op basis van de onderhoudsprogramma's die daaraan ten grondslag liggen.

Ook bij de voorziening pensioenen oud-wethouders wordt rekening gehouden met jaarlijkse stortingen en onttrekkingen.

Bij alle andere voorzieningen is wel de storting opgenomen, maar is nog geen rekening gehouden met eventuele onttrekkingen. Dat zal tot gevolg hebben dat op termijn de voorziening af zal gaan nemen, dan wel dat in dat geval aanvullende stortingen noodzakelijk zullen zijn om de voorziening op het gewenste peil te houden.

Overzicht geldleningen

bedragen x € 1.000

Langlopende geldleningen	Hoofdsom	Jaar laatste aflossing	Rente %	Restant-bedrag 1-1-2020	Rente	Aflossing	Restant-bedrag 1-1-2021	Rente	Aflossing	Restant-bedrag 1-1-2022	Rente	Aflossing	Restant-bedrag 1-1-2023	Rente	Aflossing	Restant-bedrag 1-1-2024
Bestaande leningen																
BNG 40.108573	35.000	2038	2,715%	26.600	712	1.400	25.200	674	1.400	23.800	636	1.400	22.400	598	1.400	21.000
NWB 1E001175AHR	2.133	2021	2,640%	292	7	144	148	3	148	-	-	-	-	-	-	-
NWB 1-28469	19.000	2039	2,064%	15.200	308	760	14.440	293	760	13.680	277	760	12.920	261	760	12.160
BNG 40.109375	38.661	2034	2,490%	28.996	714	1.933	27.063	666	1.933	25.130	618	1.933	23.197	570	1.933	21.264
BNG	20.000	2040	1,560%	16.800	255	800	16.000	242	800	15.200	230	800	14.400	217	800	13.600
NWB	48.534	2066	2,873%	45.622	1.305	971	44.652	1.277	971	43.681	1.249	971	42.710	1.221	971	41.740
Bestaande leningen	163.329			133.510	3.301	6.008	127.502	3.155	6.011	121.491	3.009	5.864	115.627	2.867	5.864	109.763
Verwachte leningen																
Nieuwe lening 2020	10.000	2045	2,500%		126		10.000	245	400	9.600	235	400	9.200	225	400	8.800
Nieuwe lening 2021	6.000	2046	2,500%				-	76		6.000	147	240	5.760	141	240	5.520
Nieuwe lening 2022	12.000	2047	2,500%				-			-	76		12.000	297	480	11.520
Nieuwe lening 2023	6.000	2048	2,500%				-			-			-	38		6.000
Verwachte leningen	34.000			-	126	-	10.000	321	400	15.600	458	640	26.960	701	1.120	31.840
Totaal leningen	197.329			133.510	3.427	6.008	137.502	3.476	6.411	137.091	3.467	6.504	142.587	3.568	6.984	141.603

Op basis van het voorgenomen investeringsniveau is het de verwachting dat in de komende jaren in ieder jaar nieuwe geldleningen moeten worden aangetrokken. In voorgaande jaren was er, met name door realisatie van geplande grondverkoop voldoende liquiditeit voorhanden om de voor die jaren geplande investeringen te kunnen doen zonder dat daarvoor extra geld behoefde te worden geleend. Door het afnemen van de verkoopbare voorraden grond is hieraan thans een einde gekomen.

EMU-saldo

bedragen x € 1.000

Berekening EMU-saldo via exploitatie en balans (volgens EMU-enquête)		Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
1.	(+) Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c).	781	2.803	4.706	705	1.582
2.	(-) Mutatie (im)materiële vaste activa	22.796	17.730	7.494	10.719	3.370
3.	(+) Mutatie voorzieningen	- 3.213	- 102	27	- 341	- 47
4.	(-) Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	- 15.142	- 3.803	2.199	-	-
5.	(-) Boekwinst bij verkoop effecten en (im)materiële vaste activa	-	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo		- 10.087	- 11.225	- 4.960	- 10.356	- 1.835

Beleidsindicatoren

Op grond van het gewijzigde BBV wordt in de begroting onderstaande tabel met beleidsindicatoren opgenomen. Deze indicatoren zijn vrijwel zonder uitzondering overgenomen van en daarmee identiek aan de indicatoren die ook te vinden zijn op www.waarstaatjegemeente.nl. Overigens moeten deze indicatoren niet worden verward met de KPI's die de gemeente Bodegraven-Reeuwijk zelf heeft ontwikkeld en onder de verschillende programma's in deze begroting zijn opgenomen.

Beleidsindicator (per hoofdtaakveld)	Eenheid	Periode		Bodegraven-Reeuwijk	Nederland
0. Bestuur en ondersteuning					
0.01	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2018	 4,7	8,6
0.02	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2018	 4,4	8,1
0.03	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	2018	 366	659
0.04	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	2018	 13%	16%
0.05	Overhead	% van totale lasten	2018	 -	-
1. Veiligheid					
1.01	Verwijzingen Halt	per 10.000 inw. van 12-17 jr	2018	 116,0	119,0
1.02	Hardekern jongeren	per 10.000 inw. 12-14jr.		vervallen	
1.03	Winkeldiefstal	aantal per 1.000 inwoners	2018	 0,6	2,2
1.04	Geweldsmisdrijven	aantal per 1.000 inwoners	2018	 2,7	4,8
1.05	Diefstal uit woning	aantal per 1.000 inwoners	2018	 3,1	2,5
1.06	Vernieling en beschadiging	aantal per 1.000 inwoners	2018	 2,9	5,4
2. Verkeer en vervoer					
2.01	Ziekenhuisopname nav verkeersongeval met een motorvoertuig	%		vervallen	
2.02	Ziekenhuisopname nav vervoersongeval met een fietser	%		vervallen	
3. Economie					
3.01	Funcziemenging	%	2018	 53,5%	52,8%
3.02	Bruto gemeentelijk product (verwacht/gemeten)	index		vervallen	
3.03	Vestigingen	per 1.000 inw 15-64jr	2018	 172	145,9
4. Onderwijs					
4.01	Absoluut verzuim	per 1.000 inw. 5-18jr	2018	 1,8	1,9
4.02	Relatief verzuim	per 1.000 inw. 5-18jr	2018	 38,9	23,3
4.03	Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	%	2018	 1,6%	1,9%

Beleidsindicator (per hoofdtaakveld)	Eenheid	Periode		Bodegraven-Reeuwijk	Nederland
5. Sport, cultuur en recreatie					
5.01 Niet-wekelijkse sporters	% tov inwoners 19 jr eo	2016		49,5%	48,7%
6. Sociaal domein					
6.01 Banen	per 1.000 inw 15-64jr	2018		775,0	774,0
6.02 Bijstandsuitkeringen	per 1.000 inw 18jr eo	2018		15,1	39,0
6.03 Aantal re-integratievoorzieningen	per 1.000 inw 15-65jr	2018		16,5	30,5
6.04 Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	per 1.000 inw	2018		44,0	60,0
6.05 Netto arbeidsparticipatie	%	2018		69,6	67,8
6.06 % kinderen in armoede	%	2015		2,4%	6,6%
6.07 % Jeugdwerkloosheid	%	2015		0,7%	1,5%
6.08 Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	2018		9,2%	10,4%
6.09 Jongeren met jeugdbescherming	%	2018		1,1%	1,1%
6.10 Jongeren met delict voor rechter	%	2018		0,9%	1,5%
6.11 Jongeren met jeugdreclassering	%	2018		0,2%	0,3%
7. Volksgezondheid en milieu					
7.01 Fijn huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2017		111	174
7.02 Hernieuwbare elektriciteit	%	2017		2,5%	16,9%
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing					
8.01 WOZ-waarde woningen	dzd euro	2018		278	230
8.02 Nieuwbouw woningen	aantal per 1.000 woningen	2016		7,3	7,2
8.03 Demografische druk	%	2019		79,3%	69,8%
8.04 Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	2019		873	669
8.05 Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	2019		1.012	739